

Vetenskaps societeten i Lund

Årsbok 1981

Vetenskaps societeten
i Lund
Årsbok 1981

*Yearbook of
the New Society of Letters
at Lund*

CWK Glerup

*CWK Gleerup är produktlinjenamnet för vetenskapliga skrifter
utgivna av LiberLäromedel Lund*

*Tryckt med ekonomiskt stöd från Humanistisk-
samhällsvetenskapliga forskningsrådet*

Redigering: Bo Westerhult

Formgivning: Lars Tempte

Omslagsbild: Ektrappan i Lundagårdshuset från 1732. Foto: Erik Liljeroth, Allhems förlag

ISBN 91-40-04793-8

Berlings, Lund 1981

Innehåll

Artiklar

- 5 *Esaias Tegnér*: Levnadsteckning över Anakreon. Översättning från latinet, jämte inledning och noter, av Arvid G:son Elg
- 30 *Curt Weibull*: Lauritz Weibull under 1890-talet
- 40 *Gösta Vitestam*: Research concerning Arabic Manuscripts – the Rôle of the Detective. The case of Aya Sofia 3439
- 54 *Christian Callmer*: Gustaf Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund
- 79 *Leokadia Postén*: Överste Jordans besök i Köpenhamn 1862 och Karl XV:s planer på en dynastisk skandinavisk union

Minnesord

- 103 Karl Olivecrona av *Jan Evers*
- 111 Ole Klindt-Jensen av *Berta Stjernquist*
- 119 Hans Ruin av *Staffan Björck*

Vetenskaps societeten i Lund

- 130 Matrikel
- 141 Verksamheten 1980
- 143 Räkenskaper
- 146 Revisionsberättelse
- 147 Stadgar
- 151 Skriftförteckning

Esaias Tegnér

Levnadsteckning över Anakreon

Översättning från latinet, jämte inledning
och noter, av Arvid G:son Elg

Inledning

Esaias Tegnér inskrevs den 4 okt. 1799 vid universitetet i Lund. Redan vårterminen 1800 sammanskrev han sin levnadsteckning över den grekiske lyrikern Anakreon; den trycktes dock först 1801. Han tillägnade den sin beskyddare Jacob Branting.¹

Enligt tidens akademiska sed skrev Tegnér sin avhandling på latin. Hans ordförråd är rent klassiskt; ämnets natur gör, att abstrakta ord och uttryck äro talrika, med för en översättare ej alltid lättfångade nyanser. Latinet flyter ledigt och i allmänhet klart och rent. Endast en gång synes han ha gjort en lapsus; för denna redogör jag i not 19 till min översättning.

Till grund för denna översättning av Tegnér's Vita Anacreontis har jag haft en xeroxkopia av originalet i Lunds UB. Avhandlingen har omtryckts i *Opuscula latina, primum 1801–1820 edita, Holmiae 1875*. Någon granskning av nyutgåvans överensstämmelse med originalet har jag icke ansett nödvändig. Dock har jag icke kunnat undgå att notera, att den senare versionen har ett tryckfel i första sidans fotnot, där det felaktigt står *Ordine* i st. f. *Ordinis*.

Avhandlingen består av fyra kapitel eller paragrafer, enligt Tegnér's beteckning. I § I gör han en jämförelse mellan episka och lyriska diktare: de förra utmärkas av sin »höga och upphöjda stil», de senare av sitt »ömma och utsökta språk». Främst bland lyrikerna sätter han Anakreon på grund av dennes »älsklighet och behag».

I § II skildrar Tegnér Anakreons liv på grundval av sådant, »som det varit möjligt att hopsamla om Anakreons liv och öden från forna tiders författare», vilka endast ha spridda uppgifter om honom.² Tegnér gör ej gällande, att han själv samlat dessa notiser, och troligt är, att han hämtat

Esaias Tegnér

dem ur Baxters Vita Anacreontis, vartill han hänvisar i en fotnot.³ På ett par punkter vill jag komplettera hans framställning.⁴

Anakreon föddes omkr. 560 f.Kr. i staden Teos i Ionien. Staden intogs av Kyros d.ä. (559–530) i samband med erövringen av det lydiska riket omkr. 546 f.Kr., varvid Teos' invånare utvandrade och bosatte sig i staden Abdera vid Thrakiens kust (Herodotos I: 168). Bland dessa utvandrare voro även Anakreons föräldrar. – Här vill jag påpeka, att Tegnér kallar hans mor Ætia. Enligt Tegnér's källa Baxter hette hon Eëtia, på grekiska Ἐετία.

Dessa händelser förbigår Tegnér, som särskilt beskriver skaldens vistelse hos Polykrates, den ryktbare härskaren på Samos. Där uppehöll sig Anakreon från ung. 530 till Polykrates' död 522 f.Kr. Han inbjöds då till Aten av denna stads »tyrann» Hipparchos, som lät hämta honom med ett femtioroddarskepp.⁵ Sedan tyrannen mördats 514 f.Kr., återvände Anakreon till Teos.⁶

I paragrafens slut skriver Tegnér bl.a. följande: »Det berättas, att när förhållandena i hembygden stördes genom Histaios' uppror, . . . skola många medborgare i Teos . . . ha lämnat sin födelsebygd och begivit sig till Thessalien och där grundat kolonien Abdera. Och bland dessa var Anakreon.» Om uppgiften om utvandringen är riktig, har denna skett i samband med de joniska städernas uppror mot Darios I på 490-talet.⁷ Direkt felaktigt är det emellertid, att tejanerna skola ha grundat Abdera. Det gjorde Timesios från Klazomenai (omkr. 656 f.Kr.), enligt Herodotos I: 168. – Enligt sägnerna skall Anakreon ha avlidit i Abdera på 470-talet, 85 år gammal.

Tegnér säger i samma § II, att Hipparchos lät resa en staty över Anakreon på Akropolis, och refererar till Pausanias.⁸ Men denne säger endast, att »nära Xanthippos står Anakreon från Teos». Zilliacus uppger å sin sida, att statyn restes först »ungefär en halv mansålder efter diktarens död».⁹ Statyn har gått förlorad, men enligt Zilliacus har man i Glyptoteket i Köpenhamn en marmorstod, som man tror vara en romersk kopia. Den synes motsvara Pausanias' beskrivning: »... hans gestalt är sådan som en mans, vilken sjunger i vinrus.»

I § III gör Tegnér en närmare analys av Anakreons diktning och finner bland de viktigaste tankarna denna: »Men det finns två gåvor, och det mycket stora, som särskilt angå det goda och lyckliga livet; och den ena av dessa är kärleken, vars välde sträcker sig vida.» Till belysning härav citerar han två rader ur tionde odet.¹⁰ Men det är högst anmärkningsvärt, att han gör detta på ett felaktigt sätt:

— — δελω συνοικειν

Ερωτι παντορεκτα

»— — jag vill leva samman
med den fräcke Eros.»

Ode 10/v. 10–11/.

Här har förlagan οὐ θέλω, alltså med verbet negerat. Det är svårt att förstå, varför Tegnér har utelämnat negationen. Är det en lapsus, så är denna högst egendomlig. Å andra sidan vill man ogärna tro, att det skett medvetet, i syfte att få ett lämpligt belägg. Men kanske har Tegnér inte gjort diktens innehåll klart för sig. Odet, som består av sexton verser, har rubriken »Till en Eros av vax». Innan jag ger en prosaöversättning, vill jag dock först anföra Fischers kommentar till det adjektiv, som jag ovan återgivit med »fräck».

10: 11 Cupido hoc loco παντορέκτας dicitur. Voluit enim ἄτακτα παίζειν, quod alias [Odar. 52,24] dicit noster Anacreon. («Cupido kallas på detta ställe *pantoréktas*. Han ville nämligen *átakta paízein*, vilket vår vän Anakreon säger på ett annat ställe.») – 52: 24 ἄτακτα παίζει est Figura Εὐφημισμός, pro ὕβριζει. Sensus esse videtur, *vinum iuvenes ebrios iubet, cogit esse petulantes*, i.e. *vim et vitium afferre virginibus*. («*átakta paizei* är (den retoriska) figuren eufemism, i st. f. *hybrizei*. Betydelsen synes vara, att vinet befäller, tvingar de druckna ynglingarna att vara fräcka (lättfärdiga, närgångna), dvs. öva lastbart våld mot flickorna.») – Och nu en översättning:

En yngling ville sälja en Eros av vax. Jag var tillstades och sade: »För hur mycket vill du att jag skall köpa denna figur?» Denne sade på doriska: »Tag den för så mycket du vill ge. Men om du vill veta hela sanningen: jag är inte vaxkonstnär, men jag vill inte leva (= sova) tillsammans med den fräcke Eros.» – »Giv honom då till mig för en drachma, den vackre sängkamraten. Eros, sätt mig genast i brand, annars skall du få smälta i elden!»

Om denna dikt över huvud taget kan tjäna som stöd för Tegnér's analys, vilket synes mig vara att pressa den, borde Tegnér i alla händelser ha citerat den fullständigare.

I § IV kommer Tegnér in på frågan, huruvida alla de av Stephanus i hans »editio princeps» utgivna dikterna äro verk av Anakreon själv, eller om en del av dem härrör från senare författare. De skäl, som ha anförts för den senare meningen av Barnes, Baxter och Fischer, tyckas honom sannolikare än argumenten för den förra meningen hos Pauw, Robortelli och Hemsterhuis.¹¹ Han vill dock icke gå närmare in på äkt-

hetsfrågan. Numera råder enighet om att de s.k. Anacreontea äro apokryfiska. Zilliacus, som anför flera skäl härför (a.a. s. 215), kallar dem för »ett verk av senantika och bysantinska diletanter».

Tegnér nämner icke, vilken edition han själv har följt i sina citat. Han torde i själva verket knappast ha haft tillgång till utgåvor av alla de lärde han omnämner, ty Lunds universitetsbibliotek äger ingen av dem, enligt vad jag på förfrågan erfarit. Hemsterhuis och Robortelli ha över huvud taget icke ederat Anakreon.¹² Som ovan sagts, hänvisar Tegnér visserligen till Baxter,¹³ men detta är intet bevis för att han skulle ha nyttjat dennes egen utgåva, ty Baxters Praefatio, där han skildrar Anakreons liv, är omtryckt i Fischers utgåva. Denna senare är i själva verket den enda, som Tegnér bevisligen haft tillgång till, eftersom han har ägt Fischers edition av 1793;¹⁴ när han förvärvat denna, är dock okänt. Men Tegnér's sätt att citera Anakreon visar å andra sidan, att han haft tillgång till Baxters text. Förklaringen härtill är, att Fischer fullständigt återger denna.

Själv har jag kunnat använda Fischers andra upplaga, vars titel är: *Anacreontis Teii Carmina e recensione Guilielmi Baxteri cum eiusdem Henr. item Stephani atque Tanequidi Fabri notis. -- Iterum edidit varietatemque lectionis cum suis animadversionibus . . . adiecit Ioh. Frider. Fischerus, Lipsiae 1776.* (Anakreons från Teos Dikter, i enlighet med Wilhelm Baxters kritiska upplaga, med densammes och jämväl Henricus Stephanus' och Tannegui Lefèbres anmärkningar. För andra gången utgiven, med tillägg av olika läsarter och egna anmärkningar, av Johann Friedrich Fischer.)

Med denna utgåva, som alltså bygger på Baxters text, har jag jämfört Tegnér's citat, vilka pga. sin korthet dock icke lämna något större jämförelsematerial. När citaten stämma överens med utgåvan, har Tegnér följt Baxters textgestaltning. Jag skall nu redovisa några fall, där olika läsarter föreligga. Därvid ger jag först Tegnér's citat och därpå avvikande läsarter.

Ode 25: 5 θανειν με θει καν μη θελω
καν μη θελω] κἄκοντα Fischer, »ex coniectura propria». Tegnér följer här Stephanus-Baxter.

Ode 10: 10-11 — — θελω συνοικειν
[Ερωτι παντορεκτα

παντορεκτα] παντορέκτα Baxter-Fischer. Att Tegnér här utelämnat iota subscriptum, bör dock räknas som tryckfel. Stephanus har παντορέκτη.

Ode 39: 6 πολυφροντιδες δε βουλαι

δε] τε Stephanus och Baxter-Fischer. Skrivfel av Tegnér?

Ode 6: 5 κατακισσοισι βρεμοντας

κατακισσοισι] κατά κισσοϊσι Fischer, mot tidigare utgivare. Här har alltså Tegnér följt Stephanus och Baxter.

Ode 9: 22 ὀρη δε και κατ' ἄγρους

δε] τε Baxter-Fischer. Liksom i 39: 6 saknar Tegnér stöd av utgivarna.

Ode 51: 21 κρινον ὡς ιοις ἔλιχθεν

ὡς] ὡς Baxter-Fischer. Tegnér's avvikelse här beror dock på hans oaccentuerade grekiska, varom mera i det följande.

Det är alltså endast beträffande partikeln δε, som Tegnér icke följer Baxter, men avvikelserna kan förklaras som läsfel.

Såsom framgår av citaten, använder Tegnér inga accenter i grekiskan. Detta har följande förklaring.¹⁵ År 1684 hade en med. dr Henning – lat. Hennius – i Utrecht publicerat en avhandling, vari han gjorde gällande, att grekiska ord ursprungligen hade accentuerats efter penultimaregeln. Följden blev snart, att man skrev grekiska utan accenttecken. Ungefär från 1770-talet påträffas detta bruk i svenska dissertationer och i litteraturen, t.ex. i dissertationer under praesidium av G. J. Sommelius, M. Norberg, Chr. Sylvan och S. U. Sundelius i Lund. Tegnér har alltså influerats av sin lärare Matthias Norberg, vilken ju var praeses, när Tegnér framlade sin avhandling om Anakreon. Bruket blev dock icke fast rotat i Sverige, där det snart utsattes för kritik. Det förekommer icke i några läroböcker, publicerade i Sverige.

De tidigaste svenska översättningarna av Anakreon gjordes redan på 1770-talet av sedermera professorn i vältalighet i Åbo Henrik Gabriel Porthan.¹⁶ År 1787 utgav Gustaf von Paykull sina översättningar från Anacreon, Siphon, Bion och Moschus; en ny upplaga, tryckt i Stockholm 1817, har ingått i Tegnér's boksamling.¹⁷ En annan fullständig översättning utgavs under titeln Anacreons sånger. Öfversättning från Grekiskan af F D H M, Stockholm 1794. Översättare var sedermera kyrkoherden i Mariestad, teol. dr Olof Linderholm. Denne klandrar Paykull för att ha »mera rådfrågat sit Snille än Originalet». Efter vad jag kunnat finna, drabbar denna kritik även hans eget verk. Linderholms översättning blev också »avrättad» av J. H. Kellgren i en recension i Stockholms Posten, den 3 juni 1794.¹⁸ Ännu en översättning finns i Gustaf Regnér's Vitterhets-Nöjen, Stockholm 1814: Försök till metriska öfversättningar från

Esaias Tegnér

fortidens skaldar. Där ha dock endast åtta oden översatts, av vilka nr 11 och 15 återfinnas hos Tegnér. En edition med anmärkningar och svensk översättning gjordes av Johan Tranér i form av dissertationer under hans praesidium i Uppsala: *Anacreontis, Melici vatis, odaria I–LXXXV* (disputationerna 152–188), Uppsala 1824; översättningarna trycktes separat under titeln *Anacreontis carmina*, Uppsala 1826.

Odena 4 och 11 finnas översatta i *Ur forntidens sång*. Ett urval ur antikens diktning, företrädesvis den lyriska, i svensk tolkning. [Av] Johan Bergman, Stockholm 1908. Inget av Tegnér's Anakreonticitat finns däremot översatt i *Grekisk och romersk lyrik i svensk tolkning . . .* av Bernhard Risberg eller i *En sjungande arkipelag*. *Grekisk poesi tolkad* av Gunnar Valley.

När det för mig gällt att återge Tegnér's citat på svenska, har jag ej velat följa någon av dessa poetiska tolkningar, eftersom jag anser, att det i detta sammanhang är viktigt att få en så ordagrann översättning som möjligt. Först genom en sådan får ju läsaren veta, hur skalden själv har uttryckt sig, och endast genom en sådan har det varit mig möjligt att klargöra, på vad sätt Tegnér har förvanskat texten i ode 10. Som jämförelse vill jag avslutningsvis citera Paykull's översättning av samma ode:

En yngling bød mig här om dagen
At köpa Kärleks-Gudens bild,
Som tycktes formad af Behagen,
Och leende, och fri, och mild.

Förtjust at denna skatten äga
Jag honom strax des värde gaf:
Håll! sade han, jag först bör säga
Hvad du befara kan häraf.

Om detta barn får husrum vinna
Du måste lyda sjelf des lag,
Och af en ständig låga brinna.
Så mycket bättre, sade jag.

Kom då at väl mit hjerta tända,
Du lilla Gud, som kogret för!
I harmen kunde eljest hända,
At jag din graf i brasan gör.

Noter till inledningen

- 1 Om data se not 3 till översättningen.
- 2 Sammanfattning i början av § III.
- 3 Not 10 till översättningen.
- 4 Jag bygger på artikeln *Anacreon* i Meyer, Das grosse Conversations-Lexicon für die gebildeten Stände (band 2, Hildburghausen 1841, s. 654); på Vita Anacreontis hos Moebius, Anacreontis, quae feruntur, Carmina (Gothae et Erfordiae 1826); på essäen Anacreon i Emil Zilliacus, Grekisk lyrik (2. uppl., Uppsala 1928, s. 197 ff.), och på Jan Mogren, Antik poesi i svensk översättning (Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund, Scripta minora 1962–1963: 1), särskilt s. 32.
- 5 Moebius, a.a. s. VIII, hänvisar till Platons dialog Hipparchos p. 228 C.
- 6 Så Moebius l.c. Zilliacus säger däremot (s. 197), att vissa uppgifter tyda på att Anacreon fann en ny fristad hos en av Thessaliens härskare.
- 7 Jfr not 26 till översättningen.
- 8 Se not 22 till översättningen.
- 9 Zilliacus, a.a. s. 211, utan angivande av källa.
- 10 Tegnér anger endast odenas nummer. Jag har därför överallt inom klammer tillagt versernas nummer.
- 11 Om samtliga dessa lärde se noterna 32–38 till översättningen.
- 12 Jfr Fortsetzung und Ergänzung zu Christian Gottlieb Jöchers allgemeinen Gelehrten-Lexicon, Leipzig 1787, band 2 sp. 161 f. och band 7 sp. 1061 f. LUB:s utlåningsjournal för de aktuella åren visar f.ö., att Tegnér icke har lånat något arbete av dessa båda; jfr Alvar Silow, Tegnér's boklån i Lunds universitetsbibliotek, Uppsala 1913, s. 53.
- 13 Se ovan not 3.
- 14 Förteckning öfver Framl. Biskopens i Wexjö, Herr Doctor Esaias Tegnér's efterlemnade Boksamling, . . . Wexjö 1847, s. 28.
- 15 Samtliga sakuppgifter ha hämtats ur en uppsats av Erik Wikén, The Itacistic, Etacistic and Henninian Pronunciations of Greek in Sweden (i Eranos, Vol. 44, Göteborg 1946, s. 500 ff.).
- 16 Enligt E. N. Tigerstedt, Kellgren-studier (i Samlaren. Ny följd. Arg. 35. 1954. Uppsala 1955, s. 72). – För denna referens har jag Professor Carl Fehrman att tacka.
- 17 Upptagen i ovannämnda Förteckning, s. 28.
- 18 Tigerstedt, a.a. s. 74 f.

V I T A
ANACREONTIS,

QUAM,

VENIA AMPLISS. PHILOS. ORD.

PRÆSIDE

MATTH. NORBERG,

LL. OO. ET GRÆC. LINGU. PROF REG ET ORD SOCIET.
SCIENT. GOETT. ET MUSEI PAR S CORRESP.

PUBLICO JUDICIO PERMITTIT

AUCTOR

ESAIAS TEGNÉR,

VERMELANDUS.

IN LYCEO CAROLINO, DIE XXX MAJI MDCCCI.

LUNDÆ,
LITTERIS BERLINGIANIS.

VIRO HONESTISSIMO
JACOBO BRANTING,
PRÆTORI TERRITORIÏ

BENEFICIORUM MEMOR

ESAIAS TEGNÉR.

4

vitati, & mentis, qua poetarum facile princeps est habitus, altitudini maxime convenit, magis ad admirationem faciat; suum tamen & pretium habebit, tenerum illud & delicatum, cujus est præcipuum in Anacreonte exemplum. Neque enim quæ in Epicis, eadem & in Lyricis Vatribus requiruntur; sed sunt suæ cuique inclarescendi artes, & diversa laudum genera. Cum enim illis sit proprium, ut rerum & sententiarum pondere maxime valeant, non sine magnificentia & pompa verborum, cumque multa illorum cura in rebus apte collocandis & in ordine servando versetur; his maxime commune est, ut ad magna quælibet & excellã quasi repentino quodam impetu ferantur, orationis serie haud raro turbata & abrupta; ita ut si comparate judicandum sit, cum unius artis ingenium perpetuo solis lumini, tum quod alterius sit, id fulmini simile videatur. Quæ vero diversitas non ita interpretanda erit, quasi Lyricã carmina præ Epicis contemnenda & parvi facienda essent. Quæ enim ad gesta factaque clarorum virorum illustranda scribuntur, per se satis commendationis habere, admirationemque contemplatione virtutum vehementer movere solent; efficiturque & hominum, qui agentes inducuntur, auctoritate, & facinorum splendore ac varietate, & sententiarum pondere, ut plena dignitatis videantur, animosque legentium spe & metu suspensas tenent. Lyrica vero carmina, quo minus his rebus amplificata, eo magis, ut probentur, aliis opus habeant; primaque fere illis ad appro-

ΧΑΡΙΕΥ ΘΟΔΩΝ ΔΕ ΥΜΝΟΥΣ
ΜΕΘΥΝΤΟΣ ΕΣΧΕΥ ΟΪΔΗΛΗ.

ANACR. OD. 52.

§. I.

Anacreontis Poëtæ apud Veteres id nomen, ea fama fuit, ut inter summos & clarissimos Græciæ Vates haberetur; neque illi, quos nostra vidit ætas, quorumque exquisitius judicium fuit & limatius, alio modo de eo fenserunt. Scilicet Homerus & Anacreon ex clara illa Græciæ antiquitate soli fere supersunt, quos æmulari, imitari, posteris per secula & gentes cura & honos fuit. Hi enim Vates, quinquam & genere materiæ, quam tractarunt, & specie ingenii, quo illam persecuti sunt, maxime inter se differunt; tamen, quæ sua cuique est virtus, si in æstimationem accipiatur, magna utrimque similitudo se nobis offeret. Nam etsi magnum illud & sublime scribendi genus, quo usus est Homerus, & rerum, quas celebravit, grati,

a 2

vitati,

5

approbationem commendatio est, si qua vis ex ipsa carminis venustate & gratia adjici potest. Quod si de universa Poësi Lyrica vere, verius profecto dici potest de illa, cui ab Anacreonte nomen; cujus quidem gloria hoc mihi major videtur, quo difficultus illa in tenui comparatur. Accedit, quod quæcumque in ista facultate Anacreontis laus est, quæ certe maxima est, tota hæc ei debetur. Nam qui ante eum Lyrici Vates vixerunt, eorum fere omnium altius scribendi genus, verbis amplum & compositione exquisitum fuit, totoque habitu & colore a vulgari consuetudine abhorrens: Noster autem remissè, comiter, temperate loquitur, & mentem non tam magnifice, eminenter & sublata ferit & percellit, quam præcepta morum & vitæ suaviter, facete & eleganter rationi commendat affectibusque infundit. Cujus nos quidem gratia & suavitate adducti, pauca de vita ejus & ingenio (neque enim multa veterum, quod mirum, de tanto viro monumenta ad nostram memoriam pervenerunt) scribere conabimur. Qui conatus utcumque consilio arduus videbitur, excusatus tamen propter ætatem accipietur.

§. II.

Natus fuit Anacreon Tejus, cui cognomen urbs Joniæ clarissima fecit. Neque enim eorum auctoritate moveor, qui cum ex Teio, oppido quodam Paphlagoniæ, ad littora Ponti Euxini sito, ortum

tum memoriz prodiderunt a). Patrem habuit Scy-
rinum, vel, secundum alios, Parchenium, matrem
Ætiam b). Genere clarum fuisse & Solonem Co-
dridasque cognatione atigisse fama, recentior est c).
Locus vero Platonis, ex quo tale affirmatur, ad rem
probandam facis mihi idoneus non videtur d).
Floruit vero iis temporibus, quibus Polycrates Sami,
& Hipparchus, Pisistrati filius, Athenis tyrannidem
occuparunt, Cyro & postea Cambyse in Persas
regnantibus. Vixit familiariter cum summis &
clarissimis sui temporis viris, quos ingenio ioge-
nuique operibus felix sibi toros conciliavit, coniu-
ctissimosque habuit. Præcipue autem apud Poly-
cratem versatus est, cui etiam caritate præcipuus
fuit e). Atque hinc & aliis plurimum usus. Cum
enim in intimam tyranni familiaritatem pervenisset,
illius animum adeo sua humanitate cepit, ut ferrox
& effrenatum ingenium lenocinis & artificio car-
minis molliret, aut coerceret f). Erat vero his
temporibus Samos, ubi summam rerum Polycrates
tenebat, sedes & domicilium luxuriæ & magnifi-
centiæ; neque in alia parte Græciæ ingenia seu
artium, seu epularum magis viguere. Quæ omnia

- ANA-
a) PORPHYRION, Schol. Horatii ad Od., L. 1, 17. 18. Conf.
BAYLE Dict. Hist. & Crit. T. IV. p. 2709.
b) SUIDAS, Onomast. in voce Anacr.
c) BAXTER, in Vita Anacr.
d) PLATO in Chremide,
e) STRABO Geogr. L. XIV. p. 638. (Edit. Cauffabon).
f) MAXIMUS TIRIUS D.C. XXI.

exemplis patriæ indulsit, quam in aliis Græcis, quæ
malo mori speciem honesti induere voluerunt, re-
prehendum sit. Vitia vero virtutibus si quis
alius, profecto Anacreon compenlavit. Et quidem
res, quæ plurimi ab aliis fieri solent, infra animi
magnitudinem erant. Contempsit enim divitias, ea-
que fere omnia, quæ ad vitæ splendorem dignita-
temque vulgo maxime pertinere putantur; quod
quidem, nisi ex scriptis ejus constaret, vel ex hoc
intelligi poterit, quod cum a Polycrate quinque
talentis donatus esset, & jam per duas noctes de iis
solicitus fuisset, pecuniam reddidisse dicitur, causam
adferens, se non curis digna, quæ extra animum
sunt hominis, bona judicare i). Vita autem, quæ
Anacreontis fuit, ut prima & media, sic & supremam
cognoscere lubet. Et talia fuere. Traditur, cum
res domi seditione Histiaz turbarentur, imminenti-
bus etiam patriæ vicinis præfectis Persarum, mil-
tos Tejos cives, quibus libertas ipsa patriæ carior,
natali solo relicto, Thraciam petivisse, ibique Abde-
ram coloniam constituisse. Et in his Anacreon
erat k). Qui autem, utrum in ista regione, an in
Græciam redux diem obierit, parum constat. Sin-
gulare tamen & mirandum est, quod da morte
ejus proditum est; dicitur enim acino uvæ passis
strangulatus periisse l). Fatale hoc; sed non præ-
properum. Neque enim ea mors immatura veri-

- deri
i) STORBEUS Belgog. Ethic. c. 97.
k) SUIDAS l. c. in voce Anacr.
l) PLINIUS Nat. Hist. L. VII, c. 6.

Anacreonti, altæ cuius indoli hæc mire convenie-
bant, non sine maximo fructu fuerunt. Cum enim
ajus ingenium suave & elegans esset, hoc modo &
facetius & exculcius, omnibusque rebus instructius
& ornatus factum est; ita ut, quod quidem ad
summam humanitatis cultum pertineret, nihil ei de-
esset, quin haberet. Quo factum est, ut ab Hip-
parcho magno cum honore & pompa Athenas
duceretur, eodem fere modo, quo postea Platonem
a Dionysio Syracusas arcessitum fuisse, memoria
est g). Ex quo judicari potest, quam magna &
prope divina in his viris ingenii vis & excellentia
fuerit, cujus etiam auctoritas apud Tyrannos valuit.
Hipparchus vero, quo monumentum & amicitiz
& munificentiz suæ exstaret, quod nec minus viri
laudi & famæ conveniret, statum ei Athenis pos-
suit, eamque eo quidem habitu, ut ad lyram can-
tans videretur. Collocata autem fuit in ipsa arce,
inter Xantippi, patris Periclis, & Sapphus effigies,
loci celebritate dignitatem honoris augente h). Et
verus hic honos fuit, qui non in splendore imaginis,
sed in judicio gravissimi regis & conscientia humani
generis reponebatur. Posteritati autem non perinde
bona quam magna fama innotuit. Neque enim
desuere, qui eum in amores, concessos, incestos,
profectum fuisse dicerent. Quin & in ipsis scri-
ptis vestigia intemperantiæ manent. Quod vero
vitium, nescio, magis in Anacreonte, qui corruptæ

- EXEMI-
g) PLATO in Hipparcho
h) PAUSANIAS Descript. Græc. L. 1. c. 24.

deri potest, quæ octogesimo & quinto ætatis anno
accidit m).

§. III.

Hæc fere sunt, quæ de vita fatisque Ana-
creontis ex prisca temporis auctoribus colligere li-
cuit; & si multa deesse videantur, nostra id culpa
non erit; neque enim quæ de eo memorantur,
certa & continua, sed sparsa & quasi fortuito, si
qua scriptori ex oratione occasio fuerit, relata in-
veniuntur. Deficientibus igitur his, nec satis inter
se congruentibus, nihil, ad quod recurrant Ana-
creontis studiosi, præter ejus scripta, superest. Et
ex illis, quamquam non nisi pauca ad nostram at-
tem pervenerunt, facile quæ ad ingenium ejus &
cogitandi sentiendique rationem pertineant, intelligi
possunt. Et hoc operis consilium: cujus summa
fuit, ut prodesset & delectaret, aut delectando pro-
desset. Atque sic, ut, quæ præcepta sint vitæ mo-
rumque, non tam necessario agnosceremus, quam
ut ultro amplectererur, ea non. feveritate discipli-
næ, frigidis philosophiæ sententiis & demortuis re-
rum documentis exposuit & nudavit, sed svaivitate
carminis, numerorum concentu & imaginum varie-
tate & gratia vestivit & distinxit. Quo factum est,
ut his illecebris, & deposita magisterii gravitate, aut
dissimulato monendi consilio, animus legentium eo,
quo voluerit, vel inscius vel etiam invitus facile
sequa-

- b sequa-
m) LUCIANUS in *Μακροβίοις*.

sequatur. Exempla multa: & hæc præcipua eorum capita: - Vitam & quodcumque illa boni & dilectationis habeat, non nisi ad exiguum tempus durare, omniaque, quæ infra lunam sint, in illius morem, vires crescendo & decrescendo habere; vivendum igitur in diem, cavendumque, ne curis & angoribus nos dedamus, quibus confici, stulti & insipientis esset:

τροχος ἀρματος γὰρ οἷα
βίος τρεχέει κυλισθεῖς.
ὀλίγη δὲ κείσομεθα
καί, ὄψεων λυθენტων η).

Θάψεν με δει καν μι θελω
τι δε τον βιον πλανωμαι ο);

Quæ stultitia tanto major foret, quod ea quæ futura sunt nobis incerta sunt & abdita; quod autem præfens, illud solum cognitum, ejusque voluptate, si qua forte erit, fruendum:

το σημερον μελει μοι,
το δ' αυρον τις οιδει; ρ).

Divitias tamen & honores, quamquam magnum quid & præclarum iis inesse videtur, parum momenti ad vitæ felicitatem habere; quæ itaque fortunæ munera despiciat, & pro nihilo ducere, sapientis & liberi animi est:

- n) Od. IV.
o) Od. XXV.
p. Od. XV.

ὄυδ

ὄυδ ἀίρει με χρυσος
ουδε φθωνα τυραννος γ'.

Esse vero duo, eaque maxima, quæ ad bene beateque vivendum præcipue pertinent; quorum alterum in amore, cujus imperium latissime patet, situm:

— — θελω συνικειν
ερωτι παντορεκτα ρ):

Alterum in vino, quod curas pellit, positum:

ὄτ' ἐγω πιω τον οἶνον
ἀποφροπτονται μεριμαι
πολυφροντιδες δε βελαι
εις ἀλυκτους ἀητας σ).

Et usum utriusque non juventutis solum & florentis ætatis, sed senectutis etiam fas & jus spectare:

— — τρω δ' οἶδα
εις τω γεροντι μαλλον
πρεπει τα τερπια παιζειν
σῶα πελας τα Μοιρας ε).

Ex quibus, breviter allatis, intelligi potest, quæ nam fuerit ejus de optima vivendi ratione opinio. Quam si quis molliorem dicat, nec constanti & forti viro satis dignam, is nos non valde habebit dissentiens. Sed cogitandum erit, ea omnia, quæ in carminibus

b 2 ad

- q) Od. XV. efr. Od. XLV.
r) Od. X.
s) Od. XXXIX.
t) Od. XI.

ad delectationes vitæ & gaudia celebranda dicta fuerint, minimæ philosophorum sententiis & rationibus metienda esse & judicanda. Utcumque vero de iis, quæ de vitæ beatitudine sensit Anacreon, existimabitur, ea neque a temporum illorum moribus & vivendi cogitandique consuetudine, neque a plurimum philosophorum de ea re opinione multum abhorrent. Et quæ tradidit de voluptate, cui, ubi honesta fuerit, divinum quiddam inest, neque ea sine interpretanda sunt. Irritamens illius & deliciis Noster saltem non nimis indulgisse videtur; neque enim senectus citius subrepit, neque sensus obrutus, neque cogitatio retardata, nec memoria debilitata fuit.

§. IV.

Restat, ut de numero satisque scriptorum, quæ nomen Anacreontis præferunt, nonnihil differam; quæ fuisse perhibent Carminum Lyricorum libros quinque, in computationes & convivia factorum, (μελη τα παροια), & alia quædam, Anacreontea dicta, Elegos & Jambos; Epigrammata præterea multa u). Numeri ejus Jambici Dimetri Catalectici; pedum autem ratio parum diligenter habita. Scripti vero Jonice, cujus tamen sermo nis indicia in iis quæ supersunt non facile reperies sunt enim plerumque Dorica vel Attica; quod in tempehæ emendandi curæ stulta que solertia Gram-

u) Suidas I. c. in voce Anacr.

maticorum tribuendum videtur. Ex omnibus autem Teji carminibus vix sexaginta Odaria integra ad nostram memoriam pervenerunt; mutila præterea nonnulla: cætera per longam annorum feriem & incuriam perierunt. Henricus Stephanus, vir de litteris Græcis optime meritis, ad medium fere seculi decimi sexti, quinque & quinquaginta Anacreontis Odaria primus omnium edidit; quibus postea nonnulla etiam alia, ex antiquis auctoribus collecta; adjuncta fuerunt. Fuit de his magna & gravis inter doctos viros controversia, nonnullis affirmantibus, Anacreontis esse omnia illa carmina a Stephano edita, negantibus vero aliis, & dicentibus, illa aut a Stephano ipso, aut certe a quodam alio Poëta, qui Anacreontis tempore posterior vixerit, profecta fuisse. Illius sententiæ auctores & defensores fuerunt Paw, Robertson, Hemsterhusius & alii nonnulli; hujus autem Bernesius, Baxter, Fischerus, ceterique plurimi, quorum etiam rationes in hanc rem allatæ probabiliores mihi videntur. Rem autem, quæ in disceptationem venit, perquirere, cum nostri non sit argumenti, de ipsis carminibus, quid mihi in illis legendis visum sit, id potius dicam. Cum igitur multi arbitrentur, Anacreonta quasi magistrum quendam voluptatis fugiendum esse, ejusque lectionem non magnopere commendandam, adolescentibus præferim, fateor equidem me ab his dissentire. Quamquam enim ejus carmina speciem quandam disciplinæ voluptuaria: habere videntur, invenit tamen, qui ea diligenti-

gentius perlegerit, vix inter illa unum vel alterum, quod non præscriptum aliquod tradat, suum ulum in vita communi habiturum. Id autem incredibili facilitate ingenii confectus est, ut joculari potius quam præcipere videretur, ne gravitas præcipientis festivitatem & gratiam Poëtae minueret. Et aut me amor elegantissimi Vatis fefellit, aut inerat in eo haud vulgaris animi humani cognitio; qua quidem nihil nec homine dignius, nec poëtae ad exprimendam humani animi studiique imaginem utilius & illustrius est. Quo etiam factum puro, ut eum Plato *sapientem* appellaret v). Hoc autem nomine si minus per Stoicos uti liceat, intelligendum erit, esse etiam quandam non contemnendam vitæ sapientiam, quæ non in inanibus disceptationibus & in spinosa quadam & exili disputationis subtilitate versatur, sed in medio posita ad virtutem & veritatem per iterum quidem flexiones & diverticula, sed ameniore via ducit. Hæc ipsa haud infrequens in scriptis Anacreontis elucet; in quibus etiam longe aliam viam, atque ceteri Lyrici vates, secutus fuisse videtur. Cum enim hi & felici in verbis fingendis audacia, & conformatione quadam orationis præcipua, & figurarum similitudinumque frequentia id efficiant, ut non sine inflammatione animorum & afflatu quodam quasi furoris ad illa tanta tamque sublimia pervenisse putentur; ille neque verborum sono, neque figurarum & similitudinum copia admodum commen-

v) PLATO in Phædro.

delectatio est. Præbent enim speciem neglectæ curæ & limæ. Inest tamen sua gratia, sua venustas, eo major quod non quaerit. Placent videlicet maxime hoc, quod subita & sponte sua nata, nec prævisa & meditata intelligimus. Quæ res facillimam habet explicationem. Continent enim plerumque non nisi breve & ingenuum quoddam dictum, aut jucundam & venustam sententiam, quam non copiose & ornate, sed eleganter & facete exponere solet y); aut jocum ex ambiguitate sermonis ductum z); vel etiam, idque sæpissime, præscriptum aliquod ad vitæ cultum utile, non aperte dictum illud quidem, sed tamen quod intelligi possit; quo fit ut magis delectetur is, qui legat, cum illud quasi a semetipso inventum putet a). Quin etiam, ubi narrat, id breviter & simpliciter fit, cum luce tamen & gratia:

τι γὰρ με δεῖ πετασθῆναι
ὄρν' ἔχει καὶ κατ' ἀγροῦς
καὶ δένδρεσσιν καθίζων
Φαγεσθῆναι ἀγρίων τι; b).

At rariores apud eum similitudines: quæ ubi obviæ fuerint, rebus, de quibus adhibentur, mirum in modum congruunt. Neque, quod fastidium sui parit, in iis persequendis multus est, sed tantum

y) Ogd. III. XV. XX. XXVII.

z) Ogd. XXI. XIII. XVI.

a) Ogd. XLIII. XL. VII. &c.

b) Ogd. IX. cfr. Ogd. X. L.

detur. Sed maximam sui admirationem fecit Anacreon in verborum translationibus; quarum cum hoc sit primum præscriptum, ne longe simile sit ductum, illud ita servavit, ut a proximo quoque in rerum natura posito in suis id duxerit, minime in hac re similes eorum, qui ingenii specimen quoddam putant, transilire ante pedes posita, & alia procul & extrinsecus arcessita capessere. Et quoniam in verbis transferendis optimum putatur, si sensum feriat id quod translatum sit; tota mihi videtur Tejo nostro laus hæc concedenda. Nam quamquam & aliis dicendi virtutibus, hæc tamen maxime efficitur, ut quæcumque sibi describenda proposuerit, ea ita dicendo exprimat, ut non descripta & in animi tantum conspectu posita, sed quasi ante oculos versari & a nobis aspici & cerni posse videantur:

ὁπο βραβιτωὶ δε κυρη
κατακισσοισι βρευοντας
πλοκμοις Φρεσα θυρηες
χλιδανοσφρες χορευσι κ'.

Et quam apte dixit, tam facile etiam, quid diceret invenit: neque iis quæ invenerat diu immoratus est, sed quæ in scribendo menti primum obvenerat cogitatio, ea contentus, postea ne delectandi quidem causa a proposito discessit. Quo etiam hoc confectus est, ut simplicissima minimeque elaborata carmina ejus viderentur; quæ maxima lægentibus

*) Ogd. VI. cfr. Ogd. XXII XXXVII. XXXIX XXVIII.

dixisse, quantum & ceteris ad rei comparatæ judicium sufficiat, sibi etiam sufficere putavit:

μεσον ἀύλακος δε Κυρης
κρινον ὡς ἰοις ἐλιχθεν
διαφαίνεται γαληνας c).

Finem vero scribendi faciam, ne vires ingenii, quod scio quam sit exiguum, in laudando genere dicendi; quod, quidquid pulchri & delicati vel lingua Græca vel Poësis habet, in se completi opinio est, ulterius periclitari videar.

c) Ogd. L.

LEVNADSTECKNING ^{1*}
ÖVER ANAKREON

som

med tillstånd av Vittberömda Filosofiska Fakulteten

under præsidium av

*MATTH. NORBERG*¹

Kungl. och ordinarie professor i orientaliska
språk och grekiska språket, Korresponderande
ledamot av Vetenskaps-Sällskapet i Göttingen
och av Akademien i Paris,

till offentlig granskning framlägges av
Författaren²

ESAIAS TEGNÉR,

Värmlänning,

på Carolinska Akademien, den 30 maj 1801.

LUND,
Berlingska Tryckeriet.

---

* Halvfet siffra i texten är markering av ny sida i det tryckta originalet.

2

Till den högt aktade
Kronofogden

JACOB BRANTING³

i tacksamhet för dennes
välgärningar

Esaias Tegnér

§ I.

Skalden Anakreons anseende och rykte hos de gamle var sådant, att han hölls bland Greklands största och mest lysande skalder; och icke hade, som levat i vår tid, och vilkas omdöme varit bättre genomtänkt och sorgfälligare, haft annan åsikt om honom. Ty Homeros och Anakreon äro nästan de enda, som leva kvar från Greklands lysande forntid; och att tävla med och efterlikna dem har för eftervärlden i alla tider och bland alla folk varit en ärofull uppgift. Ty ehuru dessa skalder äro mycket olika sinsemellan både i fråga om slaget av ämne, som de ha behandlat, och i fråga om arten av den begåvning, varmed de ha framställt detsamma, så skall likväl, om vars och ens förtjänst upptages till värdering, en stor likhet dem emellan visa sig för oss. Ty även om den höga och upphöjda stil, som Homeros har använt, och som i högsta grad passar både till storheten av de handlingar, vilka han har förhärli- 4
gat, och till det djupa snille, varigenom han utan vidare har hållits för den främste av skalder, lättare torde framkalla beundran, så skall likväl detta ömma och utsökta språk, varpå Anakrein är det förnämsta exemplet, också få sitt erkännande. Ty hos de lyriska skalderna krävas icke samma egenskaper som hos de episka, utan var och en har sina egna medel att bliva berömd och får olika slags lovord. Ty medan det är utmärkande för epikerna att vara överlägsna i handlingarnas och sentensernas tyngd i förening med högstämda och pompösa ord, och medan en stor del av deras omsorg rör sig om att på lämpligt sätt iakttaga händelseförloppet, så är det särskilt brukligt bland lyrikerna att av ett s.a.s. plötsligt infall ledas till vissa höga och upphöjda uttryck, varvid icke sällan framställningens följd störes och avbrytes. Om man skulle jämföra dem, så synes därför den ena konstens egenart lik solens eviga ljus och den andras lik blixten. Men denna olikhet skall icke tolkas så, som om lyriken borde föraktas och värderas ringa i jämförelse med epiken. Ty de dikter, som skrivas för att förhärli- 4
ga berömda mäns bedrifter och öden, bruka i sig själva ha tillräckligt av vinnande egenskaper och med hänsyn till hjälte-
dåden väcka en våldsamt beundran; och både genom auktoriteten hos de människor, vilka framställas handlande, och genom bragdernas glans och mångfald och sentensernas tyngd åstadkommes, att de synas fulla

av värdighet och hålla läsarna svävande mellan hopp och fruktan. Men ju mindre de lyriska dikterna äro utsmyckade med dessa ting, desto mera ha de behov av andra egenskaper för att vinna bifall; och deras 5 nästan främsta förmåga att vinna bifall ligger däri, om någon kraft kan tilläggas dem ur diktens eget behag och älsklighet. Men om detta med sanning kan sägas om den lyriska poesien i allmänhet, så kan det förvisso med större sanning sägas om den poesi, som har fått sitt namn efter Anakreon; och dess ära synes mig desto större, ju svårare det är att jämföra den med avseende på dess enkelhet. Härtill kommer, att all berömmelse, som Anakreon äger i fråga om denna talang, vilken förvisso är stor, den kan han göra anspråk på helt och fullt. Ty vad beträffar de lyriska skalder, som levde före honom, hade de nästan alla ett mer upphöjt uttryckssätt, storslaget i ord och utsökt i komposition och genom hela sin karaktär och stil avvikande från det folkliga språkbruket. Men vår skald talar lugnt, vänligt och sansat, och han icke så mycket stöter och uppskakar läsaren genom ett ståtligt, glänsande och upphöjt språk som fastmera på ett behagligt, kvickt och utsökt sätt anbefaller seds- och levnadsregler åt förnuftet och ingjuter dem i känslorna. Lockad av hans älsklighet och behag, skall jag försöka skriva några få ord om hans liv och snille (ty det är – förunderligt nog – icke många skriftliga minnesmärken angående denne store man, som från de gamle ha kommit till vår tid). Hur vanskligt detta försök än må synas till sin avsikt, skall det likväl mottagas med större överseende på grund av min ålder.⁴

§ II.

Anakreon föddes tejan;⁵ binamnet har den berömda staden i Jonien givit honom. Ty jag låter mig icke påverkas av deras auktoritet, vilka 6 berätta, att han stammar från en stad Teos i Paflagonien vid kusten av Svarta havet.⁶ Hans far hette Skytinos eller – enligt andra – Parthenios, hans mor Eëtia.⁷ En tradition, att han hade lysande börd och var släkt med Solon⁸ och med Kodros⁹ söner, är yngre.¹⁰ Men det ställe hos Platon, enligt vilket dylikt påstås, synes mig icke nog ägnat att bevisa saken.¹¹ Men han var i sina bästa år på den tid, då Polykrates¹² hade gripit tyrannmakten på Samos och Peisistratos¹³ son Hipparchos¹⁴ i Aten, när Kyros¹⁵ och senare Kambyses¹⁶ regerade i Persien. Han stod på vänskaplig fot med sin tids största och mest lysande män, vilka han, lyckosam genom sitt snille och fantasiens verk, helt vann för sig och

var förtrolig med. Men särskilt vistades han hos Polykrates, vilkens tillgivenhet han särskilt vann.¹⁷ Och detta blev till stor nytta även för andra. Ty sedan han blivit förtrogen vän med tyrannen, intog han denne genom sin älskvärdhet till den grad, att han mildrade eller dämpade dennes vilda och otyglade sinne genom sin dikts tjuskraft och konstfärdighet.¹⁸ Men vid denna tid var Samos, där Polykrates härskade, boning och hemvist för lyx och prakt; ty icke i någon annan del av Grekland blomstrade vare sig de sköna konsternas eller gästbudens fantasifullhet mera. Allt 7 detta blev för Anakreon, med vars naturell detta på ett förunderligt sätt överensstämde, icke utan stor nytta. Ty ehuru hans begåvning var angenäm och förfinad, blev den på detta sätt både kvickare och utsöktare och i alla avseenden rikare och bättre utrustad. Vad beträffade den högsta själsbildningens förfining, kom han därför att äga alla förtjänster.¹⁹ Härav blev följd, att han av Hipparchos fördes till Aten med största heder och ståt, ungefär på samma sätt, varpå sedermera Platon kallades till Syrakusa av Dionysios, såsom det berättas.²⁰ Härav kan bedömas, hur stor och nästan gudomlig kraften och överlägsenheten var hos dessa mäns snille, vars auktoritet gjorde sig gällande även hos tyranner. Men för att skapa ett monument över sin vänskap och frikostighet, som lika väl anstod mannens ära och rykte, lät Hipparchos resa en staty av honom i Aten, och statyn utformades så, att han syntes sjunga till lyra. Den placerades på själva Akropolis, mellan bysterna av Perikles²¹ fader Xantippos och Sapfo,²² varvid platsens ryktbarhet förhöjde hedersbevisningens värde.²³ Och denna heder var äkta, ty den grundades icke på statyns livfullhet utan på den store härskarens bedömande och människornas bifall. Men hos eftervärlden har hans rykte icke varit lika gott som stort. Ty det har icke saknats sådana, som sagt, att han varit benägen för både tillåtna och lastbara kärleksförbindelser. Ja, t.o.m. i hans skrifter finnas spår av tygellöshet. Men jag vet icke, om detta fel bör klandras mera hos Anakreon, som följde ett fördärvat fäderneslands föredömen, 8 än hos andra greker, vilka velat hölja en dålig sedvänja med skenet av sedlighet. Men om någon, så har Anakreon förvisso uppvägt felen med förtjänster. Och saker, som av andra pläga skattas mycket högt, låg under hans själsstorhet. Ty han föraktade rikedom och nästan allt sådant, som i allmänhet anses mest höra till livets glans och värde; och om icke detta framginge av hans skrifter, så kan man förstå det redan därav, att när han av Polykrates hade fått en gåva på fem talenter²⁴ och redan i två nätter varit orolig över dem, så säges han ha återlämnat pengarna; som skäl uppgav han, att han icke ansåge sådana rikedomar,

som ligga utanför människans själ, värda oro och bekymmer.²⁵ Men liksom början och mitten av Anakreons liv, så är även slutet av intresse. Och detta var följande. Det berättas, att när förhållandena i hembygden stördes genom Histiaios²⁶ uppror, varvid också persernas satraper hotade fädernestadens grannar, skola många medborgare i Teos, för vilka friheten var kärare än själva fädernestaden, ha lämnat sin födelsebygd och begivit sig till Thrakien och där ha grundat kolonien Abdera. Och bland dessa var Anakreon.²⁷ Men det är icke fullt klart, huruvida han dog i detta område eller efter att ha återkommit till Grekland. Enastående och märkligt är likväl, vad som berättas om hans död; ty han säges ha kvävts av ett russin.²⁸ Detta var ödets vilja men skedde icke i förtid.

9 Ty icke kan den död synas för tidig, som inträffar i det åttiofemte levnadsåret.²⁹

§ III.

Detta är ungefär allt, som det varit möjligt att hopsamla om Anakreons liv och öden från forna tiders författare; och om mycket synes fattas, så skall detta icke vara min skuld; ty det som berättas om honom, finner man icke på en bestämd plats och i ett sammanhang utan utspritt och liksom berättat av en slump, ifall framställningen har givit författaren ett tillfälle. Då alltså dessa uppgifter tryta och icke stämma tillräckligt överens, så återstår intet, vartill Anakreors beundrare kunna taga sin tillflykt, utom hans skrifter. Och ehuru dessa endast i ringa antal ha bevarats till vår tid, kan man av dem lätt förstå, vad som utmärker hans kynne och sätt att tänka och känna. Och syftet med Anakreons verk är följande: dess huvudtanke har varit, att det skall gagna och förnöja, eller gagna genom att förnöja. Och för att vi icke så mycket av nödtvång skulle inse som fastmera av egen drift omfatta dess levnads- och sederegler, har han icke framställt och blottat dessa genom sträng undervisning, kalla filosofiska maximer och döda historiska exempel utan prytt och smyckat dem med diktens behagfullhet, rytmens harmoni och bildernas mångfald och älsklighet. Härav har följden blivit, att genom dessa lockelser och genom att den stränga undervisningen lägges åt sidan eller genom att avsikten att förmana döljes, så följer honom

10 läsaren gärna vart han vill, antingen ovetande eller t.o.m. mot sin vilja. Exempelen äro många; och dessa äro deras viktigaste punkter: Livet och allt, vad detta har av lycka och förnöjelse, varar endast en kort tid, och

Levnadsteckning över Anakreon

allt, som finnes under månen, har liksom denna faser av till- och avtagande; vi böra alltså leva för dagen och akta oss för att överlämna oss åt oro och ängslan, ty att upprivas av sådana känslor kännetecknar den dåraktige och oförståndige:

Ty liksom vagnens hjul,
så rullar livet snabbt förbi.
Som ett obetydligt stoft vi skola ligga,
sedan kroppens ben lösts upp.

Ode 4 /v. 7–10/.

Jag måste dö, även om jag icke vill.
Varför skall jag då låta mig ledas bort från livet?

Ode 25 /v. 5–6/.

Denna dårskap skulle vara så mycket större, som vår framtid är oviss och fördold; blott det närvarande är känt, och vi böra njuta dess vällyst, om det råkar finnas någon:

Jag bekymrar mig blott om dagen.
Vem vet besked om morgondagen?

Ode 15 /v. 9–10/.

Dock ha rikedomar och ärebetygelser, ehuru något stort och lysande synes ligga i dem, föga betydelse för livets sällhet; att försmå dessa lyckans gåvor och akta dem för intet, är alltså tecken på en vis och fri man:

Icke får guld det mig i sin makt,
ej heller avundas jag konungar.

11

Ode 15 /v. 3–4/.

Men det finns två gåvor, och det mycket stora, som särskilt angå det goda och lyckliga livet; och den ena av dessa är kärleken, vars välde sträcker sig vida:

Jag vill leva samman
med den fräcke Eros.

Ode 10 /v. 10–11/.

Den andra är vinet, som förjagar oron:

När jag vinet dricker,
fly bekymren
och de ängsliga tankarna
bort till havets vindar.

Ode 39 /v. 5–8/.

Och bruket av dem båda är icke blott den blomstrande ungdomstidens utan även ålderdomens gudomliga och mänskliga rätt:

Detta vet jag,
att mera det höves en åldring
att leka ljuva lekar,
ju närmare döden kommer.

Ode 11 /v. 8–11/.

Av detta, som i korthet anförts, kan man förstå, vilken hans åsikt varit beträffande det bästa levnadssättet. Om någon skulle kalla den alltför veklig och icke nog värdig en besinningsfull och modig man, så skall han i mig icke ha någon allvarlig meningsmotståndare. Men man
12 måste betänka, att allt detta, som i dikterna har sagts för att prisa livets förnöjelser och glädjeämnen, icke bör mätas och bedömas med filosofernas maximer och förnuftsskäl. Men hur man än skall bedöma Anakreons mening om livets sällhet, så strider denna föga vare sig mot den tidens seder och sätt att leva och tänka eller mot flertalet filosofers åsikt därom. Och vad han har lärt ut om vällusten, i vilken det finnes något gudomligt, när den är värdig, så bör icke heller detta tolkas i ond mening. Vår skald synes åtminstone icke alltför mycket ha hängivit sig åt dess retelser och lockelser; ty icke smög sig ålderdomen över honom alltför fort, ej heller var hans sinne förslöat, hans tankeförmåga hämmad eller hans minne försvagat.

§ IV.

Det återstår att i någon mån avhandla de skrifers antal och öden, vilka gå under Anakreons namn. Dessa voro, såsom man berättar, fem böcker lyriska dikter, skrivna till dryckeslag och gästabud («dryckesvisor»), och en del annat, kallat Anakreontiska dikter: elegier och

jambiska dikter;³⁰ dessutom många epigram.³¹ Hans jambiska versmått äro katalektiska dimetrar; men han har varit föga noggrann med versfötterna. Han har skrivit på joniska, men man finner dock icke lätt tecken på denna dialekt i det som bevarats, ty mestadels är det doriska eller attiska; detta synes böra tillskrivas filologernas opåkallade iver att rätta 13 och deras narraktiga skarpsinnighet. Men av alla Anakreons sånger ha knappt sextio bevarats i fullständigt skick till vår tid; dessutom finnas några stympade; det övriga har gått förlorat under årens långa lopp och genom oaktsamhet. Henricus Stephanus,³² vilken har inlagt utmärkta förtjänster om den grekiska litteraturen, utgav ungefär vid mitten av 1500-talet såsom den förste femtiofem oden av Anakreon; till dessa ha senare lagts även några andra, som man letat ihop ur antika författare. Angående dessa blev det en stor och häftig strid mellan de lärde, i det att några hävdade, att alla de av Stephanus utgivna dikterna vore av Anakreon, medan andra bestredo detta och sade, att de härstammade antingen från Stephanus själv eller åtminstone från någon annan skald, som levde senare än Anakreon. Tillskyndare och försvarare av den förra meningen voro Paw,³³ Robortellus,³⁴ Hemsterhusius³⁵ och några andra; av den senare åter Barnesius,³⁶ Baxter,³⁷ Fischer³⁸ och åtskilliga andra, vilkas skäl för denna mening synas mig sannolikare. Men eftersom det icke tillhör min framställning att undersöka den fråga, som har blivit föremål för diskussion, vill jag hellre beträffande själva dikterna säga, vad jag har fått för uppfattning vid läsandet av dem. Då alltså många anse, att man måste undfly Anakreon såsom ett slags vällustens lärare och att läsningen av honom icke just vore att rekommendera, särskilt åt de unga, tillstår jag, att jag är av annan mening än dessa. Ty ehuru hans dikter synas ha ett visst sken av njutningslära, skall likväl den, som mera noggrant läser igenom dem, bland dessa knappast finna någon enda, 14 som icke meddelar en undervisning, som kan ha sitt värde i det vardagliga livet. Men genom sitt snilles otroliga lättsamhet har han uppnått, att han snarare synes skämta än undervisa, för att icke lärarens allvar skall minska skaldens behag. Och antingen har kärleken till den utsökte skalden bedragit mig, eller också ägde han en icke vanlig kunskap om människosjälens; och ingenting är vare sig mera värdigt en människa än denna eller viktigare och betydelsefullare för en skald för att gestalta bilden av människans själ och dess behov. Det är också härav, tror jag, som det kommer sig, att Platon kallade honom »den vise».³⁹ Men om stoikerna icke tillåta oss att använda detta namn, måste man förstå, att det även finns en icke föraktlig levnadsviisdom, som icke består i tomma

ordstrider och i en viss spetsfundig och torr disputationskonst, men som för alla tillgänglig leder till dygd och sanning, visserligen på slingrande vägar och skiljevägar men på en skönare väg. Just denna framlyser ej sällan i Anakreons skrifter, i vilka han även synes ha följt en helt annan väg än de övriga lyriska skalderna. Ty medan dessa både genom lycklig djärvhet i ordbildningen och genom en särskild gestaltning av språket och talrika figurer och liknelser åstadkomma, att de tyckas icke utan sinnenas upphetsning och s.a.s. extatisk hänryckning ha nått fram till dessa stora och sublima resultat, så utmärker sig knappast Anakreon vare sig genom ordens klang eller genom rikedom på figurer och liknelser. Men den största beundran väckte Anakreon genom metaforerna. Då den första regeln för dessa är, att liknelsen icke må vara långsökt, iakttog han denna regel på så sätt, att han hämtade liknelsen bland sina egna erfarenheter på närmaste håll i tillvaron, härutinnan ingalunda lik dem, vilka anse det för ett bevis på snille att förbigå det, som ligger framför deras fötter, och gripa efter annat, som de hämta långt borta och utifrån. Och eftersom det vid användningen av ord i överförd betydelse anses utmärkt, om metaforen gör intryck på känslan, så tyckes mig ett odelat beröm för detta böra givas Anakreon. Ty ehuru även andra stilens förtjänster inverka, är det likväl särskilt denna som gör, att allt, som han föresätter sig att skildra, det uttrycker han på sådant sätt i sin diktning, att det tyckes icke beskrivet och blott ställt inför vårt inre betraktande utan s.a.s. stå för våra ögon och iakttagas och erfaras av oss:

Flickan, som bär thyrsosstavar
rasslande av murgrönsblad,
dansar med nätta fötter
vid lyrans ljud.

Ode 6 /v. 4–7/.

Och lika träffande som han uttryckte sig, lika lätt fann han även på, vad han skulle säga: och icke uppehöll han sig länge vid sina infall, utan nöjd med den tanke, som först föll honom in vid diktandet, vek han sedan icke, ens för att förnöja, ifrån sitt tema. Härigenom uppnådde han även, att hans dikter synas okonstlade och osökta; och detta är för läsaren en mycket stor njutning. Ty de ge sken av att sorgfällighet och avslipning försummats. Dock finnes däri en egen älsklighet och egen behagfullhet, desto större, som den icke är konstlad. Hans dikter behaga

nämligen mest därigenom, att vi inse, att de ha fötts plötsligt och spontant och icke äro utpekulerade och beräknade. Detta har sin enkla förklaring. Ty de innehålla mestadels endast någon kort och ädel aforism eller en angenäm och behagfull sentens, som han plägar framlägga, icke ordrikt och sirligt, utan smakfullt och spirituellt;⁴⁰ eller ett skämt, härlett ur språkets dubbeltydighet;⁴¹ eller även, och det mycket ofta, någon för livets förfining nyttig regel, visserligen icke öppet uttalad men likväl sådan, att den kan uppfattas. Följden av detta blir, att läsaren förnöjes mera, eftersom han tror, att han liksom av sig själv har uttänkt detta.⁴² Ja, när han berättar, sker detta kort och okonstlat, men likväl med klarhet och behag:

Ty varför måste jag flyga
över berg och fält
och sitta i träden
ätande vilda bär?

Ode 9 /v. 21–24/.

Liknelserna äro dock rätt sällsynta hos honom; och när de uppträda, harmoniera de på ett förunderligt sätt med de ting, om vilka de användas. Och han är icke ordrik i sina liknelser, något som väcker avsmak, utan ansåg det tillräckligt för honom att säga blott så mycket, som är tillräckligt för andra till ett omdöme om det jämförda tinget:

Mitt i böljan Venus
skimrar genom havets stillhet
liksom en lilja virad med violer.

Ode 51 /v. 20–22/.

Men jag ämnar nu avsluta min framställning, för att icke ytterligare synas sätta min tankeförmåga på spel, vars obetydlighet jag är medveten om, genom att prisa en stil, som anses i sig innefatta allt vackert och utsökt, som både grekiska språket och poesien äga.

Kommenterande noter

(Tegnér's fotnoter äro inkluderade; de markeras med T:)

1 Matthias Norberg, orientalist, 1747–1826, blev 1780 professor i österländska språk och grekiska i Lund.

2 Det förekom icke sällan, att praeses skrev avhandlingen, på vilken en lärjunge fick respondera. Tegnér påpekar därför, att han själv är avhandlingens författare.

Esaias Tegnér

- Denna är icke hans avhandling *pro gradu*, vilken har titeln *De causis ridendi* (Om skrottets orsaker) och framlades 1802 under Andreas Lidbecks praesidium.
- 3 Jacob Branting, 1754–1836, var kronofogde i Mellansysslet i Värmland, bekant genom Tegnér's vistelse i hans hem på Högvalla åren 1793–96.
  - 4 Tegnér, som var född den 13 nov. 1782, var vid detta tillfälle ännu blott 18 1/2 år gammal.
  - 5 Τήϊος, från den joniska staden Τέως vid Lydiens kust.
  - 6 T: Porphyrios, Scholia Horatii ad Od. I: 17 och 18, samt Bayle, Dict. Hist. & Crit. Tom IV s. 2709. – Porphyrios, en av de lärdate och berömdaste nyplatonikerna, född i Tyros 233 e.Kr., död 304 i Rom. – Pierre Bayle, 1647–1706, en av Frankrikes inflytelserikaste filosofisk-teologiska och kritiska författare. Hans Dictionnaire Historique et Critique utkom i 2 band i fol. i Rotterdam 1697; ny uppl. i 4 band i fol. ibid. 1702 och 1720.
  - 7 T: Suidas, Onomasticon. – Suidas, lexikograf, vars levnadstid är okänd. Hans Onomasticon (Namnlexikon) innehåller biografiska uppgifter om forntidens författare. – Såsom i Inl. sagts, har Tegnér fel namnform för modern.
  - 8 Solon, atensk statsman, o. 640–o. 560 f.Kr., en av Greklands sju vise.
  - 9 Kodros, Athens siste konung, bekant genom sin offerdöd 1068 f.Kr. i striden mot dorerna.
  - 10 T: Baxter, i Vita Anacr. – Wilhelm Baxter, engelsk filolog och fornforskare, 1650–1723. Hans levnadsteckning över Anakreon ingår i Praefatio till hans upplagor av Anakreon, London 1695 och 1710.
  - 11 T: Platon i Charmides.
  - 12 Polykrates, enväldshärskare (»tyrann») på Samos i senare hälften av 500-talet, död 522 f.Kr.
  - 13 Peisistratos, enväldshärskare i Aten på 500-talet f.Kr.
  - 14 Hipparchos, den förres son och efterträdare, mördad 514 f.Kr.
  - 15 Kyros d.ä., död 530 f.Kr., det persiska världsríkets grundare.
  - 16 Kambyzes, den förres son, konung 530–522 f.Kr.
  - 17 T: Strabon, Geographica, bok XIV s. 638 (Ed. Casaubonus). – Strabon, framstående grekisk geograf, 66 f.Kr.–24 e.Kr. Hans geografiska verk omfattar 17 böcker. – Isaac Casaubon, 1559–1614, engelsk klassisk filolog, en av sin tids störste lärde. Han utgav Strabons Geographica graece et latine, Genève 1587, i fol.
  - 18 T: Maximus Tyrius, Diss. XXI. – Maximus från Tyros, nyplatoniker i slutet av 100-talet e.Kr. Han har författat 41 filosofisk-retoriska dissertationer, vilka finnas i behåll.
  - 19 Latinet har här *ita ut . . . nihil ei deesset, quin haberet*, som är en kontamination av *nihil ei deesset* (utan *quin*-sats) och *nihil esset, quin haberet*. Den sista läsarten kräver minst ändring, varför jag följer den vid övers.
  - 20 T: Platon i Hipparchos.
  - 21 Perikles, född kort efter 500 f.Kr., död 429, atensk statsman, berömd för Athens prydande med monumentalbyggnader och konstverk. – Hans far Xanthippos var Anakreons vän. Han var en av segrarna i sjöslaget vid Mykale 479 f.Kr. mot perserna.
  - 22 Sapfo, grekisk skaldinna, verksam omkr. 600 f.Kr. på ön Lesbos.
  - 23 T: Pausanias, Descriptio Graeciae, bok I kap. 24 (fel för 25). – Pausanias, forngrekisk resebeskrivare på 100-talet e.Kr. Hans »Periegesis tēs Helládos» omfattar 10 böcker.
  - 24 Talent var högsta enheten i det forngrekiska myntsystemet. 1 talent hade ett silvervärde av ung. 4.200 kr (Nord. Familjebok, bd 18, Stockholm 1933, sp. 1272).

Levnadsteckning över Anakreon

- 25 T: Stobaeus, Eclogg. Ethth. c. 91. – Joannes Stobaios, grekisk författare, mellan 450 och 500 e.Kr. Hans verk heter Eklogōn apophthegmātōn kai hypothēkon biblia tīssare en teúchesi dysí (Urval av tänkespråk och förmaningar i fyra böcker i två band), utg. på grekiska och latin i Genève 1609, i fol. Förkortningen *Ethth.* i Tegnér's fotnot synes vara tryckfel.
- 26 Histiaios, ståthållare i Miletos under persisk överhöghet på 490-talet, deltog i de joniska städerna uppror mot Darios I (522–486 f.Kr.).
- 27 T: Suidas a.a. under ordet Anakreon.
- 28 T: Plinius, Nat. Hist. bok VII kap. 6. – Plinius d.ä., 23–79 e.Kr., skrev en naturvetenskaplig encyklopedi, »*Historia Naturalis*», i 37 böcker.
- 29 T: Lucianus i Makróbioi. – Lukianos, forngrekisk författare, född o. 120 e.Kr., död efter 180. Notisen om Anakreons ålder återfinns i skriften Makróbioi (lat. *De longaevis*: »Om åldringar») i § 26.
- 30 Jambi = smädedikter.
- 31 T: Suidas l.c.
- 32 Henricus Stephanus är lat. för Henri Estienne, kallad »le Grand», fransk boktryckare, 1528–98, en av de främsta lärda tryckarna under detta sekel. Sedan han 1550 slagit sig ned i Genève, vann han stor berömmelse genom sina talrika utgåvor av klassiska författare. Bland hans utgåvor var en editio princeps av Anakreon 1554. Enligt Moebius (se Inl.) utgavs denna i Paris.
- 33 Paw är fel för Pauw. Johan Cornelius de Pauw, holländsk filolog, död 1749. Han utgav *Anacreontis odae et fragmenta*, Utrecht 1732.
- 34 Robortelli, Francesco, italiensk fornforskare, 1516–67, professor vid flera italienska universitet.
- 35 Hemsterhusius, lat. för Hemsterhuis, Tiberius, framstående holländsk filolog, 1685–1766.
- 36 Barnes, Josua, professor i grekiska språket i Cambridge, död 1712. Han utgav Anakreons verk i Cambridge 1705.
- 37 Om Wilhelm Baxter och hans utgåvor av Anakreon se ovan not 10.
- 38 Fischer, Johann Friedrich, tysk filolog, 1726–99. Han utgav Anakreons verk i Leipzig 1754.
- 39 T: Platon i Phaidros.
- 40 T: Odena 3, 15, 20, 27.
- 41 T: Odena 21, 13, 16.
- 42 T: Odena 43, 40, 7 etc.

Curt Weibull

Lauritz Weibull under 1890-talet

I

Lauritz Weibull inskrevs som student vid Lunds universitet höstterminen år 1892.

Under de första åren vid universitetet var Lauritz Weibulls vetenskapliga intresse främst inriktat på litteraturhistoria. Redan som fil. kand. skrev han och utgav av tryck en rad uppsatser i detta ämne: »Bellman såsom skald bedömd af sin samtid.» 1895; »Bengt Lidner i Lund. Studenten och skalden.» 1895; »Thomas Thorild. Hans ungdom och studentår i Lund.» 1896; »Henrik Smith. Ett bidrag till Danmarks litteraturhistoria under reformationstiden.» 1897.

Lauritz Weibulls efterlämnade papper och ett brev till Karl Warburg från den 13 september 1894 visar, att han även samlat material till en skildring av de litterära förbindelserna mellan Sverige och Danmark och till en Hammarskölds biografi. Detta material gäller främst den landsflyktige danske politiske författaren Malthe Conrad Bruun. Det är delvis av lokalhistorisk karaktär och rör Bruuns vistelse på Hven, i Landskrona, Lund och Malmö och de umgängeskretsar, som Bruun där rörde sig i. Därutöver består det insamlade materialet av avskrifter från olika brevsamlingar, främst Christian Molbecks och dennes korrespondens med Lorenzo Hammarsköld och andra svenska författare och professorer.¹

Lauritz Weibulls intresse för poesi och skönlitteratur var grundlagt redan under skoltiden. Vid Katedralskolan i Lund fanns en skolförening Manhem, som utgav en hektograferad tidning, Heimdal. I denna har Lauritz bidragit med dikter och med översättningar av Horatius, Anakreon, Sapfo och Goethe. Lauritz skulle emellertid komma att överge sin ungdoms stora intresse för litteraturhistoria. Detta hade alltid haft en historisk inriktning. Snart kom hans vetenskapliga intresse att helt

inriktas på historia. Ett första, ett avgörande steg tog han härvid redan 1895–1896 vid 22 års ålder.

I slutet av oktober år 1895 reste Lauritz far, Martin Weibull, för arkivforskningar till Paris. Lauritz följde med. En av hans uppgifter i Paris var att samarbeta med sin far vid dennes forskningar till Christinas och Carl Gustafs historia. Bevarat källmaterial visar, att han fyllt denna uppgift. Men han hade även en annan, för honom personligen viktigare uppgift, en huvuduppgift. Han hade bestämt sig eller bestämde sig i Paris för att skriva en avhandling i historia. Denna skulle handla om De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Frankrike 1629–1631. För denna låg ett huvudmaterial – den franske huvudförhandlarens, Hercule de Charnacés rapporter till hovet i Paris – i Archives des affaires étrangères i Paris. Frågan var, skulle dessa rapporter räcka för en större avhandling i historia. »Varje morgon klockan 9 à 1/2 10 (är vi) på Bibliothèque nationale», skriver Lauritz hem till Lund. »Vi stannar där till närmare tolv och begifva oss så till utrikesarkivet. Det är icke så liten väg mellan de två ställena, det förra i rue Richelieu, det andra strax vid deputerade kammaren. Men så får man litet motion och det är nog nyttigt. Utrikesarkivet stänges redan klockan 4 och längre har man svårt att se. Skada bara, att det ej öppnas förrän på middagen. Man skulle i annat fall hinna med mycket mera. Det finns ofantligt mycket, som rör Sverige, som man redan förut kunnat ana, då man vet i huru lifliga förbindelser de båda länderna fordomsdags stodo till hvarandra. Att hinna med hvad man skulle vilja är naturligtvis omöjligt, men man kommer i alla fall icke tomhändt därifrån. – – – Ce n'est pas un lac ou une mer, c'est un océan. Det är blott i de gamla sagorna ett sådant kar kan drickas ut och i ett drag. Men som sagdt är – tomhändt komma vi icke tillbaka till Sverige.»

I Archives des affaires étrangères avskrev och exerpade Lauritz Weibull Charnacés rapporter. Källmaterialet föreföll räcka för den tilltänkta avhandlingen. Men Lauritz bedrev även andra självständiga forskningar. I ett brev till sin far av den 21/2 1896 ger han några upplysningar om vad han medhunnit sedan dennes avresa från Paris fjorton dagar tidigare. Han skriver: »Jag har där (på biblioteket) avslutat de Dansayska brefven, afskrifvit berättelserna om Sverige 1623, om Erik den fjortondes tillfångatagande 1568 och håller på med att avsluta beskrifningen af Sverige och Carl IX 1606. Det är ju egentligen ej så mycket; jag skulle velat, jag hade gjort det dubbla. Men far vet bäst sjelf huru litet man hinner.» I ett annat brev skriver han: »Af märkligare

handlingar till Sveriges historia, som jag träffat på här i Paris, är ett papper, som rör Erik XIV. Det är icke mindre än en akt, som af en del sammansvurna mot Johan III inlemnats till Henrik III af Frankrike. Det gäller att få 'brodermördaren' bringad om lifvet. Stora krafter äro i rörelse och man rör sig med för den tiden betydliga penningmedel.»²

Martin Weibull reste från Paris i början av februari 1896. Han kom till Lund den 9 februari 1896. Lauritz stannade kvar för fortsatta forskning i Paris. Han kom till Lund den 2 april samma år. Han hade då varit i Paris sedan den 26 oktober 1895, sålunda i fem månader. Knapast underligt att han i ett brev skrev: »Jag hoppas snart komma hem. Det skall bli bra roligt. Jag riktigt längtar derefter och efter att få arbeta i mitt fack igen. Jag får också tänka på min examen för att ej blifva överläggare, hvartill jag är på god väg.»³ Orden »arbeta i mitt fack igen» har tolkats olika. Svaret ger vad Lauritz sysslade med efter hemkomsten. Han slutredigerade sina tidigare påbörjade skrifter om Thomas Thorild och Henrik Smith. Detta är helt i enlighet med de principer Lauritz följde i sitt arbete. Han ger i sina brev från 1896 uttryck för dem i orden: »Det synes mig olämpligt att blanda ihop allt för mycket på en gång»; »Det synes mig bäst att sluta först hvad jag redan har för händer.»⁴ Lauritz hade ännu inte helt övergivit litteraturhistoria som »mitt fack». Men han hade i Paris inlett arbetet på ett nytt fack. Han hade samlat ett betydande källmaterial för en avhandling i historia.

Efter hemkomsten från Paris har Lauritz Weibull slutredigerat och år 1896 och 1897 tryckt uppsatserna om Thomas Thorild och om Henrik Smith. Han hade därmed »slutat vad han redan hade för händer», med andra ord sin litteraturhistoriska produktion. Hans intresse för Thomas Thorild slocknade dock aldrig. Närmast efter uppsatsen om Henrik Smith följde 1897 en skrift, som bestod av fem i särtryck utgivna uppsatser. Han gav skriften den talande titeln »Smärre *historiska* (kursivering min) uppsatser». Titeln markerar hans nya fack, hans definitiva övergång till historia.

Höstmånaderna 1896 vistades Lauritz Weibull som Oehlenschläger-Tegnér's stipendiat i Köpenhamn. Han hade sökt stipendiet i avsikt att idka litteraturhistoriska och historiska studier i Köpenhamns bibliotek och arkiv. I ett brev hem till Lund har han skildrat sitt liv i Köpenhamn: »Förmiddagarna tillbringas jag på biblioteket eller arkivet – som jag antar i det följande mest på det senare stället – och jag endast beklagar, att tiden vill så dåligt räcka till. Kl. 3 (då arkiv och bibliotek stängdes) slutar jag här och tager mig då en promenad oftast på en och en half

timme; därefter läser jag tidningar i Studenterforeningen och vid 1/2 6 tiden äter jag middag. Senare på kvällen skrifer jag, går ut och går, är på teatret eller något sådant. Det skall icke vara ofta som detta mitt program rubbas. Sker det, är det merendels då någon Lundabo söker upp mig.»

Om sitt arbete i bibliotek och arkiv i Köpenhamn berättar Lauritz Weibull i brev till sin far: »Brevet om Ellinges förstöring, hvarom jag talte något då jag var hemma, (är) mycket intressant. Jag tror, att de handlingar jag samlat om Sören Norrbys fälttåg 1525 äro värda att tryckas.» Han fortsätter i ett annat brev till sin far: »Hvad som de senaste dagarna särskildt sysselsatt mig är Reimar Kocks handskrifna krönika, som i flera exemplar finnes å Kgl. biblioteket. Den är begagnad av Paludan-Müller för hans Grevefejdens historia, men det kapitel däri, som omhandlar reformationen i Danmark, särskildt Malmö, har av ingen hitintills beaktats. Det innehåller flera intressanta nyheter; ss. att Tyge Krabbe 1533 uppträdde i Malmö och förbjöd Lutheranismen, om Claus Mortensens första predikan och dylikt. – För tillfället sysselsätter jag mig i riksarkivet med några brev från Hans Mickelsens dotter Margareta, däri hon beskriver faderns och sitt eget öde. De äro av stort intresse för Malmö historia. – Skildringen av Henrik Smith, till hvilken jag fått ej så ringa material, fortskrider och hoppas jag snart avsluta den. Såvitt möjligt söker jag ge den i stora drag och se honom i sammanhang med de (oläsligt ord) rörelserna såsom en representant för humanismen – en af de första i Norden och reformationen.»⁵

Resultatet av dessa Lauritz Weibulls forskning i Köpenhamn och även i Malmö rådhusarkiv blev skriften »Henrik Smith. Ett bidrag Till Danmarks litteraturhistoria under reformationstiden», en skrift med klar historisk inriktning.

En tid i Köpenhamn synes Lauritz Weibull ha tvekat om huruvida hans ämnesval för en avhandling i historia var det rätta och bästa. I Paris hade han avskrivit en rad av Danzays rapporter. I Köpenhamn fann han samme Danzays kopiebok. »Den innehåller en särdeles stor mängd af bref från honom till hofvet i Paris», skriver han till sin far i oktober 1896. »De äro alla – möjligtvis på ett undantag när – opublicerade. Mina bref från Bibliothèque nationale finnas alla i samlingen utom ett ganska vidlyftigt från l'Aubespine. Hvad är att göra? Det är ett hiskeligt arbete att taga itu med dessa bref.» »Mina bref» avser sålunda inte, som Birgitta Odén anser, »brevsviten kring Charnacé» utan Danzays brev. Lauritz har tydligen tvekat om han skulle lägga Charnacés eller Danzays

Curt Weibull

brev till grund för en avhandling. Han bestämde sig för Charnacés brev.⁶ På hösten 1897 var han i Stockholm. I riksarkivet kompletterade han här sitt i Paris insamlade källmaterial om de diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Frankrike, som ledde till förbundet i Bärvalde år 1631. I oktober år 1897 framlade han på inte mindre än tre seminarieövningar i historia resultaten av sitt arbete med Charnacés rapporter och annat källmaterial.⁷ Även detta markerar klart hans nya fack, hans definitiva övergång till historia.

Samtidigt och under följande år bedrev Lauritz Weibull examensläsning för fil. lic. examen. Denna var vid denna tid en tvåämnesexamen. Lauritz avlade den den 31 januari 1899 med högsta betyg i båda ämnena, estetik, litteratur- och konsthistoria i första avdelningen och historia i andra avdelningen.⁸ Statutenligt fanns inte något huvudämne eller biämne i denna examen. Men skall man tala om något sådant var historia huvudämnet i Lauritz examen. Klart framgår detta av de följande händelserna. Tre och en halv månad efter sin fil. lic. examen spikade Lauritz, den 18 maj 1899, sin docentavhandling i historia och förordnades i juli till docent i detta ämne. Det har sagts, att historia var ett »biämne» i Lauritz fil. lic. examen, ett ämne »vari hans studier ej hade någon vetenskaplig inriktning».⁹ På tre och en halv månad skulle han sålunda ha förvärvat »vetenskaplig inriktning» i historia och vunnit docentkompetens i detta ämne. Något helt orimligt.

Den 4 april 1899 förordnades Lauritz Weibull till e.o. amanuens i riksarkivet. Redan i oktober 1896 hade han tänkt söka en dylik befattning. Han skriver till sin far: »Dessa rader för att påminna far om det hvarom vi talade angående riksarkivet. Finner far saken i och för sig lämplig, tror jag ej man bör dröja. Där är ju just ett tomrum att fylla, då doktor Berg i dagarna avancerar.» Uppenbarligen tänkte Lauritz på en karriär i riksarkivet. Nu, 1899, gick hans tankar i annan riktning. Han sökte bli landsarkivarie vid det nyinrättade landsarkivet i Lund. Genom tjänstgöring både i riksarkivet och kammararkivet samt starkt meriterande skrifter lyckades han också nå detta mål. Den 9 februari 1903 utnämndes han till landsarkivarie i Lund.

II

Till slut några ord i på senare tid diskuterade frågor.

I ett supplement till sin uppsats om »Lauritz Weibull och den käll-

kritiska metoden» vidhåller Hugo Yrwing uppfattningen, att Lauritz känt Edwin Jessens bok, »Undersøgelser til nordisk Oldhistorie» från år 1862, när han skrev sina »Kritiska undersökningar i Nordens historia». Jessens bok skall till och med enligt Yrwings uppfattning ha varit av avgörande betydelse för tillkomsten av dessa. »Genom bekantskapen med Jessens avhandling», säger Yrwing, »fick Lauritz Weibull uppslag till att fortsätta hans behandling av i synnerhet 800-talets nordiska historia med 900- och 1000-talens, då med samma fräna kritik av tidigare historiker.» Yrwing menar ytterligare i uppsatsen i *Mediaeval Scandinavia* 1972: »Tiden (omkring år 1911) var mogen för någon som med kraft åter kunde föra fram Jessens kritiska idéer i samma negativa men mera utvecklade form och med förnyat angrepp på den rådande medeltida historieskrivningen. Lauritz Weibull kunde det.» Han skall emellertid, enligt Yrwing, »ha undvikit att tala om det» och »låtsades inte om Jessen».¹

Endast *ett* saknas för säkerställandet av denna uppfattning: ett bevis.

Själv samarbetade jag nära med min bror redan vid den tid, då »Kritiska undersökningar» tillkom. Samarbetet blev fruktbart inte minst på grund av vår något olika läggning. Min licentiatavhandling, som omfattade senare delen av min doktorsavhandling om Saxo, förelåg färdig och godkändes av professor Arthur Stille den 18 januari samma år, år 1911, som »Kritiska undersökningar» utkom. Jag kan bestämt betyga, att varken Lauritz eller jag vid den tiden kände Jessens i dansk forskning förtigna avhandling.²

Kännedom om Jessens avhandling är inte heller en förutsättning för tillkomsten av »Kritiska undersökningar». Jessen var inte far till den historisk-kritiska metod, som han tillämpade i sina »Undersøgelser». Den hade kommit till världen redan före dessa. Han hade hämtat den från äldre tysk historieskrivning, representerad av Niebuhr, Ranke, Dahlmann och kretsen kring *Monumenta Germaniae historica* med Georg Waitz i spetsen. Lauritz och jag behövde sannerligen inte gå till en avhandling från 1862 för att skaffa oss kunskap om den historisk-kritiska metod, som vi tillämpade. Inemot ett halvt århundrade ligger emellan Jessens »Undersøgelser» och Lauritz »Kritiska undersökningar». Mycket, som Hugo Yrwing inte synes vara tillräckligt underkunnig om, hade hänt i den historiska världen under detta halva århundrade. Den historisk-kritiska metoden hade fullkomnats och förfinats. Den var på väg, ja hade redan blivit allmångods i tysk och fransk historieskrivning. Klart och skarpt hade de äldre skrifterna i ämnet sammanfattats, vidare

utvecklats, diskuterats och utlärts i Ernst Bernheims »Lehrbuch der historischen Methode» och i Langlois-Seignobos' »Introduction aux études historiques». »Även i den skandinaviska Norden» hade den källkritiska metod, som Lauritz Weibull tillämpade i »Kritiska undersökningar», »under sista tredjedelen av 1800-talet vunnit fast mark». Lauritz har själv framhållit detta i en av sina polemiska skrifter.³ Han skrev korthugget, men har inte undvikit att tala om det. Redan 1892 hade Kr. Erslev utgivit sina »Grundsætninger for historisk Kildekritik». Själv hade Erslev även skrivit en rad berömda källkritiska undersökningar i dansk och nordisk historia under 1200-, 1300- och 1500-talen. Andra nordiska forskare, men långt ifrån alla, hade tillämpat samma historiska källkritik som Lauritz i »Kritiska undersökningar» på andra källor, tider och händelser. Även om Lauritz känt Jessens avhandling hade det inte funnits anledning att inte »tala» eller »låsa» om den. Detta desto mindre som likheten i historisk källkritik mellan Jessens och Lauritz Weibulls arbeten inte sträcker sig längre än till metodiskt allmängods. Utöver detta allmängods fanns intet att hämta för Lauritz i Jessens avhandling från 1862. Jessens avhandling behandlade även andra ämnen och en annan tid än den Lauritz skrev om i »Kritiska undersökningar».

Ännu återstår att säga några ord om den historiska konstruktion, som Hugo Yrwing uppbyggt om Jessens och Lauritz Weibulls skrifter. Grundmuren för denna är inte något bevis, utan endast vad Yrwing kallar »sannolikhetsskäl» för att Lauritz känt Jessens avhandling. Sannolikhetsskäl torde vara den i nordisk medeltidsforskning mest missbrukade grundmur för historiska konstruktioner. Sannolikhetsskäl hade i äldre nordisk medeltidsforskning använts ohejdat. De hade lett till ett tillstånd, som Lauritz Weibull med rätta kallade en nära nog hopplös förvirring. Man laborerade med en allt överväldigande massa av konstruktioner, förmodanden, hugskott och ren dikt. Lauritz bekämpade dessa lösliga historiska konstruktioner. En av hans insatser i nordisk historieforskning, kanske den största, var hans krav, att den historiska konstruktionen endast och allenast skall bygga på vetenskapligt tillförlitliga källor och ur dessa utvunna historiska fakta.

Lauritz Weibulls radikala tillämpning av källkritisk metod har varit revolutionerande. Den har i stor utsträckning slagit igenom och gjort slut på hypotesmakeriet och lösa konstruerandet i äldre nordisk medeltidshistoria. Hugo Yrwing bygger i sin skrift om Lauritz Weibull ännu i hög grad liksom äldre medeltidsforskning på »sannolikhetsskäl». Han

når därför i sin historiska konstruktion av ett forskarsamband mellan Edwin Jessen och Lauritz Weibull inte något historiografiskt användbart resultat.

Ingen historiker, som ens nödtorftigt följde med vad som hände i historisk vetenskap under åren före 1910, kunde undgå att lära känna den historisk-kritiska metoden. Lauritz Weibull liksom jag fick inte uppslaget till vår forskning från Jessens för oss vid denna tid okända avhandling. Vi fick det från vad som hänt i historisk vetenskap under årtiondena före 1910. Vi gick in för att tillämpa inte någon ny, av oss påfunnen historisk metod – ett påstående, formulerat redan i äldre tid, som visar hur främmande även dåtidens ledande nordiska historieskrivning var för källkritisk forskning – utan vad man på den tiden kallade »modern» historisk-kritisk metod: Lauritz på Nordens historia omkring år 1000; jag på Danmarks historia från Sven Estridsens död till Knut VI.

Lauritz källkritik var radikal. Den genomfördes, som Hugo Yrwing säger, med »liknande revolutionerande genomslagskraft, som (den franske litteraturhistorikern Joseph) Bédiers stora arbeten fått». »Lauritz Weibull blev», som Yrwing även säger, »en stor historiker, genom att han förstod att i det rätta ögonblicket med skarpa hävda de metoder i nordisk historieskrivning, som han mött hos andra forskare». Hans »betydelse i nordisk historieforskning ligger däri, att källkritisk metod med honom fick sitt verkliga genombrott».⁴

I dessa Hugo Yrwings ord kan jag instämma.

Noter

Kapitel 1

1 Hugo Yrwing har i Supplement till uppsatsen »Lauritz Weibull och den källkritiska metoden» i Vetenskapssocietetens i Lund Årsbok 1980 delvis publicerat Lauritz Weibulls brev till Karl Warburg av den 13 september 1894. Jag kan komplettera det med Warburgs svarsbrev av först den 14 oktober samma år. Jämte ett kort uttalande om »Rabbeles förhållande till Bellmansdikten», skriver Warburg, »att han sänder de punkter om Malte Brun, som han funnit i sina avskrifter» och fortsätter sedan: »Hvad Eder tanke på en Hammarsköldsmonografi angår så – ehuru ju bref i mängd redan exploaterats – vore det nog intet dumt ämne hälst på basen af breven till Molbeck och vore väl ock lättare att (oläsligt ord) än det skandinaviska litteraturutbytet i sin helhet, som nog tar vida större tid.» Yrwing finner, något överdrivet, att innehållet i brevet till Warburg »måste uppfattas som betydelsefulla uppgifter om Lauritz Weibulls dåvarande forskning och forskningsplaner». I första rummet endast bekräftar brevet det välkända förhållandet, att, som ovan sagts, Lauritz vetenskapliga intresse under de första universitetsåren var

Curt Weibull

inriktat på litteraturhistoria.

Det om Brunn insamlade källmaterialet använde Lauritz senare endast för ett föredrag i Landskrona, Malmö och Ekeby. Det övriga källmaterialet använde han varken för ett föredrag eller för en uppsats.

I Årsboken har Yrwing även publicerat den svenska grundtexten till sin på engelska skrivna uppsats om »Lauritz Weibull och den källkritiska metoden» i *Mediaeval Scandinavia* 1972. Jag har bemött den i en på tyska skriven uppsats i samma tidskrift 1973. Jag avstår från att begära utrymme för denna uppsats i Årsboken 1981. Jag är övertygad om, att Societetens medlemmar kan läsa och förstå tyska. För i här föreliggande uppsats berörda frågor får jag en gång för alla hänvisa intresserade till Birgitta Odéns bok, »Lauritz Weibull och forskarsamhället». Lund 1975.

Tanken att lägga det om Bruun insamlade materialet till grund för en avhandling om de litterära förbindelserna mellan Sverige och Danmark och en Hammarsköldsbiografi synes närmast ha varit ett något löst hugskott. Den kan knappast sägas ha rönt någon större uppmuntran av Karl Warburg och fick i varje fall nog så hastigt totalt vika för andra tankar. Materialet kom aldrig att vetenskapligt utnyttjas. Lauritz har vänt sitt intresse till andra uppgifter. Redan 1895, före avresan i oktober till Paris, har han slutredigerat och tryckt uppsatserna om Bellman och Bengt Lidner och hade uppsatsen om Thorild i manuskript.

- Lauritz Weibull till Luisa Weibull. Paris 15/11 1895; 27/2 1896; till Martin Weibull. Paris 21/2, 8/3, 15/3, 1896. Danzay var fransk resident i Köpenhamn 1548–1589 och var tre gånger i Sverige. Beskrivningen av Sverige och Carl IX 1606 har numera med filologisk kommentar och svensk översättning omsorgsfullt utgivits av Sven Andolf, *Relation du royaume de Suède par monsieur de Sainte-Catherine 1606*. Acta universitatis Gothoburgensis XVII. 1980.

I anknytning till en sin fråga till Professor Birgitta Odén, »huruvida de, Martin och Lauritz Weibull, arbetat var för sig», säger Yrwing a.a. s. 66, »fick jag ett bestämt 'nej' til svar». Han fortsätter: »Följaktligen måste man anta, att L. W. följde med till Paris utan att ha något annat mål för sin arkivvistelse, än att han skulle hjälpa och samarbeta med M. W.» Yrwings »antagande» är ett exempel på vådan av »antaganden» i en skrift med vetenskapliga anspråk. Det är helt oriktigt.

- Lauritz Weibull till Martin Weibull. Paris 15/3 1896. Hugo Yrwing ställer frågan: »Har då Parisresan blivit misslyckad, såtillvida att den inte ledde till något avhandlingsuppslag i historia, eller har det inte varit meningen att så skulle bli fallet?» Bevarat källmaterial visar, att resan inte blivit misslyckad och att den ledde till avhandlingsuppslag.
- Lauritz Weibull till Martin Weibull. Köpenhamn 17/11, 26/11, 1896.
- Lauritz Weibull till Martin Weibull. Köpenhamn 21/10, 17/11, 25/11 1896; till Sophie Weibull. Köpenhamn 31/10 1896.

»Det enda man med säkerhet vet om hans Köpenhamnsvistelse är», säger Hugo Yrwing, a.a. s. 67, 68, »att han hört Brandes föreläsa 'över moderne fransk litteratur' och V. Vedel om fransk renässans, båda litteraturhistoriker». »Man får intrycket, att Köpenhamnsvistelsen inte motsvarat förväntningarna.» Ett exempel på vådan av »intryck» i en skrift med vetenskapliga anspråk. Källmaterialet och skriften om Henrik Smith torde visa, att Köpenhamnsvistelsen till fullo bör ha motsvarat förväntningarna.

- Lauritz Weibull till Martin Weibull. Köpenhamn 31/10 1896. Hugo Yrwings uppfattning, a.a. s. 67, att Lauritz »tydligt hade besvär med att finna ett avhandlingsämne, som kunde motsvara hans syften» är ett grundlöst antagande. I själva verket valde han mellan två avhandlingsämnen.

- 7 Lauritz Weibull till Martin Weibull. Köpenhamn 21/10 1896. Yrwing, a.a. s. 67, sammanställer, att Lauritz Weibulls arbete på doktorsavhandlingen i historia kom i gång år 1897 med att beslutet om inrättande av landsarkivariefattningen fattades samma år. Sammanställningen kan inte vara riktig. Upprättandet av landsarkivet i Lund var aktuellt redan tidigare än 1897. Yrwings sammanställning strider även mot att Lauritz i oktober 1896 tänkt på en karriär i riksarkivet. Se härom nedan s. 9. Orsaken till att sammanställningen inte kan vara riktig ligger nära. Lauritz var endast fil. kand. och 24 år. Han kunde i en konkurrens om landsarkivariefattningen i Lund vänta en vid denna tid överlägsen, oslagbar konkurrent i den 10 år äldre, på skånsk historia inriktade dåvarande docenten Arthur Stille, möjligen även den 9 år äldre, dåvarande docenten i litteraturhistoria Otto Sylvan, som varit bland sökande till landsarkivariefattningen i Vadstena.
- 8 Till första avdelningen i denna examen hörde licentiatavhandlingen. Lauritz var i den lyckliga positionen, att han som fullgod licentiatavhandling kunde använda sin redan två år tidigare tryckta uppsats om Thomas Thorild. Yrwing skriver härom a.a. s. 68: »Han fick doc. Wrangel, som upprätthöll professuren, sedan Schück lämnat Lund för Uppsala med året 1898, att som lic.-avhandling godkänna hans 80-sidiga skrift om 'Thomas Thorild. Hans ungdom och studentår i Lund', vilken tryckts redan 1896.»
- 9 Hugo Yrwing, a.a. s. 69, 58.

Kapitel 2

- 1 Hugo Yrwing, a.a. s. 71, 65, 64.
- 2 Får man tro Yrwing var vi inte ensamma härom. Han uppger a.a. s. 72 not 10, att »Jessen var tydligen vid den tiden, (1918), för svensk historieforskning helt okänd».
- 3 Lauritz Weibull, *Historisk-kritisk metod och nordisk medeltidsforskning* s. 1.
- 4 Hugo Yrwing, a.a. s. 71, 65, 56.

Gösta Vitestam

Research concerning Arabic Manuscripts – the Rôle of the Detective

The case of Aya Sofia 3439

I

In this yearbook of 1979 I discussed the manuscript Bodleiana I 704, which on the title-page is presented as the ninth volume of *Zubdat al-fikra fī ta'rikh al-hidjra an-nabawīya* and in the catalogue ascribed to "Amīr Baibars ibn Muḥyiddīn".¹ As a matter of fact, that MS containing annals for the years 559–744/1163–1343, for a couple of centuries was associated with the famous history of Baibars al-Manṣūrī, dead 725/1325, which carries the similar title, or even with another work of this author, *at-Tuḥfa al-mulūkiyya fī d-daula at-turkiyya*.²

In my previous paper I have shown that the Bodleian MS had nothing in common with these works or their author. On the contrary, I was able to demonstrate in full that the last part of the Bodl. MS covering the years 693–744 H, was identical with the last part of *Duwal al-islām fī t-ta'rikh* of adh-Dhahabī, dead 748/1348. I also proved the point that among the two, the text of adh-Dhahabī was primary.³

To this, a further fact of interest ought to be added. In accordance with the information given by Dr. D. P. Little, the annals covering the same period of time in *Masālik al-absār fī mamālik al-amṣār* of al-'Umārī, dead 749/1349, should be identical with the above mentioned annals of adh-Dhahabī. It is also evident from the information of Dr. Little that relative to al-'Umārī, adh-Dhahabī is also here primary.⁴

In my previous paper in this yearbook of 1979, I had, unfortunately, in spite of much effort not succeeded in obtaining any microfilm of the work of al-'Umārī, and was therefore excluded from any additional comparison. In regard to the annals of the Bodl. MS before 693 H, i.e.

the years from 559 to 692 H, I have shown that this text has very close affinity with *Mukhtaṣar ta'rikh al-bashar* of Abū l-Fidā, dead 732/1331.⁵ In extensive passages the text exhibits direct quotations from the work of Abū l-Fidā. I furthermore showed that the discrepancy of given details was utmost interesting and illustrative.⁶

Now, since according to the information of D. P. Little, the text of al-ʿUmarī for the annals of 693–744 H also must be identical with that part of the Bodl. text which is covering the same span of time, the question quite naturally arose in 1979 as to what the relationships are between these two texts prior to 693 H.⁷ Based on Dr. Little's account this question could not, however, conclusively be answered.⁸

But since the microfilm of the same MS which Dr. Little used, viz. the Aya Sofia 3439, has recently come into my hands, I will claim that conclusive answer can be given to the proposed questions.⁹ We are now going to investigate the particulars of this MS relating it partly to the Bodl. text and partly to the texts of adh-Dhahabī and Abū l-Fidā.

MS Aya Sofia 3439 contains 209 folios. The writing is clear and distinct. The understanding of it is, however, complicated by the fact that it is written with a running hand, and that the diacritical dots are virtually all absent.¹⁰ The volume is obviously a direct continuation of a preceding one, in as much the title-page, fol. 1 a, originally was furnished only with the words *الجزء السابع والعشرون*, "the 27th part". Later a stamp with a *Tughrā* and a passage from the Koran (Sur. 7: 43), was attached to the heading, as well as *waqf*-dispositions. The name of the author is not mentioned until the last page, fol. 209 b, which also contains a notice that the copy was completed in the year 819 H. After the formula *basmala* the fol. 1 b immediately starts with the decade covering the years 541–50 H.

The author of the work, Shihābaddīn Aḥmad b. Muḥyiddīn Yaḥyā b. Faḍlallāh al-ʿUmarī, was born in Damascus in the year 700/1301. After studying in Cairo, Alexandria and Hidjāz, he lent himself to public services, but he got in bad with the sultan al-malik an-Nāṣir.¹¹ He then left the administrative quarter of the sultan, and withdrew to Damascus where he died 749/1349. As author, he left behind him several works, among which the most famous is the current and large work *Masālik al-abṣār fī mamālik al-amṣār* in 27 volumes. The work as a whole comprises almost everything, as for instance pre-islamic poetry, history of literature, geography, natural sciences, biographies and history.¹² The

last volumes, the historical section and preserved in the Aya Sofia MSS 3435–39, cover the history of the Arabs in Islamic times. It is the last volume of this history which contains the above mentioned micro-filmed manuscript, the annals for the years 541–744 H.

II

The starting-point of our discussion is thus that Dr. Little has established that the last part of the text of al-ʿUmarī, i.e. the annals covering on and after 693 H, is derived from *Duwal al-islām* of adh-Dhahabī, and that I have ascertained that the text of the mysterious MS Bodl. I 704 in this sector is also derived from *Duwal al-islām*.¹³ Having acquired the text of MS Aya Sofia there is no reason for questioning these conclusions.

However, since I am in the situation of having in my possession the printed text of *Duwal al-islām*, as well as the two derivative texts, I will take the opportunity of presenting some viewpoints regarding the textual relationship between the *Duwal al-islām* and the other two. In doing so I also hope to give the reader a general characterization of the MS Aya Sofia which has not earlier been introduced. In this MS the year 693 H begins on fol. 188 a.¹⁴

In the yearbook of 1979 I made a list of the various readings in the annals for the year 694 H. This was partly taken from the Bodl. MS, and partly from *Duwal al-islām*.¹⁵ A comparison of the readings of these two columns with the Aya Sofia MS shows that this MS corresponds with that of the Bodleian.¹⁶ The only difference is that the مولانا in the first line which is absent in the Bodl. MS reappears in Aya Sofia. It must, however, be noted that absence of attributes of this kind may be due to a later copyist. In my study of the subject in the paper of 1979 I have, as mentioned above, demonstrated that *Duwal al-islām* was primary to the two other manuscripts.¹⁷ Concerning the passing from the first book of adh-Dhahabī to his *Tadhyl* during the year 715 H we find that the MSS are in complete agreement with each other. In spite of that the account given by Little appears to contradict this fact, we find even in Aya Sofia an آخره.¹⁸ In addition, Aya Sofia has also preserved a وحده from adh-Dhahabī which the Bodl. MS has missed.¹⁹ In my previous paper I mentioned that *Duwal al-islām* had for the year 742 H omissions resulting from homoioteleuton.²⁰ In both Aya

Sofia and Bodl., however, all these instances are intact. Obscure readings in Aya Sofia like *جمادى الاخر* and *ثمان مائة نفسا* can be characterized as incidental slumber on the part of the copyist. In my paper I also exemplified how the name of Baibars al-Manṣūrī was written differently in the texts.²¹ Aya Sofia which to a large extent is without diacritical dots, has *... بك برس الحاي المصورى* . . . *الدودارى* . . ., i.e. an exterior frame being complete in accordance with the reading of the Bodl. MS.

Even if it has been fully verified that both the Bodl. MS and the Aya Sofia MS have derived their textual stuff from the same origin which al-ʿUmarī for the years 693–744 H copied from adh-Dhahabī, it still remains to clarify the situation around the text traditions. The MS of Aya Sofia that has been preserved for us is dated 819 H. During the time that has passed since the work of al-ʿUmarī came into being there was thus plenty of room for a good deal of copies which we to-day do not know about. The preserved manuscripts and their various readings do not provide the necessary base for establishing the history of handing over the traditions and the interrelationships between the texts. We are nevertheless able to state that the MS which was the basis for the Haidarābād print of *Duwal al-islām*, can in no way have been identical with the one used by al-ʿUmarī when he compiled his work. As indicated above, this print and its MS has a large quantity of omissions resulting from homoioteleuton, whereas both the Bodleian text and the Aya Sofia text are complete. As a matter of fact, we do have additional MSS where *Duwal al-islām* is preserved, being much better than the one on which the Haidarābād print is based, such as two Leiden MSS, Cod. Or. 428 and 988.²² The Bodl. text cannot, on the other hand, be a direct copy of the preserved Aya Sofia text. The existence of previous links must be presupposed. Furthermore, the Aya Sofia MS has omissions whereas all the other preserved texts are complete.²³

None of the above particulars can, however, discredit the fact that in regard to Bodl. I 704, we are confronted with a previous not known MS of the work of al-ʿUmarī. As an explanation of certain confusing details we propose that some thoughtful copyist of the Bodl. text may have recognized the model of al-ʿUmarī, viz. for these years *Duwal al-islām*. He then may have compared it with the original text, or if its content formed a part of his general historical knowledge, he may quite unconsciously have been influenced by its wording. Through this last

الظالمين

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين على التوفيق
ثم دخلت سنة تسع وخمسين وخمسمائة فيها
سير نور الدين محمود ابن زنكي عسكر مقدم
اسد الدين شيركوه بن شادي الي الديار المصرية
ومعهم شاور وغان قد شار من مصر هاربا من
ضرعام الوزير فلق شاور بنور الدين واشتقيد ويدر
له ثلث اموال مصر بعد زق جندها ان اعاده الي
الوزاره فوصل شيركوه الي مصر وهزم عسكر ضرعام عند
قبر السيدة نفيسة واعاد شاور الي الوزاره وكان مسير
اسد اسد الدين في جمدي الاول من هذه السنه واستقر
شاور في الوزاره وخجفت اليه الخلع في مستهل رجب
السنه ثم غدر شاور بنور الدين ولديف له بشي مما شرط
فسار اسد الدين واستولى علي بليس والشرقيه فارس شار
ليستجد بالفرنج لمخروج اسد الدين شيركوه من البلاد فسا
الفرنج واجتمع معهم شاور بسعكر مصر وحصر واشيركوه
بليس ودام الحصار ثلثه اشهر وبلغ الفرنج حركة نور الدين
واخذ حازم فراسلوا اشيركوه في الصلح وفتحوا الفخوج من بليس

possibility we are faced with a problem which in connection with the editing of Arabic manuscripts, often is actualized.

III

We have now arrived at the very important question which I also posed in the yearbook of 1979: In regard to the annals before 693 H, what is the interrelationship between the Bodl. and the Aya Sofia texts? Pertaining to the Bodl. MS I have in my previous paper shown that the text of this MS was intimately connected with *Mukhtaṣar ta'riḫ al-baṣhar* of Abū l-Fidā.²⁴

The volume of the history of al-'Umarī which is preserved in Aya Sofia 3439, begins on fol. 1 b starting with the year 541 H. I have earlier established that the Bodl. MS commences "quite abruptly" with the year 559 H.²⁵ I thence had reason to surmise that this texttradition was a direct continuation of something preceding. I furthermore allowed myself to point out that curiously the catalogued author of the Bodl. text as well as al-'Umarī are both *ibn Muhyiddīn*.

D. P. Little who has seen the MS of Aya Šofia, informed us that al-'Umarī groups his annals before 693 H into ten year series.²⁶ Although we did not have access to the MS in question, this appeared strange, since both the Bodl. text and the printed text of Abū l-Fidā had separate annals for each year. The statement of Dr. Little is, however, correct from a formal point of view. The Aya Sofia MS gives a perspicuous heading to each period of ten years. The last period before 693 H includes nevertheless twelve years covering—due to practical reasons?—the time from 681 H up to termination of 692 H. Curiously enough, this period of twelve years starts as the book itself with the formula *basmala*.²⁷

In the above mentioned paper I also showed how the text material of Abū l-Fidā was adopted and drafted in the Bodl. MS. We can now see that this view is also valid for the Aya Sofia. Consequently, we are able to establish that the text of Abū l-Fidā has served as a model both for the Bodl. MS and the Aya Sofia MS. It furthermore appears obvious that both of them rest on the text of al-'Umarī's *Masālik al-abṣār fi mamālik al-amṣār*. It is now possible to make a direct comparison between the two MSS, as well as between these and the printed text of Abū l-Fidā. At the same time we will also provide a general characterization of this part of the Aya Sofia MS.

As a matter of fact, the grouping of the annals in series of ten years is nothing but a rationalization and more illustrative arrangement of the course of events. The arrangement as such is agreeing completely with the practical layout of pedagogy in the Aya Sofia MS. Nevertheless, one has a clear conception of which separate year the related events took place. Instead of the traditional formula commencing the beginning of an annual which may be observed in nearly every historical work such as the following example by Abū l-Fidā

ثم دخلت سنة اثنين واربعين وخمسمائة
Aya Sofia has the following simplified version: وفى سنة اثنين واربعين دخل نور الدين التّخ²⁸

If this kind of arrangement originates from al-ʿUmarī or from some copyist is impossible to say, particularly since the Bodl. MS has the traditional arrangement. Still, this procedure did not cause any serious infringement on the text. For a mindful copyist the task has been easy and equally easy for the one who should restore it. If one assumes, quite hypothetically, that this external change of the text of Abū l-Fidā has really been carried out by al-ʿUmarī, the reason may have been that he wanted to depict his work as his own. In this connection it is interesting to point out that also the name of Abū l-Fidā is left out by al-ʿUmarī as well as that of adh-Dhahabī in order to make these authorities and their works as imperceptible as possible.²⁹

The events and time of deaths are chronological related for every year, and often in accordance with the wording of Abū l-Fidā. They are introduced through a *fiḥā*, “during that (year) . . .”. Sometimes *fiḥā* is being replaced with a *thumma*, “thereafter”. There is only one instance where the Aya Sofia MS has made a lapse. After a short notice for the year 542 H one has forgotten to indicate where the subsequent year, 543, starts.³⁰

As I mentioned in my last paper, there were during certain years no incidents that were considered worth reporting.³¹ But while Abū l-Fidā and Bodl. after the entitled years, speak about the fact that nothing of interest happened these years, Aya Sofia does not mention them at all. This is completely on a level with its rationalistic approach. Still, the two MSS show their connection with Abū l-Fidā by repeating his personal biased features in the narrations such as المقدم ذكره فى سنة التّخ and هذه السنة اعنى سنة التّخ³²

Independent of the designations of years Aya Sofia has contrary to Bodl., headings over important occurrences. This is also the case with Abū l-Fidā, but from local and formal points of view the agreements are only exceptional.³³

The details of Aya Sofia as compared to these of Bodl. appear often to be self-dependent. In some instances we find that one MS has preserved the readings which are recovered in the text of Abū l-Fidā, and in other instances they are preserved by the other. It may be a matter of synonyms, prepositional expressions, various designations of personal names, etc. Both manuscripts have omissions as a result of homoioteleuton which can be restored by means of each other, or by means of the printed text of Abū l-Fidā.³⁴ The fact must also be mentioned that several omissions in the preserved text of Abū l-Fidā can be restored by means of the two MSS.³⁵ Among the two ʿUmarī MSS Aya Sofia is the most copious, and there can be no doubt that the textual tradition of this MS is closest to the original work. Nevertheless, it appears that each one of the three preserved texts has had a long and separate history of copying, and that it is impossible through the various readings to give a detailed reconstruction of the original situation. What remains quite sure, however, is that al-ʿUmarī derived for these years his historical material from Abū l-Fidā. Already in 1979 I called attention to the fact that al-ʿUmarī in other connections had employed Abū l-Fidā as source.³⁶

According to my suggestion above al-ʿUmarī has to a certain extent polished the material of Abū l-Fidā. He also rationalized away a good deal of its content which being considered in a greater perspective, was maybe found to be irrelevant. Except for rare occasions he never supplemented his historical work with material from other sources or from his own supply of knowledge—a situation which one always has to take into account.³⁷ Disregarding the fact that al-ʿUmarī has overlooked the more detailed information and explanatory notes of Abū l-Fidā which he did not consider necessary for the understanding of the historical course of events, we find that all the constituent elements are contained. Sometimes his line of procedure has been to make a selection, or an abbreviation. This is maybe due to the fact that Abū l-Fidā in lengthy passages was directly concerned with what really happened and for long times an eye-witness of the events, and that this kind of detailed informations viewed from a later historical perspective, may display incorrect dimensions.³⁸ In spite of that the name of Abū

l-Fidā and his work of history is mentioned nowhere, one could reasonably maintain that the history of al-ʿUmarī is a *Mukhtaṣar* of the *Mukhtaṣar taʾriḫ al-baṣhar* of Abū l-Fidā.³⁹

I have earlier spoken about rationalizations. With this term I mean phrases which in their simplest form, can be demonstrated through the following example. When Abū l-Fidā in the annal of the year 569/1173 mentions a ruler of Yemen as *انسان يسمّى عبد النبي*, “a person who is called ‘Abdannabi’”, both Aya Sofia and Bodl. briefly designate him as *عبد النبي*, “‘Abdannabi’”.⁴⁰ In order to elaborate this point with a more thorough characterization of the summarizing style of al-ʿUmarī and simultaneously show his dependence of Abū l-Fidā, even when he summarizes, I feel obliged to expose the reader to a longer quotation. In the year 543/1148 a battle took place between the Franks and the Muslims by Damascus, and Abū l-Fidā who was born in Damascus and prince of Hama, relates:⁴¹ *قتل فيه شاهنشاه المذكور وهو أبو الملك المظفر عمر صاحب حماة وأبو فرخشاه صاحب بعلبك وكان شاهنشاه أكبر من صلاح الدين وكان شقيقين*, “in it the mentioned Shāhanshāh was killed, who was the father of *al-malik al-muzaffar* (the victorious king) ʿUmar, the ruler of Hama and father of Farrukhshāh, the ruler of Baalbek. Shāhanshāh was older than Ṣalāḥaddīn (Saladin) being full brothers”, and al-ʿUmarī:⁴² *قتل فيه شاهنشاه وهو أكبر من صلاح الدين وكان شقيقين*, “in it Shāhanshāh was killed, who was older than Ṣalāḥaddīn being full brothers”. Of each word of the text of Abū l-Fidā al-ʿUmarī has only included the essentials.

Still, there is one domain where al-ʿUmarī remains fairly independent of Abū l-Fidā, and that is when he intersperses the text with poetry. In this respect it appears that each author is basically drawing from his own source of knowledge. This problem has already been touched in my previous paper.⁴³ Al-ʿUmarī has, however, followed Abū l-Fidā in his overwhelming numbers of quoted poetry.⁴⁴ With the exception of some remarkable instances, Aya Sofia and Bodl. agree completely. In my last paper I called attention to the fact that the Bodl. contained a poem being composed by the literary Ayyubid prince Nāṣir Dāwūd, which was missing in the text of Abū l-Fidā. Neither was I able to find support for it elsewhere.⁴⁵ The poem is also absent in Aya Sofia.⁴⁶ Likewise, the Bodl. has a long *qaṣīda* belonging to the year 680 H which is absent in both the text of Abū l-Fidā and that of Aya Sofia.⁴⁷ In so

far as that these *qašidas* not consciously have been omitted by one of the several copyists of the textual tradition of Aya Sofia, some copyist of the Bodl. tradition must himself have added these verses to the text.

Another area where each author—or copyist for that matter—set out on his own, is the designation of recognized persons' names. Even this problem has previously been discussed.⁴⁸ Here, the preserved MSS Aya Sofia and Bodl. are not in agreement with each other. I have further been confirmed in my conviction that when an author—or even a copyist—is confronted with a familiar person he will use that name which is current in his world of imagination. Thus Aya Sofia has for example *Lu'lu' aš-Sālihī* respective *Badraddīn Lu'lu'* while both Abū l-Fidā and Bodl. in these places have *Badraddīn aš-Sawābī aš-Sālihī*.⁴⁹ As a matter of fact, textcritical considerations from the different nomen-systems can only be made when one is dealing with persons on whom the author through his study of exclusively historical literature, is grounding his knowledge.⁵⁰

We are now able to summarize the result of these inquiries as follows:

1. The historical section of *Masālik al-abšār fī mamālik al-amšār* of al-'Umarī is compiled partly from *Mukhtašar ta'riḫ al-bašhar* of Abū l-Fidā, at least as far as the annals for 541–692 H are concerned, and partly from *Duwal al-islām* of adh-Dhahabī, i.e. the annals for 693–744 H. These annals are included in his 27th volume, MS Aya Sofia 3439. It should be interesting to know something about the preceding volumes.
2. The problem of identity regarding the mysterious MS Bodl. I 704 is now definitively solved. In hundreds of years various scholars have falsely presented and described this MS as a variant or abridgement of some of the histories of Baibars al-Manšūrī. But as a matter of fact, it is an additional MS of the last volume of the above mentioned history of Aḥmad *ibn Muḥyiddīn* al-'Umarī covering the years 559–744 H.

Notes

- 1 Vetenskaps societetens Arsbok 1979 (Yearbook of the New Society of Letters at Lund)—below cited “Yearbook 79”—p. 16 sqq. The MS is catalogued in *Bibliothecae Bodl. Cod. MSS Or. Catalogus*. Pars prima a Jo. Uri confectus, Oxonii 1787, Nr. DCCIV.
- 2 See Yearbook 79, p. 18 sq. It is worthy of notice that the name of the author of the Bodleian text in the *Addenda* of the Catalogue really is elucidated: “Rocneddin Bibars Almansuri Aldawadar.”
- 3 Yearbook 79, p. 20. Shamsaddīn Abū ‘Abdallāh adh-Dhahabī, *Duwal al-Islām fi t-ta’rikh*, I-II, Haidarābād 1337/1918–19. Below cited “Dhahabī”.
- 4 D. P. Little, *An Introduction to Mamlūk Historiography* (Freiburger Islamstudien, Band II), Wiesbaden 1970—below cited “Little”—pp. 40, 66 and 96; Yearbook 79, p. 22.
- 5 *Abulfedae Annales Muslemici Arabice et Latine* I–V, ed. Reiske and Adler, Copenhagen 1789–94. Below cited “AF”.
- 6 Yearbook 79, p. 23 sqq and specially p. 27 sq.
- 7 Yearbook 79, pp. 23 and 28.
- 8 Yearbook 79, note 34.
- 9 *Defteri Kütübhāne’i Aya Sofia*, Stambul 1304, No. 3439. The MS is now preserved in Süleymaniye Kütüphanesi Müdürlüğü. Below this MS is cited “AS”. Concerning the remaining manuscripts of *Masālik al-abṣār* I refer to GAL II, p. 141 (II² p. 177), S II p. 175. Regarding the procurement of this microfilm I would particularly like to thank the staff of the University Library at Lund; furthermore the Ambassador Dr. Gunnar Jarring, the Consul General Erik Sidenmark, Istanbul, the Chargé d’Affaires a.i. Lars Bjarne, Swedish Ambassade, Ankara, and also the Turkish Foreign Ministry which finally gave me the permission.
- 10 In several instances the writing offers different possibilities of reading. Thus اكرهم (fol. 2 b) may both be read as اكبرهم and اكرهم.
- 11 Encyclopaedia of Islam, New edition, s.v. Faḍl Allāh, II p. 732; further Yearbook 79, the notes 27 and 52 with references.
- 12 J. Horowitz, *Aus den Bibliotheken von Kairo, Damaskus und Konstantinopel* (in: Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen, Jahrgang 10: 2), Berlin 1907, p. 43 sq.
- 13 Little, p. 66; Yearbook 79, p. 22.
- 14 Dhahabī, II p. 151; Bodl., fol. 220 b.
- 15 Yearbook 79, p. 21.
- 16 AS, fol. 188 b sq. I have chosen this year because, among other things, that the Bodleian text thanks to K. V. Zetterstéen is available in print (*An Arabic manuscript supposed to contain the Zubdat el-fikra fi ta’riḥ el-hiḡra*. Le Monde Oriental, Vol. III, Uppsala 1909, p. 265 sq). Bodl., fol. 221 b sq; Dhahabī, II p. 152.
- 17 Yearbook 79, p. 22.
- 18 AS, fol. 197 b; Bodl. fol. 235 a; Yearbook 79, p. 22 and note 30 with references.
Even ايضا, cf. note 31, is found in AS.
- 19 adh-Dhahabī’s completion of the first book and the eulogizing phrase is to be found in Yearbook 79, p. 22.
- 20 Yearbook 79, p. 21.
- 21 I have chosen the name forms of Baibars since the Bodl. MS is ascribed to him.

Gösta Vitestam

- Cf. also Yearbook 79, note 25.
- 22 It may be pointed out that the best of these two MSS of *Duwal al-islām*, Cod. Or. 428 is closer related to both Bodl. and AS than to the printed text of *Duwal al-islām*. Cf. Yearbook 79, note 24.
- 23 E.g. AS, fol. 207 b.
- 24 Cf. Yearbook 79, p. 27 sq.
- 25 Bodl., fol. 2 b. This year commences in AS on fol. 21 a. See the figures on pp. 44 and 45 (AF III, p. 590).
- 26 Little, p. 66. Cf. Yearbook 79, note 34.
- 27 AS, fol. 176 b sqq.
- 28 The example is taken from AS, fol. 2 b (AF III, p. 502). It ought to be emphasized that AS in accordance with its pedagogical approach, always clearly indicates **وفى** in the text.
- 29 Cf. yearbook 79, p. 22 and note 31.
- 30 Thus from a formal point of view, the events which are dated by means of *fiḥā*, occur during the year of 542 (AS, fol. 2 b sqq). It is also misleading to talk about a period of high prices extending from the year 537 to *this year*.
- 31 Yearbook 79, p. 26. Apart from the years which here have been referred to, is also to be mentioned the year 550 which falls before the commencement of the Bodl. text (AS, fol. 11 b; AF III, p. 540).
- 32 From AS, fol. 17 a (AF III, p. 568) resp. AS, fol. 31 a, Bodl., fol. 16 b (AF IV, p. 8). See further Yearbook 79, p. 25.
- 33 E.g. AS, fol. 7 a and AF III, p. 520.
- 34 Good examples are provided by the annals for the year 648/1250 (AS, fol. 137 b; Bodl., fol. 151 a; AF IV, p. 512 sq.).
- 35 Cf. note 50 below.
- 36 Yearbook 79, p. 28, note 51.
- 37 Among other things, certain details display a relative agreement with the historical works of Ibn al-Athir covering the course of events up to 628 H (he died 630/1233), Ibn ad-Dawādārī and those texts which were published in Zetterstéen's *Beiträge*.
- 38 Cf., e.g., the comparison between the sentences in Yearbook 79, p. 27 sq. These passages concerning the conquest of Akka are particularly interesting, and have provided us with the definitive evidence of that the text of Abū l-Fidā was the primary historical source. The adaptation of the text made in Bodl. agrees also completely with the Aya Sofia text tradition (AS, fol. 182 a). The discrepancies which are to be found in these two MSS, are not on this level, but on that of the textual criticism. Thus AS has in the second illustration **المسل** (sic!) instead of **المسير**. In the third illustration AS has skipped **والبحر**, and has thus fallen into the error of haplographie. On the other hand AS has **وجه**, and confirms thereby the correctness of my proposition of emendation. Concerning the problem of **المقيبة**, AS cannot give any help due to its lack of diacritical dots.
- 39 Cf. Yearbook 79, pp. 23 sq. and 29.
- 40 AF IV, p. 8; AS, fol. 31 a; Bodl., fol. 16 b.
- 41 AF III, p. 506.
- 42 AS, fol. 4 a.
- 43 Yearbook 79, p. 24. Those *qaṣīdas* which are mentioned here and in note 42 being absent in Abū l-Fidā, are found besides in Zetterstéen's *Beiträge*, also in *Die Chronik des Ibn ad-Dawādārī*, ed. U. Haarmann, Kairo 1971, pp. 315 sqq and

Research concerning Arabic Manuscripts

334 sqq. AS has the poems on foll. 182 b sqq and 185 b sqq.

- 44 More noteworthy examples: AS, fol. 7 b sq (AF III, p. 520); AS, fol. 14 a sq (AF III, p. 554 sq); AS, fol. 24 a sq, Bodl. (which begins with AS, fol. 21 a), fol. 7 a (AF III, p. 614); AS, fol. 32 b, Bodl., fol. 17 b (AF IV, p. 14); AS, fol. 117 a sq, Bodl., fol. 125 a sq (AF IV, p. 412 sq); AS, fol. 137 b, Bodl., fol. 150 b (AF IV, p. 512 sq).
- 45 Yearbook 79, p. 24 sq and note 43.
- 46 AS, fol. 149 a.
- 47 Bodl., fol. 200 b sqq; AF V, p. 58 and AS, fol. 175 b.
- 48 Yearbook 79, p. 25. One can compare the related examples with AS, fol. 136 b sqq.
- 49 AS, fol. 137 b; Bodl., fol. 151 a; AF IV, p. 514.
- 50 For instance there is to be found in the MS of Abū l-Fidā (III, p. 498) a person called ‘Alī b. Sālim b. Mālik, etc. The editor has emended to ‘Alī b. Mālik b. Sālim etc., with reference to that he is so named in a previous place. In AS (fol. 1 b) he is found with the more fully designation ‘Alī b. Mālik b. Sālim b. Mālik, etc. The presentation of AF is thus a result of that some copyist has omitted one link of the genealogy, and the restoration of the editor is correct. In another passage Abū l-Fidā (V, p. 62) speaks about the dead of Abaghā, the son of Hūlāgū, the destroyer of Bagdad, and takes Hūlāgū to be the son of Djingiskhān. He was after all, the grandson of Djingiskhān. The editor of the text of AF (J. G. Ch. Adler, 1794) discusses this information in his *Adnotationes Historicae* (V, p. 318), and has interposed “filiū Tului” in his translation (V, p. 63). AS (fol. 176 b) and Bodl. (fol. 202 a) have a complete genealogy: **أبغا ابن هولاکو بن طلو بن جنکزخان**. If in this passage, al-‘Umārī did not rely upon an older and more correct text of the work of Abū l-Fidā, then this fact was so current in his knowledge of history that he automatically replaced it.

Christian Callmer

Gustaf Sommelius, lärdoms- historien och universitets- biblioteket i Lund

Inledning

Bibliotekarietjänsten vid universitetsbiblioteket i Lund utfylldes under 1700-talets senare hälft av ämbetstiderna för Johan Corylander (1707–1775) och hans efterträdare Gustaf Sommelius (1726–1800), vilka båda också under ett halvt århundrade innehade professuren i lärdomshistoria.¹ Med någon förskjutning sträcker sig Sommelii ämbetstid över det gustavianska tidevarvet.

I den traditionella historieskrivningen anses den senare hälften av 1700-talet vara en nedgångstid för universitetet, en förberedelse för det stora »uppsvinget» under den tagnérska tiden. Visserligen sjunker antalet i nation nyinskrivna studenter under 1760-talet till omkr. 60, men stiger vid århundradets slut till över 100.² Intressant är att iakttaga, hur antalet i nation icke inskrivna stiger, då antalet nationsinskrivna sjunker. Under perioden tillkommer tre nya lärostolar. Universitetet kunde också glädje sig åt flera betydande lärare; förhållandet, att icke betydande sådan funnits, har väl knappast förändrats genom tiderna.³

För att ge någon bakgrund för detta halva århundrade nämnas några framträdande personer, vilka också har betydelse för förståelsen av bibliotekets utveckling. Över andra universitetslärare höjde sig Sven Bring, adl. LagerBring (1707–1787), som verkade 1742–70 som professor i historia; han var därefter tjänstledig för att fullborda sitt arbete om Svea rikets historia.⁴ Bring föreläste inte blott över svensk utan även över utländsk historia. Från Andreas och Kilian Stobaeus ärvde han böjelsen för dissertationsämnen ur den sydsvenska lokalhistorien. Hans källkritik, vars inflytande sträckte sig långt utanför Lund, har betecknats som banbrytande; hans eget expressiva uttryck var »Sanning är historiens liv».

Med Nils Schenmark (1720–1788) börjar ett nytt kapitel i astrono-

Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund

miens historia i Lund.⁵ Som observator hade han 1753 inrättat en astronomisk institution överst på akademihusets trapptorn. Som professor (från 1763) upptog han samarbete med franska astronomer, och i sina efterlämnade manuskript framträder han som en skarpsinnig matematiker och astronom.

Medicine professor Eberhard Rosén, adl. Rosenblad (1714–1796), verksam som lärare i praktisk medicin 1744–84, tog initiativ till öppnandet av ett lasarett i Lund och utbildade ett antal skickliga läkare.⁶

Tre lärare bildar övergången till det nittonde århundradet; de nådde alla europeisk ryktbarhet. Matthias Norberg (1747–1826), som 1780–1820 förvaltade professuren i orientaliska språk och grekiska, hade utomlands bedrivit studier i arabiska och turkiska och utgav publikationer på ett flertal av orientalistikens områden.⁷ Johan Lundblad (1755–1820) hade haft den sällsynta möjligheten att studera i Leipzig för den framstående klassiske filologen J. A. Ernesti och hade också utsikt att bli sin lärares efterträdare.⁸ Hemkallad av konungen, anställdes han 1781 som docent vid Lunds universitet och innehade där 1789–1819 professuren i elokvens. Han erhöll också 1784 privilegiet på att hålla bokhandel, vilken verksamhet blev av stor betydelse för biblioteket och för universitetet i gemen. Vi återkommer härtill längre fram. Anders Jahan Retzius (1742–1821), professor i naturalhistorien 1777, utövade inom sitt stora ämne en banbrytande verksamhet, som blev av största betydelse för naturvetenskapernas studium i Lund.⁹ Hans förbindelser med utländska forskare och institutioner var omfattande.¹⁰ På hans initiativ grundades 1772 det Fysiografiska sällskapet i Lund, som 1778 erhöll kunglig stadfästelse; antalet ledamöter uppgick 1794 till 173, därav 59 utländska. Sällskapet kom att befordra publiceringen av naturforskarnas resultat och betydde mycket för bibliotekets utländska bytesförbindelser ända till 1968, då den sista vetenskapliga publikationsserien nedlades.

Tryckfrihetsförordningen 1766 upphävde äntligen den allmänna censuren, men detta framsteg medförde knappast något uppsving för den vetenskapliga bokutgivningen. En förbättring av det andliga klimatet – och på ett helt annat område – inträdde först flera år senare, då universitetsstaden fick en ordnad bokhandel.¹¹ År 1783 öppnade den dåvarande mag., ovan nämnde Johan Lundblad, som förde med sig kunskaper och intryck från bokhandelsstaden Leipzig, en boklåda, vartill kanslern gav sitt bifall i en skrivelse av 22 apr. 1784. I denna förutspås framgång för företagets ledare, »i synnerhet om han låter sig angeläget vara, at utvidga sina Bekantskaper med de påliteligaste Bokhandlare i

Tyskland, England, Hålland etc. samt med dem jemn Brefväxling underhåller». Lundblad erhöll därtill 1788 kungl. privilegium.¹²

Bilden av Lunds universitet vid denna tid saknar sålunda varken färgstarka eller friska drag. I sin korthet är den mycket ofullständig; ett försök att beskriva det vetenskapliga livet skulle föra långt utöver denna inledande skiss. Men till sist må uppmärksamheten riktas på ytterligare en sida av det intellektuella livet. Under det 18 århundradets sista decennier började också de litterära intressena att spira. Hit anlände Thomas Thorild (1759–1808) höstterminen 1775 och idkade studier till 1780. Det var här han lärde känna Rousseau och Voltaire, Ossian, Gessner och Goethes Werther. Hans likasinnade vän var Anders Hylander, den blivande domprosten, som då var informator i det Lidbeckska huset och granne till Thorild. Själv säger sig Thorild vara »moraliskt död i denna lärdomens öken», vilket mera syftar på Thorilds egna förhållanden än på den allmänna situationen i Lund.¹³

Förbindelser med utlandet

I föregående avsnitt ha vi kunnat spåra vissa tendenser till att anknyta till europeisk vetenskap, ja, även till Europas litterära strömningar. Lundastudenternas förbindelser med utlandet gick mest till Svenska Pommern och dess universitet Greifswald. På grund av rådande numerus clausus för disputationer vid de svenska universiteten sökte sig under hela 1700-talet många studenter dit för att disputera och avlägga magisterexamen; år 1750 promoverades där icke mindre än 37 studerande från Lund.¹⁴ Under 1750- och 1760-talen var antalet inskrivna svenskar mycket stort, medan antalet i Lund sjunker. Under både frihetstiden och gustaviansk tid sökte den svenska regeringen att modernisera det pommerska universitetet. Vid 1700-talets mitt tillkom den universitetsbyggnad som ännu består. Dess medelpunkt var en praktfull biblioteksal efter barockens mönster. I denna kunde universitetsbibliotekarien (från 1747) Johann Carl Dähnert (1719–1785) öka bibliotekets bestånd från 5 000 till 25 000 band; över bestånden lyckades han också – liksom Aurivillius i Uppsala – trycka en utmärkt katalog (i 3 bd).¹⁵ Greifswald erbjöd sålunda de övertaliga promovendi goda studiemöjligheter på ganska nära håll.

Av en helt annan karaktär än förbindelserna med Greifswald var kontakterna med Danmarks universitet i Köpenhamn, som nu började

bliva allt livligare. Personlig kontakt och vetenskapligt samarbete etablerades nu mellan historikerna geheimearkivarien Gerhard Schöning (1722–1780), kammarherre Peter Fredrik Suhm (1728–1798) samt geheimarkivarien Jacob Langebeck (1710–1775) i Köpenhamn och LagerBring i Lund och hans lärjunge Nils Reinhold Brocman (1731–1770), vilken senare övergick till Antikvitetsarkivet i Stockholm. Brocman följde Langebeck på dennes resa, som sträckte sig över ett och ett halvt år och förde honom genom södra Sverige upp till Stockholm över till Finland och till S:t Petersburg.¹⁶ Resan tog sin början i Lund i april 1753, och Langebeck uppehöll sig där drygt en månad under livligt umgänge med akademiens medlemmar, i synnerhet med sin forskarkollega LagerBring. Sin bostad hade han i universitetsbibliotekarien Corylanders hus, där han fann sig »gandske vel».¹⁷ Då Langebeck tre år senare gifte sig, uppvaktade honom Corylander med en latinsk dikt.¹⁸ Langebeck blev den andra danske ledamoten av den svenska Vetenskapsakademien (1754).

Under hösten 1770 tillbragte Sven LagerBring en tid i Köpenhamn och mottogs där med all välvilja av de redan nämnda vännerna och därtill av den framstående boksamlaren läns greve Otto Thott.¹⁹ LagerBring och Retzius blev 1779 ledamöter av Videnskabernes Selskab.

*

Från dessa allmänna betraktelser övergå vi till vårt speciella studium av bibliotekets och dess ledares roll vid den gustavianska tidens sydsvenska universitet.

Data ur Gustaf Sommelius biografi

Gustaf Johan Sommelius (Malmö 1726–Lund 19.6.1800) förlorade fem år gammal sin fader, men upptogs då av sin farbror, borgmästaren i Lund, Gustaf Sommelius som eget barn.²⁰ Efter sju år i Lunds skola dimitterades han till Lunds universitet (inskr. 8.2.1742), där han ägnade sig åt studier av språken, i synnerhet de orientaliska. Professorn i österländska språk och grekiska, Johan Engeström, förstod ynglingens begåvning och utsåg honom 1746 till informator för sina tre äldsta söner, Jacob, Jonas och Gustaf. Följande år sände han dem under Sommelii ledning till Uppsala, där de stannade till april 1748. I Uppsala hade

Christian Callmer

Sommelius också tillfälle att fördjupa sina studier i orientaliska språk. Sedan Engeström 1748 blivit biskop i Lunds stift, ville han bestå sönerna en utrikes resa. Han sände dem då först till Greifswald, där Sommelius (inskr. 16.5.1748) promoverades till magister (14.7 s.å.), och därefter till några andra universitetsorter. Återkommen från denna resa blev Sommelius på Engeströms rekommendation 18.4.1749 förordnad till docent i österländska och grekiska språken vid Lunds universitet.

Som docent höll Sommelius flera »collegia privata et privatissima», men förtjänsten härpå var obetydlig. För bättre utkomst sökte han en lärartjänst vid Lunds skola, till vilken han utnämndes 15.3.1751. Fem år senare blev han akademieadjunkt i de nämnda språken och utnämndes 1.12.1756 till Rector scholae i Lund. Han erhöll 1763 professors namn.

Efter 10 år återbördades Sommelius till akademien, då han 7.4.1767 utnämndes till bibliotekarie, en tjänst som han kom att förvalta i 32 år. Liksom sin företrädare J. Corylander uppehöll han jämte bibliotekariesysslan undervisningen i historia litteraria eller lärdomshistoria. Genom K. brev 5.5.1777 stadgades, att bibliotekarien för framtiden beträffande löneförmåner skulle vara jämställd med universitetets professorer. Det synes dock, som om denna resolution stött på starkt motstånd. I likhet med företrädaren hade han examensrätt och har förvaltat dekanatet. Han synes alltid ha betraktats som ordinarie professor, ehuru ej därtill utnämnd. I föreläsningsprogrammen benämnes han »professor regius et academiae bibliothecarius».

Sommelius var sedan 23.9.1768 gift med Gertrud Dorothea Held (1736–1821), en systerdotter till Sven LagerBring.

I förhållande till universitetets ledning hade Sommelius i stort sett goda relationer. Hans ord betydde mycket hos kanslererna Melker Falkenberg (1722–1795, kansler 1772–89) och Carl Axel Trolle-Wachtmeister (1754–1810, kansler från 1789). Falkenberg var själv en man av lärdom; han säges ha varit den siste latintalande i riksrådet. Vid några tillfällen besökte han universitetet och ihågkom biblioteket med betydande bokgåvor. Trolle-Wachtmeister, vilken själv som lärjunge tillhört universitetet, saknade inte självförvärvad kunskap om universitetsväsendet. Under sitt långa kansleriat sökte han skapa ordning i undervisning och förvaltning, icke minst genom utfärdande av en rad föreskrifter.

Med Carl Gustaf Kökeritz (1745–1818), kanslerssekreterare 1772–1801, hade Sommelius de bästa förbindelser, såsom de bevarade breven

från Kökeritz utvisar.²¹ Ofta innehåller de privata meddelanden om tjänstetillsättningar och ekonomiska frågor. I någon mån beröres också bibliotekets accession. Det tycks vara kanslerssekreteraren som ser till, att arkivleveranserna och andra större försändelser till biblioteket i Lund avgår med lämpliga båtlägenheter till Malmö, och underrättar om gåvor och erbjudanden.²²

Gustaf Sommelius som universitetslärare och vetenskaplig författare

Sommelius hade börjat sin akademiska bana som docent och adjunkt i de österländska språken och grekiska. Han var, som redan nämnts lärjunge till Johan Engeström, som var en mycket framstående orientalist, den förste som frambragts vid universitetet. Hans vetenskapliga produktion består nästan uteslutande av akademiska disputationer; de uppgår till ett antal av icke mindre än 410 stycken.²³ De flesta avhandlingsämnena falla inom docenturens område, och det övervägande antalet avhandlar exegetiska problem beträffande Gamla eller Nya Testamentets text.

Låt oss se på några av Somelii första dissertationer. På den allra första, den 22 dec. 1748, »De anno Hebraeorum ecclesiastico et civili» (Om judarnas religiösa och borgerliga år) responderade den sedermera så bekante bibliotekarien Carl Christopher Gjørwell (1731–1811). Dagen avslöts med »en härlig middagsmåltid och disputationskalas för biskopen dr Engeström, för hvars söner min praeses var informator», skriver Gjørwell.²⁴ Gjørwell var väl mera en lärjunge till LagerBring än till Sommelius, men han blev liksom Sommelius en av den sentimentala strömningens målsmän. Följande avhandling »De lingua Syriaca ejusque antiquitate et utilitate» (1751. Om det syriska språket, dess ålder och nytta) försvarades av Ebbe Bring (1733–1804), sedermera kyrkoherde först i Brönnestad och sedan i Malmö, en brorson till LagerBring.²⁵

Under sin tid som skolman utgav Sommelius också ett mindre antal lokalhistoriska avhandlingar

De templo cathedrali Lundensi. 1755 [158 s.]²⁶

Disp. acad. in historiam Academiae Lundensis. P. 2, 1–7. 1757–63 [huvudsakl. disp.fört.]

Oeconomica urbis Lund descriptio. 1757

Christian Callmer

De meritis et fatis Eskilli archiepiscopi Lundensis, 1–9. 1761–65

De initiis archiepiscopatus et primi primatis Lundensis. 1–2. 1767

om Lunds domkyrka, om Lunds universitets historia, staden Lunds ekonomiska beskrivning, om ärkebiskop Eskils förtjänster och öden, om uppkomsten av Lunds ärkebiskopsdöme. I ämnesvalet spåras tydligt inflytande från LagerBring.

Från LagerBring kommer också impulserna till Sommeliis bearbetningar av lärdomshistorien. Särskilt under 1740-talet – Sommeliis studietid – har LagerBring i dissertationer behandlat ämnen ur vetenskapshistorien och började 1748 utgiva »Historia litteraria eller Inledning till wetenskapshistorien».²⁷ Den avbröts emellertid redan efter första bandet, som sträcker sig från Adam till Platon, och kunde därmed inte bli den handbok i ämnet på svenska språket, som behövdes, men den vittnar om författarens beläsenhet i den hithörande litteraturen. LagerBring ser på vetenskapshistorien »som upplyst filosof: vetenskaperna har fört mänskligheten från mörker till ljus, från vidskepelse till förnuft».²⁸

I sitt tal till kronprinsen den 3 okt. 1766 ger han också – förutom en överblick av universitetets uppkomst och utveckling – en kortfattad lundensisk lärdomshistoria. Han framhåller bl.a., att detta universitet är så nytt, att det inte varit belastat av den aristoteliska filosofien, »Utan man beflitade sig här redan i början, at tänka rätt och tala tydeligt» (s. 46).

Sommeliis lärdomshistoriska forskningar koncentrerades framför allt till undervisningshistoria och sydsvensk personhistoria. De i tryck utkomna arbetena är alla ofullbordade.

Skånska clereciets historia. 3: 1. Om lärare vid Lunds gymnasium och skola. 1773

Historia litteraria in spec. Lexicon eruditorum Scanensium. 1–3 1776–97
[D.1 = 33, d.2 = 44 och d.3 = 2 disp.]

Regiae Academiae Gustavo-Carolinae sive Dorpato-Pernaviensis historia. 1–23. 1790–96 [= P.1. 1796]

Den först nämnda skriften är ett mycket omsorgsfullt biografiskt arbete över Lunds skolas rektorer och kollegor. Det utmärkta Lexikonet över lärda skåningar, av vilket endast utkom bokstäverna A–G, förlöjligades av J. H. Kellgren i Stockholmsposten, som var förvånad över att se, »huru frugtbart Skåne är på snillen».²⁹

Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund

För skolans och undervisningens behov utgav Sommelius

Försök till en graekisk grammatica på svenska. Lund 1759

Imitationer att bruka till de Ciceronis Epistler hwilka profess. i Strasburg Melch. Junius utdragit under namn af Selectarum epistolarum . . . Lund 1772

Det första arbetet är vår första grekiska grammatik på svenska, det andra utgör en mönstersamling för latinsk brevskrivning.

Slutligen skall också nämnas, att Sommelius var ledare för ett sällskap, som 1773 utgav ett försök till ett slags stiftstidningar »Tidningar utgifvne i Lund».³⁰ Försöket förnyades med större framgång 1775, då första numret av »Lunds weckoblad» utkom.

Sommeliis efterlämnade manuskript, som 1828 överfördes till universitetsbiblioteket, är dels av bibliografiskt, dels av biografiskt innehåll. Bibliografierna utgöres till allra största delen av förteckningar över dissertationer; själv var ju Sommelius en stor samlare på detta litteraturområde. Hans mycket omfattande samlingar till skånsk bildningshistoria utgör fortfarande viktiga källskrifter för var och en, som sysslar med personhistoriska forskningar,³¹ särskilt sådana som rör de skånska prästernas historia. Liksom prof. Jacob Benzelius 50 år tidigare och tydligen utan kännedom om dennes föregående arbeten försökte Sommelius genom att utsända frågeschemata få in viktigt källmaterial »och har särskilt den stora förtjänsten att ha indrivit en mängd i pastoratsarkiven och prästgårdarna förvarade personalier och samtidas självbiografier» (G. Carlquist).³²

Gustaf Sommelius och universitetsbiblioteket

Beskrivningar av biblioteket

Flera resenärer har mer eller mindre utförligt beskrivit biblioteket under Sommeliis tid. Åren 1768–70 företog docenten och biblioteksamanuensen i Uppsala Johan Hinric Lidén (1741–1793) en studie- och bildningsresa genom Europa.³³ I Lund, dit han anlände den 18 maj 1768, uppsökte han universitetsbibliotekarien Sommelius, »vänlig, glädlig och tjänstagtig», som sedan umgicks med honom nästan dagligen och introducerade honom vidare. Under sin mer än månadslånga vistelse här skaffade Lidén sig en mycket god insikt i det lilla universitetets organisatoriska verksamhet. Om biblioteket meddelar han en stomme till dess historia

Christian Callmer

samt en lista på dess bibliotekarier. Av rara böcker visades honom *Missale Lundense* (1514), *Augustinus, De civitate Dei* (Venet. 1470), *Julius Caesar, Opera* (Romae 1469). Lidén genomgick även hela manuskriptbeståndet, som då utgjorde 170 nr. Av handskrifter anför han *Necrologium Lundense* (Mhs 6), *Liber daticus* (Mhs 7), *Philipp Julius hertig av Stettin Reise durch Deutschland samt Vegetius* (Mhs 8) och *Vergilius* (Mhs 27).

Nära ett kvartssekel senare anländer en långväga resenär till Lund. Die Königl. Gesellschaft der Wissenschaften i Prag hade 1792 sänt ut en av sina förnämsta medlemmar Josef Dubrowsky (1753–1829) till Sverige för att där efterforska de handskrifter, som tagits vid erövringen av Prag 1648.³⁴ Under sin resa besökte Dubrowsky biblioteken i Lund, Linköping, Stockholm och Uppsala. Till Lund kom han den 26 juni 1792.

Auf der Bibliothek der Universität fand ich für das Böhmische Fach nichts, wohl aber einige zur Slawonischen Litteratur gehörigen Stücke als die slaw. Bibel vom J. 1663. Die vier Evangelien, Lemberg 1644. Fol. mit Holzstichen. Unter der Handschriften ein Evangeliarium auf Papier in 4, höchstens aus dem funfzehnten Jahrhundert, und einen sogenannten Chronograph von geringer Bedeutung. Wichtiger ist ein sehr schöner lateinischer Vergil auf Pergamen in 4, allein diess gehöret nicht zu meinem Zwecke.

Då docenten i österländska språk vid Uppsala universitet Anders Suanborg (1770–1812) 21.7.1797 anträdde sin europeiska resa, stannade han också en dag i Lund, som han rätt utförligt beskriver.³⁵ Av biblioteket ger han en bild från Sommeliuss sista år.

Academiens Bibliothek innehåller, enligt Bibliothekariens Prof. Sommelii egen uppgift, omkring 20 000 Volumer, som äro uppstälde i fem särskilde rum. Första rummet är ansenligt och prydes i synnerhet af Professorernas präktigt colorerade Portraiter i förgylta ramar. Andra rummet är lysande af Academiens Serenissimi Cancellarii i lika präktiga formater. 3^{die} rummet äger en wärklig prydnad af den wittre Lidens Boksamling. 4de rummet är til en del fylt med en fullständig samling af allmöjlige Svenska och Tyska Homiletiska Försök, gova af en ei längesen afliden Pastor i Carlshamn. Man försäkrade dock, at denna interessanta Samling skulle bärtflyttas från Bibliotheket, så snart mere Wetenskaplige Wärc kunde inköpas. 5te Rummet uptages til en del af Med. Assessor Lunds Donation samt Manuscripter och Libri rariores. Bland desse sednare såg jag et förträffeligt Manuscr[ipt] af Wirgilius. Den så kallade Codex Daticus, som innehåller de äldste Donationerna till Domkyrkan. *Missale Lundense*, uplagt i Paris, samt någre Genealogiske afhandlingar om Sveriges dyrbare familier. Der sågos äfwen någre Österländske Mscr., af Sparfvenfeldt skänkte, men ei något af synnerligt wärde. Min tid tillät mig ei at genomgå

Bibl. Catalog eller nogare granska denna Boksamling, men af hwad jag en passant kunde anmärka, måtte de fläste böckerna tilhöra Kyrkohistorien, Theologien, med dithörande Kram. Biskop Munck försäkrade, at ingen Theolog, yngre än 1740, ännu fått rum i Carolinska Academiens Helgedom.

Lokaler. Några ekonomiska frågor

Vid mitten av 1730-talet hade den västra salen i Lundagårdshusets andra våning inretts till anatomisk amfiteater. Då denna 1767 flyttades till den några år förut färdigställda orangeribyggnaden, blev den västra salen fri.³⁶ Det för bibliotekets utvidgning avsedda nya rummet stod oinrett till 1782; helt färdig blev den nya inredningen först 1786.

Akademihusets underhåll var ett ideligen återkommande bekymmer.³⁷ Det gällde i synnerhet yttertaket, som läckte, så att böckerna skadades. Hela huset nyrappades 1778. Taket blev 1793 belagt med koppar. Nya utrymmen för biblioteket bereddades genom inredning av halva vinden (1794). Men akademiens alltmåra påträngande utrymmesproblem kunde endast lösas genom ett nybygge. Av två planerade flyglar tillkom endast en, vilket skedde i början av nästa sekel.

Enligt Corylanders räkning den 20.3.1764 uppgick antalet volymer i biblioteket till 10 938 st. År 1799 hade antalet stigit till 18 000 volymer. År 1777 utlånades något över 350, 1784 omkr. 400 arbeten.³⁸

Genom kungl. resolutioner 1688 och 1689 tillföll vissa delar av domkyrkans överskottsmedel universitetet. Ännu en kungl. resolution 17 juni 1698 föreskrev, att av dessa överskottsmedel 200 dlr smt skulle tagas till akademiens bibliotek.³⁹ Denna post hade emellertid inte utgått sedan 1704. Sedan 1730-talet fördes förhandlingar i dessa frågor mellan domkyrkorådet och det akademiska konsistoriet.⁴⁰ Vid ett sammanträde den 18 febr. 1774 enades man äntligen om en »aversionshandel», stadfäst av K. Maj:t 15.3 s.å., som gick ut på att domkyrkan till akademien skulle betala i ett för allt 100 000 dlr kpmt mot att akademien för all framtid avstod från krav på domkyrkan. Därmed bortföll helt denna mer än osäkra inkomst. Den ersattes emellertid från 1776 med ett anslag av halva summan eller 100 rdr av räntan av de från domkyrkan utbetalta medlen.⁴¹

År 1770 hade biblioteksamanuensen och docenten i Uppsala J. H. Lidén – redan nämnd i föregående avsnitt – erhållit kanslers fullmakt på en adjunktur i historia i Lund. På grund av sjukdom och även av andra skäl kom han aldrig att tillträda denna tjänst. När han efter långt

Christian Callmer

dröjsmål 1776 erhöill avsked, föreslog han, att lönen skulle förvandlas till ett anslag åt biblioteket; ett förslag, som naturligtvis omedelbart avvisades.⁴² Men Lidén skulle ihågkomma biblioteket på annat sätt.

Kataloger

Någon tryckt katalog, såsom den av den energiske bibliotekarien Pehr Fabian Aurivillius redigerade och av konsistoriet till trycket befordrade katalogen över Uppsala UB eller såsom den av Dähnert i Greifswald utgivna, är i Lund helt otänkbar.

Beträffande katalogväsendet hade Sommeli föreprädare Corylander genomfört en nyordning, och Sommelius ändrade ej något härutinnan. Endast en stor systematisk katalog kom till utförande.⁴³ Själv har han efterlämnat egenhändiga, översiktliga förteckningar på lösa blad över donationer och handskrifter.

Förvärv av böcker och tidskrifter

Vi övergå nu till att undersöka själva förvärvsverksamheten.

Beträffande det svenska arkivtrycket klagades det då (1770) liksom förut på försenade, defekta och icke förtecknade leveranser, trots att kanslerssekreteraren gjorde sitt bästa för att påskynda sändningarna.⁴⁴

Anslagen för inköp av utländsk litteratur var blygsamma. Nästan varje bokinköp var en affär, som krävde konsistoriets godkännande, och när det gällde högre belopp, hänsköts sådana ärenden till kanslern. På ett förvånansvärt sätt lägger sig kanslersämbetet i bibliotekets förvaltning och kan t.ex. yttra sig om indragning av lån, försäljning av dupletter, arkivexemplar, utländska tidskrifter, kataloger m.m.⁴⁵ Sommelius å sin sida drager obetydliga detaljer till högre forum. Långdragna förhandlingar föres beträffande de böcker, som saknats vid inventeringen efter föreprädaren Corylander; de motsvaras av liknande förhandlingar efter Sommeli egen avgång.⁴⁶ Kanslern M. Falkenberg gjorde 1788 en mycket värdefull donation, som senare kommer att omnämnas. Året därpå skänker han Th. Torfaei *Historia Norvegica*,⁴⁷ medan han tidigare hade föreslagit Samuel Horsleys upplaga av Isac Newtons *Opera* (1–4. 1779–82) till inköp.⁴⁸

Som förslagsställare är bibliotekarien Sommelius själv ganska flitig.

Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund

Han understödes av flera bland universitetets mera framträdande professorer, som hade intresse för selektionen. Matematikern Nils Schenmark, som införskaffar mycken litteratur i sitt ämne, föreslår bl.a. J. Lalandes *Astronomie* (1–2. 1764).⁴⁹ Professorn i naturalhistoria E. G. Lidbeck har införskaffat litteratur från Ryssland, och medan professor Rosenblad behöver C. W. G. Ludwigs medicinska arbeten, *Institutiones medicinae forensis* (1765) m.fl. blir också Anders Petter Stobaeus (1732–1799) förslag tillgodosedda; också Kilian Stobaeus d.y. erhåller de av honom föreslagna medicinska arbetena.⁵¹

Den bäste medhjälparen är den store naturvetenskapsmannen Anders Jahan Retzius, som med sina utländska förbindelser uppenbarligen hade stora möjligheter att införskaffa utländsk litteratur, som biblioteket sedan betalar.⁵² Han föreslår prenumeration på Hedvigs *Historia muscorum* samt *Journal encyclopédique*, inköp av G. W. F. Panzer: *Faunae insectorum germanicae initia* (1793–1809), Martin Chemnitz: *Neues systematisches Conchylien-Cabinet* samt J. G. Krünitz: *Ökonomische Encyklopädie* (1–242. 1782–1858).⁵³ Med utförlig motivering föreslår han till anskaffning G. L. L. Buffons *Histoire naturelle générale et particulière*, som utkom 1749–1809 i 49 band.⁵⁴

Då Matthias Norberg på sin europeiska studieresa befinner sig i Göttingen vid det dåtida Europas främsta universitet, tänker han på kanslerns uppmaning att skaffa sig »en correspondence litteraire, så att man alltid egde kunskap om, och kunde skaffa Academien i Lund de bästa böcker».⁵⁵ Han förser så Sommelius med 21 titlar på viktiga periodica och fortsättningsarbeten.

Filosofen Fremling föreslog 1796 fyra filosofiska arbeten, bland dem Kants *Kritik der reinen Vernunft* (Riga 1781), »som innehåller något mera och något mindre än den förbättrade [uppl.], samt är i vissa avseenden ofta nödvändig».⁵⁶ Till de sista förslagsställarna hör den blivande universitetsbibliotekarien Anders Lidbeck.⁵⁷ År 1796 föreslår denne *Bibliothek der schönen Wissenschaften* samt *Neue Bibliothek der schönen Wissenschaften*, »ett arbete af högsta vigt för dem som idka vitterheten. Det utgör ett slags magasin för densamma, hvori Tysklands namnkunnigaste författare äga del». Ett annat önskemål från honom tillgodosågs också, nämligen »*Sammlung der besten deutschen poetischen und prosaischen Schriftsteller* i 238 band, »det bästa af hvad Tysklands scribenter af första rangen författat i vitterhet, historia och populär philosophie». Det kan också här antecknas, att Lidbeck till biblioteket sålde sin egen upplaga av Rousseau i 34 tomer för 21 rdr (16.8.1798).

Christian Callmer

Av inköp, som blivit föremål för särskilt omnämmande, kan följande anföras.⁵⁸

- 1767 *Mercure de France*
Thesaurus novus anecdotorum. 1–5. 1717
- 1770 J. Flamsteed, *Historia coelestis britannicae*. 1–3. 1725
Mercure historique et politique. 1756–1779
F. M. Regenfuss, *Auserlesene Schnecken, Muscheln*. 1758
- 1772 Benjamin Kennicott, *Vetus Testamentum Hebraicum cum variis lectionibus*. 1–2. 1776–80
- 1775 P. Forsskål, *Descriptiones animalium, avium . . .* 1775
- 1776 *Det Norske Videnskabsselskabs Skrifter*. 1–5
- 1778 J. C. D. Schreber, *Die Säugetiere in Abbildungen*. 1775–1823
- 1788 J. P. Falk, *Beyträge zur topographischen Kentnisse des russischen Reichs*. 1–3. 1785–86
- 1789 P. Mascagni, *Historia et ichnographia*. 1787
- 1791 A. v. Haller, *Disputationes anatomicae*. 1–7. 1746–51
– *Disputationes medico-practicae*. 1–7. 1757–60
- 1792 *Allgemeine Literatur-Zeitung*. 1790–1849
- 1795 *Scriptores neurologici minores*, ed. C. F. Ludwig. 1–4. 1791–95
J. G. Büsch, *Encyklopädie der mathematischen Wissenschaften*. 2. verm. Ausg. 1795
J. A. Dondorf, *Zoologische Beyträge zur XIII Ausgabe des Linneischen Natursystems*. 1–3. 1792–95
- 1796 J. F. W. Herbst, *Versuch einer Naturgeschichte der Krabben und Krebse*. 1–3. 1790–1804
Magasin encyclopédique. 1796–1806
- 1799 *Allgemeines Journal der Chemie*. 1–10. 1798–1803

Erbjudanden ledde sällan till förvärv.⁵⁹ Ett anbud att inlösa pietistiska skrifter ur biskop Engeströms bibliotek avslogs utan vidare. Vetenskapsakademiens sekreterare förmedlade ett anbud från en privatperson att inköpa Jacquins stora botaniska arbeten, vilket avslogs av kanslern. Detta hindrade emellertid inte, att arbeten av samme Jacquin senare inköptes. Vid ett tillfälle sålde professorn J. Lundblad från sin boklåda billigt ut filologi och tysk litteratur; listan upptager också tre inkunabler. Även detta anbud avböjdes i sin helhet (Sommelius 11.3.1789).

Anskaffningen av utländsk litteratur har berett bibliotekarien svårigheter. I ett brev till en dansk kollega förhör sig Sommelius om möjligheterna att i Köpenhamn finna en bokhandlare,⁶⁰

som skulle vilja åtaga sig att komplettera en hop Journaler för *Academiska Bibliotheket* härstädes såsom *Acta Eruditorum* och *Fortgesetzte Sammlung von Alten und Neuen theologischen Sachen* alt sedan år 1747 eller 1748 med

Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund

många flere, dock icke alle för så många år tillbaka. [Claude] Philibert lærer väl af Bokhandlarne vara den förnämste, men jag vet icke, om han handlar med synnerligen andre än Fransöske, Engelska och Italienska Böcker.

Som redan nämnts, har A. J. Retzius, som i sin egenskap av Fysiografiska sällskapets sekreterare hade omfattande utländska förbindelser, haft stora möjligheter att anskaffa utländsk litteratur och har också kunnat utnyttja dessa så, att han tidvis varit bibliotekets störste leverantör. Bert Möller har härom gjort en beräkning.⁶¹

Under åren 1784–89 inköptes för i runda tal resp. 130, 70, 100, 185, 300 och 350 rdr specie. År 1784 inköptes genom Lundblad för omkr. 60 rdr, genom Retzius för 57, 1785 för resp. 24 och 25, 1786 för 1 och 51, 1787 för 111 och 34, 1788 för 44 och 41 samt 1789 intet och 345. Sedan säljer Lundblad ingenting förrän 1792, då han för 10 rdr överlåter Allgemeine Literatur-Zeitung.

Den störste leverantören blev sålunda Retzius och icke Lundblads boklåda.⁶¹

Bokauktionernas möjligheter att komplettera samlingarna utnyttjades ofta. Här följer några.

1769 Prosten i Landskrona Å. Engströms auktion i Lund⁶²

1771 Prof. J. H. Burmeisters auktion⁶³

1775–76 Salvius nya auktion 27.10.1775 och febr. 1776⁶⁴

1779 mars. Johan Engeströms auktion⁶⁵

Jonas Wåhlins auktion⁶⁶

1787 Ur L. L. Collings sterbhus köptes böcker och ms.⁶⁷

1795 Olof Celsius auktion⁶⁸

1798 Auktion efter prof. S. E. Bring⁶⁹

1799 A. P. Stobaei auktion⁷⁰

Gåvor från skilda håll – även från Danmark – kom biblioteket till del. Några av dem anföres här summariskt.⁷¹

1768 Rutger Barnekow: Ehrenstrahl, Das grosse Carousel ... Certamen equestre

1779 C. C. Gjörwell: bokgåva (7 arb. i 16 bd)

Nils Schenmark, Analytische Geometrie. Kopenhagen 1779

– Egna arbeten i ms.

1784 O. Celsius: Andreas Morellius: Thesaurus Morellianus sive Familiarum romanorum numismata omnia. 1–2. 1734

A. P. Stobaeus: Noviomagus stambok

1786 P. F. Suhm: Fædrelandets Historie; Scriptores rerum Danicarum

Christian Callmer

- 1787 O. Celsius: 2 inkunabler [Lactantius, Institutiones, Venet. 1478, Cicero, ad Herennium, Venet. 1470], 1 ms. om ätten Brahe
Statssekr. Johan Gustaf von Carlsson: Museum Carlsonianum. 1786–89;
text av A. Sparrman
- 1793 M. Falkenberg: inkunabel [anm. 73]
- 1794 Rutger Maclean: F. F. Brunet, Parallele des religions. 1–3. 1792
- 1795 A. P. Stobaeus: L'arte di restituire a Roma la translasciata navigatione del suo Tevere. 145 kartor (enl. fört.)

De större donationerna sammanhölls av Sommelius till ett Bibliotheca donationum och uppställdes obrutna. Han förtecknade dem egenhändigt på listor, men senare tillkom en särskild katalog för denna del av biblioteket, som utgöres av fem samlingar.⁷²

Bibliotheca Falkenbergiana, som omfattade 1 364 band, därav 19 manuskript, skänktes år 1778 av universitetskanslern Melcher Falkenberg.⁷³ Samlingen av tryckta böcker innehåller huvudsakligen utvald litteratur från 1500- och 1600-talen och därjämte fem inkunabler. För hela dess innehåll har Sommelius redogjort i ett brev till C. C. Gjörwell,⁷⁴ som denne avtryckt i Stockholms lärda tidningar 1780 nr 77 (9.10). Beträffande handskrifterna anför Sommelius:

Med de nu nämnde trykta Böcker följde 21 Handskrifne, dels in fol., dels in 4:to och en in 16, af hvilka jag här blott vil anmärka: 1) Isländska Lagboken, gifven af Kon. Magnus Lagaböter 1270 el. 1280, et ganska nitidt MS i fol. som synes vara af 15:de Sec., med väl målade och utsirade Initial-bokstäfver . . . 2) Revelationes S. Birgittae, äfven i fol., af et ganska nitidt MS och af 14 Sec. 3) Skanninge Low som er sat i söttan Böger medt Konning Waldemars Low . . . som er skreffuenn anno 1591, 4.⁷⁵

Om det Falkenbergska bibliotekets tidigare öden tillfogar Sommelius ett PS

Hans Exc. Hr Gref Falkenberg har ärft et betydligt Bibliotek efter sin Farfader hr Henr. Ge. Falkenberg, Vice-President i Götha-Hof-Rätt, som dog 1709, hvilken åter ärft första stammen af sin Fader Hr Melker Falkenberg, som var Gen. Krigs-Commissarius hos K. Gust. Adolf, och blef sedan Landshöfdinge i Åbo samt dog 1651. Detta Bibliotek, samlat emellan 1630 och 1700, har stått på Haga Sätessgård i Upland vid Enköping; men Hs Exc. har, sedan förest., starka Utbrytning til fördel för Academiska Biblioteket i Lund skedt, flyttat samma Bibliotek . . . til en annan des Sätessgård Brokind i Östergötland.

Enligt donators uppgift hade biblioteket sålunda till större delen blivit samlat under tiden 1630–1700 av krigsrådet Melker Falkenberg (d.

Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund

1651) och hans son landshövdingen Henrik Georg Falkenberg (d. 1709). Den senare var gift med Christina Elisabet Natt och Dag (d. 1701), som 1694 efter sin fader Gustaf Persson Natt och Dag (d. 1688) hade ärvt herrgården Haga i närheten av Enköping. På Haga hade biblioteket stått uppställt under större delen av 1700-talet. Haga ärvdes 1709 av överste Henrik Falkenberg (d. 1754). När hans änka dog 1767 gick gården i arv till en dotter och kom ur den Falkenbergska släktens ägo. Detta var tydligen anledningen till att biblioteket och arkivet flyttades till Brokind i Östergötland, sedan en betydande del avskilts och som gåva överlämnats till universitetsbiblioteket i Lund. Genom frändskap med ätten Sparre har Melker Falkenberg erhållit flera böcker ur grevarna Solms bibliotek på Sonnewalde (prov. Brandenburg), vilket beslagtogs under Torstenssons fälttåg 1642.⁷⁶ Från den förste kände ägaren Carl Carlsson Sparre har de Solmska böckerna kommit dels till ätten Bielke (Skokloster) och dels till Falkenberg (LUB).

Bibliotheca Lidiana är endast en mindre del av J. H. Lidéns stora bibliotek på över 4 000 band, som kom att uppdelas på rikets universitetsbibliotek. Sedan Sommelius bearbetat den Lidénska katalogen, översändes desiderata till biblioteket i Uppsala. Lunds andel av Lidéns gåva, som bestod av 1 180 band (+ 10 1791), nedsändes i oktober månad 1790.⁷⁷

Bibliotheca Lundiana var en donation av assessorn med. dr Gabriel Lund (1726–1795), som ursprungligen omfattade 1 041 band, övervägande medicinsk litteratur från 1700-talet.⁷⁸ Donator skänkte därjämte 1 000 rdr till samlingens komplettering och förökning. Sedan det svenska trycket dupletterats, bestod samlingen av 762 nr.

Bibliotheca Schenmarkiana var huvudsakligen av matematiskt och astronomiskt innehåll och omfattade 135 nr ur professor Nils Schenmarks boksamling.⁷⁹

Generalmajoren och fortifikationsdirektören Lorentz Christoffer Stobée (1676–1756) var icke blott en skicklig ämbetsman utan också lärd. På sin egendom Ågården (Råda sn) hade han samlat ett bibliotek, som mest innefattade naturvetenskap och till största delen kemi. Samlingen ärvdes av hovmarskalken Axel Magnus Stiernsparre (1721–1792), som var gift med Stobées änka. Sedan Stiernsparre avlidit barnlös, överlämnades detta *Bibliotheca Stobaeana* (155 bd) till universitetsbiblioteket den 29 aug. 1796 genom A. P. Stobaeus, en brorson till samlingens upphovsman.⁸⁰

Christian Callmer

Till de nu nämnda donationerna skall läggas tre gåvor av musikalier. Hovjägmästaren Kjell Christoffer Barnekow (1730–1818) överlämnade år 1791 såväl handskrivna som tryckta noter, vilka av biblioteket överfördes till det akademiska kapellet.⁸¹ Följande år donerade sekundmajoren vid drottningens livregemente Fredrik Georg Hierta (1764–1827) en mindre samling musikalier.⁸² En mycket värdefull musiksamling, som tillhört director musices i Uppsala Hinrich Christopher Engelhart (1694–1765), donerades av sonen, den bekante kirurgen, arkiatern Carl Diedric Engelhart (1722–1812) år 1798 till det akademiska kapellet,⁸³ men har senare, liksom den Barnekowska samlingen, överförts till universitetsbiblioteket.

Bibliotekets porträttsamling utökades med porträtt av kanslerer och prokanslerer, såsom riksråden Carl Gustaf Löwenhielm och Melker Falkenberg (1779), ärkebiskop J. Steuch (1769), biskop Filenius (1771).

Personal

Det är också av visst intresse att lära känna den personal, som varit Sommelius medhjälpare.

Befattningen som vice bibliotekarie uppehölls under nästan hela Sommelius ämbets tid av företrädarens svåger Peter Olof Berghman.⁸⁴ Berghman föreslogs 1771 till »bibliothecarii professors» namn, men till synes utan resultat. Efter Berghmans bortgång utnämndes Anders Lidbeck, Sommelius blivande efterträdare, till befattningen.

Som amanuens tillträdde 1767 Thure Weidman (Gladsax 15.12.1744–Skara 15.8.1828),⁸⁵ sedermera teol. professor och slutligen biskop i Skara stift. Weidman efterträddes 1772 – efter konkurrens med två andra sökande – av Jonas Nehrman (Lund 23.2.1750–Vellinge 30.5.1811), som antagits till e.o. amanuens 1768.⁸⁶ På kanslers uppdrag skulle han uppgöra en »scientifique bokkatalog», vilken dock endast resulterade i en systematisk del, omfattande historia och med titel Bibliotheca historica. Han utnämndes 1780 till adjunkt i historia och erhöll då vice bibliotekaries namn. Slutligen blev han kyrkoherde i Vellinge.

Nehrman i sin tur efterträddes 1780 som amanuens av docenten i lärdomshistoria Lars Peter Munthe (Malmö 29.7.1752–Lund 27.5.1807), som antagits till e.o. amanuens 1773.⁸⁷ Munthe lämnade tjänsten efter fyra år som utnämnd professor i praktisk filosofi. Den längsta tjänstetiden kan Nils Sinius (S. Åsum 10.4.1764–Ravlanda 5.7.1831) uppvisa.⁸⁸ Vid tillträdet erhöll han också *venia docendi* i historia litteraria;⁸⁹ han blev sedan docent i teol. fak., slutligen kyrkoherde i Ravlanda och professor honorarius (1812).

Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund

Icke utan tvekan föreslog Sommelius sin egen son Johan Reinhold Sommelius (Lund 25.7.1770–Mörrum 23.6.1841) till amanuens; han hade anställts som e.o. amanuens 1791. Han utnämndes av kansler till den ordinarie tjänsten 1793, samma år som han blivit mag. Det var väl faderns tanke, att han skulle bli efterträdare åt honom.⁹⁰ Men den unge Sommelius tyckes ej ha varit någon driftig person och var säkerligen inte lämpad som universitetsbibliotekarie. Han kvarstod till 1810, då han blev kyrkoherde i Mörrum.

Utom de nu nämnda amanuenserna – tidigare e.o. – antogs ytterligare fem e.o. amanuenser.

Samtidigt med J. Nehrman anställdes 1768 Johan Olof Munthe (Lund 23.7.1747–Malmö 1808), senare kanslist i Kanslikollegium, som senare blev svagsint och dog på hospital.⁹¹ Samma dag som L. P. Munthe eller 8.1.1773 erhöll Gustaf Nelander (Lund 17.10.1750–före 1810) fullmakt som e.o. amanuens. Båda anställdes för att påskynda katalogarbetet.⁹² Nelander tjänstgjorde 1776–89 som e.o. adjunkt i praktisk filosofi, men avflyttade sedan till Östergötland.

För katalogen fordrades ytterligare förstärkning av personalen.⁹³ För detta arbete anställdes 1780 som e.o. amanuens mag. Nils Bethén (Mönsterås 6.4.1752–Hogstad 19.2.1824), sedermera häradshövding i Aska och Göstrings härad.

Som e.o. amanuenser är ytterligare att anteckna Andreas Gabriel Rylander (Hjortsberga 19.4.1764–Svarttorp 22.7.1828) mag. 1793, utn. 1794⁹⁴ samt hans efterträdare Fredrik Johan Cederschiöld (Lidboholm, Sjösås sn 25.3.1774–Lund 4.4.1846) utn. 16.11.1795 mag. för Sommelius 1796, professor i praktisk filosofi 1809–41 och efterträdare till L. P. Munthe.⁹⁵

Gustaf Sommelius betydelse för Lunds universitet och dess bibliotek

Under den sista tredjedelen av 1700-talet, vilken i stort sett sammanfaller med den gustavianska tiden, kan man iakttaga många och betydelsefulla framsteg inom universitetets undervisning och organisation. Med befattningen som universitetsbibliotekarie och ledarskapet för akademiens största och för alla läroämnena gemensamma institution förenade Gustaf Sommelius professuren i lärdomshistoria, vilken med hans bort-

Christian Callmer

gång gick förlorad för universitetet. Sommelius egentliga vetenskapsområde var de österländska och grekiska språken, och de flesta på hans tillskyndan tillkomna avhandlingarna faller inom Gamla eller Nya testamentets exegetik. Med de över 400 avhandlingar, för vilka Sommelius varit preses, innebär detta att han personligen känt och handlett de flesta av den tidens studenter, som avlagt magistergraden, vilket i detta fall också betydde det graduerade prästerskapet.

I akademihusets andra våning föreläste Sommelius kl. 10 varje förmiddag i historia litteraria eller lärdomshistoria, enligt föreläsningkatalogen efter en kortfattad lärobok, i verkligheten i anslutning till bibliotekets samlingar. Hans innehållsrika och medryckande föreläsningar och litteraturgenomgångar stod ännu i det följande århundradet i friskt minne hos mången vetenskapsidkare. Om sin undervisning skriver Sommelius.⁹⁶

jag gör mig värkeligen dermed mycken möda, och deraf torde till ävfentyr det härröra, att då ännu min Företrädare hade sällan öfver 3 a 4 auditores, har jag haft 50 a 60 . . . men det vet jag, att jag på dem använder så mycken tid som på Disputationerne, fast de ey synas så mycket, som desse senare, såsom de der af trycket utkomma. Att jag ey disputerar mycket i Hist. Lit. kommer ey på mig utan på Respondenterna an, hvilka ändtelig villja disputerar in Philologicis och just derföre anmäla sig hos mig, efter Dr Munthe ey vill sig dermed befatta.

Inom mycket begränsade ekonomiska ramar skedde anskaffningen av den utländska vetenskapliga litteraturen. Under Sommelii tid som bibliotekarie (1767–1800) växte biblioteket från 11 000 till 18 000 volymer. Till jämförelse nämnes några siffror från utlandet. Universitetet i Halle hade 1730 13 000 band, universitetet i Herborn 1770 9 870 och Greifswald vid denna tid, som nämnts 25 000. Lunds bibliotek var sålunda beträffande bestånden på någorlunda samma nivå som flera av biblioteken på kontinenten. En särplats intog som bekant biblioteket i Göttingen, som på femtio år hade byggt upp en samling på 160 000 volymer.

I urvalet av viktiga vetenskapliga arbeten och periodica deltog flera av universitetets lärare, såsom A. J. Retzius, N. Schenmark, M. Norberg och flera andra, och förslagsställarna kunde ofta aktivt deltaga i själva anskaffningen. En del av den utländska litteraturen kunde förvärvas i Köpenhamn, till sist också i Lund, då staden genom Johan Lundblad fått en egen boklåda.

Vid 1700-talets slut hade universitetsbiblioteket i Lund nått ett be-

stånd, som någorlunda motsvarade universitetets behov. Under århundradets sista decennier hade det avsevärt utökats med vetenskaplig litteratur på skilda områden, icke minst de naturvetenskapliga. Förtjänsten av denna utveckling tillkommer Gustaf Sommelius, vetenskapsman och bibliotekarie, samtida med och av samma läggning som C. C. Gjörwell och J. H. Lidén, de främsta bland sin tids lärde.

Förkortningar

- Almquist Joh. Ax. Almquist, Sveriges bibliografiska litteratur. 1-3. Stockholm 1904-12. (Kungl. bibliotekets handlingar. 23-27, 31-34.)
G. Carlquist Lunds st hm Gunnar Carlquist, Lunds stifts herdaminne från reformationen till nyaste tid. Ser. 2. Lund.
KB Kungl. biblioteket
KP Konsistorieprotokoll
LU Lunds universitet
LUB Lunds universitetsbibliotek
LUÅ Lunds universitets årsskrift
NTBB Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen. Uppsala.
PHT Personhistorisk tidskrift. Stockholm
RA Riksarkivet
SB Stadsbibliotek
SBL Svenskt biografiskt lexikon. Stockholm
UUB Uppsala universitetsbibliotek

Noter

- 1 Christian Callmer, Johan Corylander och universitetsbiblioteket i Lund. NTBB 68 (1981) s. 1-6.
- 2 Barbro Edlund, Ofrälse studenter i Lund utanför nationsindelningen 1710-1814, Lund 1981, med många nya och viktiga iakttagelser i inledningen; se diagrammet s. XI.
- 3 Sven Lagerbring skriver till C. C. Gjörwell 16.9.1781: »At vissa slags vetenskaper ligga i dvala undrar iag intet, snarare kan man blifva bestört, at de sofva intet aldeles». Tr. i Samlingar utg. för de Skånska landskapens historiska förening 1875 s. 95.
- 4 Sven Lagerbring, Skrifter och bref utg. af Lauritz Weibull. Lund 1907. Samuel E. Bring, Förteckning öfver Sven LagerBrings tryckta arbeten och manuskript. Lund 1907 (LUÅ NF Afd. 1. 3, 1). Bengt Hildebrand, Bidrag till Sven Lagerbrings biografi och karakteristik. Lychnos 1963/64 s. 62-71. Krister Gierow, LagerBring, Sven. SBL 22, 1977 s. 74-78. Prof. Erland Samuel Bring »tillhandlade» sig större delen av det LagerBringska biblioteket.
- 5 Otto Gertz, Kungl. Fysiografiska sällskapet i Lund 1772-1940. Lund 1940 s. 91 f.
- 6 Otto Gertz, a.a. s. 92.

Christian Callmer

- 7 H. S. Nyberg, Matthias Norberg. I: Harry Karlsson, *Den långa vägen*. Lund 1973 s. 63–82.
- 8 Cecilia Bååth-Holmberg, *Morfars bok. Minnen och bilder från Tegnérskas tiden*. 1–2. Stockholm 1910. Bert Möller, *En gammal bokhandel*. Minnesskrift. Lund 1933.
- 9 Gertz, a.a. Dens., Anders Jahan Retzius. *Tal . . .* Lund 1942 (Kungl. Fysiografiska sällskapets förhandlingar. 12: 20).
- 10 KP 27.3.1784. A. J. Retzius erhöll portofrihet för sin utländska korrespondens.
- 11 Den sachsiske bokföraren Adam Junghans boklåda, som inrättats 1668, hade upphört 1676 under skånska kriget. En student vid akademien Christian Jacobsson Hyldal fick 1689 privilegium att idka bokhandel, en verksamhet, som upphörde redan under samma århundrade; bokhandeln var liksom föregångarens inrymd i Lundagårdshusets första våning. Först 1739 fick universitetet en egen bokhandel med Johann Ephraim Brodhagen från Danzig, som erhöll lokal i den gamla domskolan väster om domkyrkan. Sedan Brodhagen 1742 avlidit, tycks bokförsäljningen huvudsakligen ha handhåfts av kommissionärer från boktryckaren Lars Salvius i Stockholm. En ny bokhandel inrättades först 1783 av Isaac Andreas Sylvan, men innehavaren avled redan samma år. Bert Möller, *Anm.* 8. a.a.
- 12 K. brev 15.12.1788 15 års monopol på bokhandel i Lund.
- 13 Lauritz Weibull, Thomas Thorild, hans ungdom och studentår i Lund. Lund 1896; citatet s. 75.
- 14 Ivar Seth, *Universitetet i Greifswald och dess ställning i svensk kulturpolitik, 1637–1815*. Stockholm 1952.

Ett led i förbindelserna med Lund var professor Johann Georg Peter Möllers översättning av LagerBrings Sammandrag af Swea rikets historia, vilken översättning utkom i Greifswald 1776.

Av breven från prof. i Greifswald Elias Trägård (1717–1798) till S. är endast ett bevarat 19.6.1776 (RA. Saml. Arkivfragment). T. har extraherat de svenska studenterna ur de två äldsta universitetsmatriklarna och är med detta arbete straxt färdig.
- 15 Ernst Zunker, Johann Carl Dähnert, 1719–1785. *Pommersche Lebensbilder*. 4. Köln & Graz 1966 s. 123–142.
- 16 Langebeckiana eller Bidrag til den danske Literairhistorie uddragne af Jacob Langebecks efterladte Papirer ved Rasmus Nyerup. Kjøbenhavn 1794. Breve fra Jacob Langebeck . . . ved Holger Rørdam. Kjøbenhavn 1895, reg.
- 17 Breve s. 249.
- 18 In lectissimam virginem Helenam Mariam Pauli nobiliss. Jacobo Langebeck nubentem.
- 19 Besöket i Köpenhamn skildras i två brev från LagerBring till universitetsbibliotekarie G. Sommelius (Khvn 29.11, 7.12.1770 i KB Autogr. saml., avtr. av Weibull i anm. 4 a.a. s. 139–141). Bengt Hildebrand, C. J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816–1837. 1. Uppsala 1937 s. 141–144.
- 20 P. G. A[hnfelt] & [P. Wieselgre]n, art. i *Biographiskt lexikon öfver namnkunnige svenska män*. 15. Uppsala 1848 s. 45–49. S. ägde gård 182 vid Lilla Torg (bpt LU Kansliet E XVIII B 5). – S:s födelsedatum kan ej fastställas. G. Sommelius brevsamling är splittrad. I LUB är bevarade breven från C. G. Köckeritz (anm. 21) jämte några brev från Jac. Engeström, M. Falkenberg m.fl. En liten rest (5 st. Gjörwell, Lidén, E. Trägård) finnes i saml. Arkivfragment i RA (från M. J. Crusenstolpes samling och därifrån till Hammer). Strödda brev till honom i KB:s autografsaml. (Sv. LagerBring 2, J. H. Lidén 7, C. G. Löwenhielm 1, M. Norberg 1), vidare i autografsaml. i Ericssbergs arkiv RA, i den av Uppsala

Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund

- UB 1921 förvärvade Barthelonska autografsaml. samt i G 360 i samma bibl.
- 21 LUB Brevsaml. G. Sommelius innehåller 127 brev från C. G. Kökeritz. Av breven från S. till Kökeritz finnas några i Lunds Consistorii Acad. Bref (RA), såsom 27.12.1783 om anskaffning av vetenskaplig Litteratur.
  - 22 K. underrättar om att kanslern skänkt »de Hagiska böckerna», som nedskickas vid första tillfälle i två lärar (Stockholm 24.8.1779); han översänder en förteckning på böcker, »som blifvit hans Excellence för Academiens räkning erbjudne» (2.12.1783). Jfr anm. 72. Över assessor Lunds donation lät K. göra en ny förteckning, som han kvitterat och överlämnat till testamentsexekutorerna och av vilken han översänder en kopia till S. (odat.). Vid ett tillfälle ingriper K. helt spontant och inköper för bibliotekets räkning fjärde delen av Rudbecks Atlantica för 500 rdr kmt (7.11.1775, 18.2.1776).
  - 23 Se de bekanta disputationskatalogerna av J. H. Lidén och G. Marklin.
  - 24 Samlingar utg. för De skånska landskapens hist. och arkeol. fören. 3 (1875) s. 45.
  - 25 G. Carlquist, Lunds st hm 2: 1, 1948 s. 77–80.
  - 26 UUB W 1026. Interfol. ex. av G. Sommelius De Templo cathedrali Lundensi (Lundae 1753) med handskrivna tillägg av förf. Exemplaret har tillhört Lars von Engeström, som erhållit detsamma av S:s son vice bibl. Johan Sommelius, och ur sin broder kanslirådet Jacob von Engeströms saml. tillagt åtskilliga kolorerade interiörer, avbildningar av epitafier m.m.
  - 27 Sten Lindroth, Svensk lärdomshistoria. Frihetstiden. Stockholm 1978 s. 678–687.
  - 28 Lindroth, a.a. s. 680.
  - 29 Stockholmsposten 1782 nr 2, 3 jan.; avtr. av E. Ehnmark, Ur den gamla Stockholmsposten, Stockholm 1931 s. 148. Jfr samma tidn. 1779 nr 296, 28 dec.; Ehnmark s. 143. – Om forts. av Lex. erud. scan. S. till C. C. Gjörwell 13.4.1797 (Ep. G 7.31).
  - 30 B. Lundstedt, Sveriges periodiska litteratur. 1. Stockholm 1895 nr 192; jfr nr 206. G. Sommelius till M. G. Wallenstråle 5.10.1796 (Kalmar stifts- och gymn.bibl. Kalmar SB). Lunds Tidningar för år 1773 äro magre, och kunde väl icke blifva bättre, då, emot förmodan tillgång nekades mig till Consistorii Ecclesiastici Handlingar.
  - 31 Biografiska samlingar och excerpter. 4 pappbd fol., 6 in 4:o. Strödda levernesbeskrivningar över skånska kyrkoherdar. 2 vol. fol., 3 vol. in 4:o. G. S:s Excerpter i svenska historien och kyrkohistorien [ca 200 fol.] i KB Engestr. C V.1.29. [Pontoppidan, Annales Eccles. Dan. – Dänische Bibliothek.]
  - 32 G. Carlquist i PHT 42 (1943) s. 78.
  - 33 Lars Lindholm, Johan Hinrik Lidén. Lärd och resenär. Uppsala 1978 (Acta Univ. Upsal. Studier i idé- och lärdomshistoria. 1).
Den omfattande resebeskrivningen UUB X 396–399. Partiet om biblioteket i Lund är tryckt i Historisk tidskrift för Skåneland 1 (1903) s. 287–289.
  - 34 J. Dubrowsky, Litterarische Nachrichten von einer auf Veranlassung der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften im Jahre 1792 unternommenen Reise nach Schweden und Russland. Prag 1796 s. 26–28.
D. umgicks med biskop Celsius på latin. Denne utlånade till honom en handskrift Lexicon Latino-Slauonicum auctore Theodoro Ignasio Gordon, vilken donerats till biskopen Olof Celsius 1731.
  - 35 UUB S 36 g. A. Suanberg, Anteckningar under en resa i Sverige, Tyskland och Danmark 1797, 98 och 99.
  - 36 Univ.kanslern C. G. Löwenhielm hade 1763 föreslagit ombyggnad av rum i akademihuset. Om flyttning av anatomiteatern se kanslerns brev 1765.

Christian Callmer

- 37 År 1771 erfordrades åter nya reparationer, ty sparrverket var ruttet av fukten och en mängd taksparrar trasiga (KP 1771 1.5 § 7). Konsistoriet bestod endast det nödvändiga, och takdroppet fortfor att förstöra böckerna i biblioteket. Under 1777 kom en mera omfattande reparation till stånd; nya takrännor samt nya fönster och karmar i båda våningarna anskaffades. Följande år lagades byggnadens mursprickor och hela huset rappades (KP 1775 14.10 § 14, 1778 20.5 § 24, 4.7 § 6, 20.7 § 2). År 1793 belades taket med kopparplåt. År 1794 tillstyrkte K. Maj:t vindens inredande för bibl. (KP 1794 25.2 § 6), vilket först skedde tio år senare.
- 38 LU Arkiv F I a 3 Utlåningsjournal 1776–97.
- 39 H. Pleijel i Lunds domkyrkas historia 1145–1945. 2. Stockholm 1946 s. 136–146.
- 40 KP 1773 6.2 § 4, 17.2 § 15, 20.2 § 2, 17.4 § 2, 1.5 § 9, 28.9 § 8, 22.10 § 7, 27.10 § 1, 20.12 § 2; 1774 26.1 § 5.
- 41 KP 1776 9.3 § 3.
- 42 KP 1776 9.8 § 5, 21.9 § 17.
- 43 LUB K 4 h. Denna »Scientific Catalogue», som hade föreslagits av kansler (brev 20.10.1777), var ännu under arbete tio år senare. S. till C. C. Gjørwell 19.4.1788 (KB Ep. G 7: 18). »Med tilltagande år blifver gickten mig alt mer och mer besvärande, och betager mig, fast icke lust, förmågan att arbeta så trög, som till förene». Vidare dens. till dens. 15.8.1788 (Ep. G 7: 19).
- 44 S. 58 f. – 1780 strandade ett fartyg med böcker från Stockholm vid Ystad, varför böckerna fick skickas direkt till universitetsbokbindaren Christian Bong för restaurering. KP 21.10.1780 § 9. Räkning från Bong 19.12 § 7.
- 45 KP 1.10.1768 § 1, 19.11 § 3, 17.12 § 4 1768, 21.1.1769 § 2.
- 46 KP 2.5.1770 § 3, 25.5.1771 § 7, 4.12 s.å., 30.1.1772 § 10, 19.2 § 17 s.å. Corylander skriver från Jämshög (21.1.1772), att de flesta böckerna är utlånade till professorer och deras inkrävande faller under universitetets jurisdiktion; de övriga lånen torde också kunna uppklaras, i några fall med Corylanders hjälp. Se även S. till C. C. Gjørwell 7.5.1767 (KB Ep. G 10: 4).
- 47 S. 68. KP 17.9 1779 § 4.
- 48 KP 26.2.1776 § 4.
- 49 Bokräkning från Schenmark KP 22.6.1771 § 7. Lalande 31.10.1772 § 6. Journal des savants 11.6.1773 § 16. Schenmarks bibl. såldes 1789 efter tryckt fört.
- 50 KP 21.10.1772 § 9, 14.11.1775 § 3.
- 51 KP 20.3 § 19, 25.7 § 8, 3.8 § 6 1778. – 26.1.1781, 6.11.1784 § 8. Kansler medgav 1773 inköp av Titi Livi Historia edente Arn. Drakenborch (Amstelod. 1736–46) samt Plinii Historia naturalis Libr. XXXVIII ed. Johanne Hardouin (Paris fol. 1723), båda på Stobaei förslag.
- 52 KP 5.12.1773 § 18; jfr 22.11.1773 § 15, 17. – Retzius ägde själv ett gott bibliotek; av detta kom omkr. 1 500 band till LUB; böcker som tillhört honom finnes också i KVA och Karol. inst.
- 53 KP 24.5.1783 § 15, 17.4.1790 § 5, 19.6.1794 § 2, 11.5 § 23 och 18.6 § 3 1796, 12.10 § 6 och 19.11 § 3 1796.
- 54 KP 13.5.1793 § 10.
- 55 Norberg till S. Göttingen 16.1.1781 (KB Autogr. saml.).
- 56 KP 1.9.1796 § 6, 6.8.1799 § 15.
- 57 KP 8.6 § 16, 16.7 § 2 1796, 17.12.1795 § 4 (fört. bifogas), 26.1.1797 § 4.
- 58 KP 12.12.1767 § 3–4 – 25.4 § 4, 11.8 § 21 1770 – 5.12 § 7, 22 1770 – 5.12 § 14 1772, 16.8 § 3 1773 – 29.6.1775 § 17 – 20.12.1776 § 11 – 30.5.1778 § 20 – 30.4.1788 § 12 – 22.6.1789 § 8 – 19.8 § 10, 15.11.1791 § 4 – 24.4.1795 § 5, 7.8 § 2, 24.8.1795 § 8 –

Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund

- 11.5 § 24, 19.10.1796 § 4 – 21.9.1799 § 3.
- 59 KP 27.2.1779 § 5, 1.5 § 15, 19.6 § 3 – 24.9 § 14, 7.12 § 2 1782, 28.10.1789 – 14.1.1789. Inkunablerna: *Vocabularium utriusque juris* (Basel 1483) och *Vergilius Opera cum scholiis* (Nürnberg 1494).
- 60 Lund 22.2.1772 (KB Autogr. saml.).
- 61 B. Möller anm. 8 a.a. s. 52–54.
- 62 Retzius betydelse som leverantör av utländsk litteratur kommer snart att belysas i ett arbete av en yngre forskare.
- 62 Almquist 2, 4814. Engström skänkte till Lunds univ. bl.a. sin boksamling, ca 1 000 nr, vilken vid försäljning inbragte 378 dlr, grundplåten för ett stipendium. G. Carlquist, Lunds st hm 7, 395 f.
- 63 Almquist 4816. Inköp av kat:s nummer Fol. 3, 5, 4° nr 20, 32, 38.
- 64 Almquist 4401, 4819.
- 65 Almquist 4405. (187, 20, 48 =) 255 nr inköpta. Kanslers brev 21.2.1778.
- 66 Almquist 4406. *Allgemeine Weltgeschichte* i 39 band inköptes.
- 67 Colling ägde stora genealogiska och biografiska saml.
- 68 Almquist 4461.
- 69 Almquist 4470. KP 22.9 § 7, 27.10 § 4 1798.
- 70 Almquist 4474. KP 27.4 § 6, 18.5 § 6 1799.
- 71 7.5.1768 § 11 – 1.5.1779 § 17, 30.6 § 5 s.å. – 8.12.1779 § 24, 8.11.1783 § 3 – 30.1.1784 § 10 – 30.10.1784 § 5 – 25.10.1786 § 1 – 22.11.1787 § 12 – 22.5.1793 § 2 – 31.7.1794 § 5 – 11.9.1795 § 2.
- 72 Sommelii egenhändiga förteckningar över de fem biblioteken ligger i LUB:s arkiv A IV c 1. Den gemensamma katalogen, AIV c 2, skriven av O. Fr. Lindén, utvisar i marginalerna de nya signaturerna, som gavs vid uppdelningen på *Bibliotheca nova*.
- 73 KP 3.7.1778 § 1, 7.3.1778 § 21. Kanslers brev 30.10.1779. Sommelius uppgift (se texten) uppper 1 372; troligen har sedan dupletter utskilt. Jfr anm. 22.
Fol. 11. Fridolin, Stephan, *Schatzbehalter* (Nürnberg 1491), 19 Vincentius Bellovacensis, *Speculum morale* (Venezia 1493), 101 Celsus, A. Cornelius, *De medicina* 1. VIII (Venezia 1497), 115 La mer des histoires 1 (Paris 1488). 1793 överlämnades *Biblia latina* (Venezia 1480).
- 74 14.9.1780 (KB Ep. G 7: 7).
- 75 1) Jónsbók och 3) Skånelagen sign. Jur. Lag; 2) Mhs 21. Se Elias Wessén, *Svensk medeltid . . . 2*. Stockholm 1968 (K. Vitterhets historie och antikvitets akademiens handlingar. Filol. ser. 10) s. 30–32.
- 76 O. Walde, *Storhetstidens litterära krigsbyten*. 1. Uppsala 1916 s. 193 f.
- 77 Gåvobrev 1.3.1787. Kanslers brev 20.11.1789 (LU arkiv E III a 19). KP 14.3.1789 § 23. LUB arkiv C 49, 1788–90, bil. 15. L. Lindholm, anm. 33 a.a. s. 253. – Enl. kat. fol. 119, 4° 441, 8° 561, 12° & 16° 146.
- 78 Enl. kat. 762 nr, fol. 5, 4° 127, 8° 595, 12° 35.
- 79 Kansler brev 24.10.1788 (RA). Enl. kat. fol. 5, 4° 66, 8° 52, 12° 9.
- 80 Enl. kat. 156, fol. 4, 4° 30, 8° 112, 12° 10. Med böckerna följde ett ms., *Descriptio veri philosophorum lapidis*.
- 81 KP 21.11.1791. Fört. dat. Lund 19 nov. 1791. Saml. är kvitterad av Christian Wester. KP 22.2.1792 § 2.
- 82 KP 19.4.1792 § 2.
- 83 J. Hedar, *Kring nyfunna Buxtehudekompositioner i Lunds universitetsbibliotek*. *Svensk tidskrift för musikkforskning* 22 (1940) s. 53–63.
- 84 KP 12.10.1771 § 2. C. Callmer, anm. 1 a.a. s. 3.

Christian Callmer

85 KP 30.1 § 20, 6.5.1767 § 5. Fullmakt 4.6 § 7.

86 G. Carlquist, Lunds st hm 2: 3 s. 30 f.

87 KP 20.6.1780 § 2.

88 KP 6.11 § 4, 4.12 § 9, 15.12 § 8 1784, 18.1 § 8, 26.2 § 4 1785.

89 KP 2.8.1785 § 2.

90 Brevet från C. Sommelius till prosten Andreas Lanacrus 13.3.1800 (LUB) berör sonens befordran till vice bibl. Han har nu tjänstgjort vid biblioteket 9 års tid och praktiskt under 3 a 4 års tid utfört vice bibl. Berghmans sysslor. Han har också »i 10 års tid afhört mine publique Föreläsningar i Vetenskaps Historien». G. S. anser honom vara mera kompetent än de båda sökandena A. Wickelius och Lars P. Wåhlin, vilkas avhandlingar av Sommelius anses vara plagiat. S. föreslår nu prosten L. att uppvakta landshövdingen exc. Ramel, som i sin tur skulle framlägga ärendet för universitetskanslern.

91 KP 30.11.1767 § 11.

92 KP 17.2.1773 § 4.

93 KP 22.9.1780 § 2.

94 Barbro Edlund, anm. 2 a.a. nr 874.

95 E. Liljeqvist, SBL 8, 1929, s. 81–85.

96 S. till C. C. Gjörwell 26.1.1769 (KB Ep. G 10:5).

Leokadia Postén

Överste Jordans besök i Köpenhamn 1862 och Karl XV:s planer på en dynastisk skandinavisk union

I början av februari 1862 anlände en polsk överste till Köpenhamn. Och det var inte vilken polsk överste som helst utan Zygmunt Jordan, en av de skickligaste emigrantagenter, som arbetade i furst Wladyslaw Czartoryskis tjänst. Den senare utövade ledarskapet inom det polska konservativa emigrantlägret, som kallades Hotel Lambert efter namnet på Czartoryskis palats i Paris, där man hade sina möten.

Av vilken anledning kom denne polack till Danmarks huvudstad? Svaret på denna fråga måste man söka i den svenske kungens politiska verksamhet i början av 1860-talet.

Striden om ståthållarämbetets avskaffande i Norge slutade för Karl XV med nederlag 1860 och bidrog till att bryta det förtroendefulla förhållandet mellan kungen och hans svenska konstitutionella rådgivare. Denna strid ledde till att kungen på nytt slog in på skandinavisk politik efter Oskar I:s mönster. Den skandinaviska fraktionen inom det liberala lägret, vars språkrör var Aftonbladet med August Sohlman och Gustav Lallerstedt i spetsen, ställde sig på hans sida.

I juni 1860 träffade Karl XV den danske kungen Fredrik VII först på Kronborgs slott i Helsingör och senare på militärlägret i Ljungbyhed i Skåne. I det senare mötet deltog också ultraskandinaverna Carl Blixen-Finecke och Rudolf Tornerhjelm. Den förre blev då dekorerad med storkorset av Dannebrog och Nordstjärnan. Så sattes det skandinaviska politiserandet åter igång och målet skulle vara en dynastisk union mellan de tre nordiska rikena. Kontakterna knöts på nytt även med den skandinaviska unionens forna anhängare publicisterna Carl Ploug och Oskar Patric Sturzenbecker.¹ Den norske agenten Gustaf C. Hebbe fick i uppdrag att under sommaren undersöka normännens inställning till skandi-

Leokadia Postén

navismen. På hösten samma år skickades han först till Danmark och senare till Tyskland. Hebbes rapporter var inte uppmuntrande. Skandinavismens idé väckte inte någon större entusiasm i Danmark. Flertalet av danskarna varken förstod eller insåg behovet av en skandinavisk union inom den närmaste framtiden. Den skandinaviska rörelsen hade gått tillbaka även i Sverige och Norge. »Det är ónekligen en bedröflig sanning, att man i allmänhet i intetdera af de skandinaviska rikena har förvärfvat ett klart medvetande af vigten af en förening mellan Skandinavians tre nationer.» Den politiska situationen i Europa var dock gynnsam – enligt Hebbe – för skandinavismen. Nationalitetsrörelserna under Napoleon III:s beskydd var på »krigsstigen» och detta gav vissa utsikter även för den skandinaviska politikens framgång. Genom den ungerske frihetshjälten Lajos Kossuth sökte Hebbe påverka stämningen i Frankrike för skandinavismen och i England genom sådana pressorgan som Times, Daily News och The Press samt genom den populära politikern och frihandlaren Richard Cobden, som var nära vän till Kossuth och ägde Napoleons förtroende.³

Under tiden mognade hos Karl XV en plan att bege sig till Frankrike och England för att personligen påverka dessa länders inställning till hans politiska planer. Resan ägde rum sommaren 1861 – först till Paris och sedan till London. Kejsar Napoleon III ställde sig positiv till Nordens enande under Karl XV:s spira och rådde denne att avvakta en gynnsam situation dvs ett allmänt europeiskt krig, i vilket nationalitetsrörelserna under hans ledning skulle slå igenom och omgestalta Europas karta. Emellertid skulle hans svenske frände se till att ett liberalt representationsförslag blev färdigutarbetat för att kunna framlägga det i ett gynnsamt ögonblick för den skandinaviska frågans lösning. Genom att uppfylla den liberala opinionens gamla krav på representationsreform borde kungen förvärva dennas bistånd för sin skandinaviska politik. Även i England hade man en viss förståelse för Karl XV:s politik. Dennes önskan att förvärva Danmark och Finland ansågs av drottning Victoria såsom fullt naturlig och inte särskilt farlig, om kejsar Napoleon inte hade stått bakom kungens politik och försökt utnyttja den svenske monarken för sina syften. Den skandinaviska unionen skulle vara fördelaktig för Napoleon och medföra ökade faror för England. Regeringen och drottningen hade ingen tillit till den franske »sfinxen» och miss-tänkte honom att ha samma aspirationer som Napoleon I.³

Denna inställning omintetgjorde ett positivt politiskt samarbete mellan Frankrike och England år 1863–64 och bidrog till att Polen och

Överste Jordans besök i Köpenhamn 1862

Danmark fick lida ett smärtsamt nederlag. Under den ovannämnda resan mognade Karl XV:s aktionsplan. Han skulle arbeta för representationsreformen och skandinavismen i nära anknytning till Napoleon III:s politik i fråga om nationalitetsrörelserna på kontinenten. I nära samband med Karl XV:s resa var även de kontakter, som hans agenter Ludvig Lilliehöök och Gustav Lallerstedt på nytt knöt med ledaren för det polska aristokratiska partiet furst Wladyslaw Czartoryski. Denne berättade nämligen för sina medarbetare på ett sammanträde den 11 november 1861, att han hade träffat den svenske Timeskorrespondenten Lilliehöök, som betygade för honom polska sympatier och erbjöd sig att förmedla kontakt mellan fursten och en betydelsefull svensk riksdagsman, som då vistades i Paris.

Det visade sig att denne riksdagsman var G. Lallerstedt, som ännu samma månad besökte den polske fursten och diskuterade med denne den skandinaviska frågan.

Czartoryski och hans medarbetare kände väl till den politiska situationen i Skandinavien. Sverige och Danmark hade samma fiender som Polen. Därför var det viktigt för de polska politikerna att ha någon anknytning till Skandinavien och att vara där, då nationella konflikter, som kunde aktualisera den polska frågan, hotade att bryta ut.

Fursten kom således överens med Lallerstedt, att polackerna skulle stödja den skandinaviska frågan och sända en speciell polsk agent till Sverige.⁴

Även Hebbe lade stor vikt vid att skandinaverna samarbetade med polackerna; »ty med Garibaldi, Kossuth och prins Ladislaus Czartoryski till vänner, kan kejsar Napoleon råda öfver största delen af de revolutionära elementen, utom Frankrike, och är under sådana omständigheter, i tillfälle, att kunna med mera kraft bidra att hindra andra främmande makter, att uppträda emot den skandinaviska idéens förverkligande – en händelse hvars fullbordande ofvannämnda ledare för det revolutionära partiet skulle se med den största glädje».

En revolution i Polen var således välkommen för de skandinaviska politikerna, ty då kunde man utnyttja den bestörtning, »som en uppresning uti Polen troligen skulle uppväcka hos skandinavismens mäktigaste fiender». De danska skandinaverna följde också med stort intresse situationen i Polen och försökte värva polackerna för sin politik. Hebbe rapporterade nämligen till Karl XV i juli 1861 »att det Danska Eiderpartiet har satt sig i förbindelse med polackerna uti de preussiska kamrarna – för att således äfven derstädes vinna stöd för sina åsikter».⁵

Den skandinaviska idén tänkte man således förverkliga i nära samarbete med de nationella rörelserna i Europa och särskilt med den polska frihetsrörelsen. Kontakterna knöts med dess representanter Garibaldi, Kossuth och Czartoryski genom Karl XV:s agenter Hebbe, Lilliehöök och Lallerstedt. Därför skrev Lallerstedt till Czartoryski den 2 december 1861, att Sveriges konung gillade deras överenskommelse och att en polsk agent var välkommen till Sverige. »I den händelse att Er agent skulle vilja inhämta upplysningar i Köpenhamn, kan han besöka baron Blixen-Finecke, före detta dansk utrikesminister, som är mycket god vän med kung Fredrik och med vilken han kan samtala i all säkerhet.»⁶

Den som skulle bege sig till Skandinavien var överste Zygmunt Jordan. »Jag känner få personer, som jag så till den grad skulle gå i god för vad hans diskretion, intelligens och handlingskraft beträffar,» skrev Czartoryski till Lallerstedt den 24 december 1861. Den 38-åriga översten, deltagare i den polska revolutionen 1846 i Kraków, i 1848–1849 års revolution i Ungern, sedan flera år tillbaka en polsk agent i Turkiet, var väl förberedd för sitt nya uppdrag.⁷ Innan han begav sig till Skandinavien, reste Jordan först till London för att ta reda på hur engelsmännen såg på den skandinaviska rörelsen. I England övertygade han sig om, att man där inte kunde vänta sig någon hjälp för den skandinaviska idéns förverkligande. Genom sin vän greve Wladyslaw Zamojski, som stod i mycket nära kontakt med premiärministern John Russell, fick han god kännedom om de höga herrarnas inställning till Karl XV:s skandinaviska politik. Danmark kunde inte heller räkna med hjälp från detta håll.⁸

Den engelska regeringen kände sig aldrig bunden av de folkrättsliga garantier, som Londontraktaten innehöll eller det som bestämdes år 1720. De förpliktelser, som man gjorde då uppfattades inte såsom garantier utan snarare som en överenskommelse. Det betydde inte så mycket för England om Slesvig-Holstein var danskt eller inte. Drottningen var protyskt inställd och hennes två främsta rådgivare de ålderstigna ministrarna Palmerston (78 år) och Russell (70 år) var vid den tiden inte kraftfulla handlingmän. Man underskattade helt och hållet Preussen, som kom att spela en avgörande roll i de politiska händelserna åren 1863–1864. Ännu i maj 1864 ville drottning Victoria »sätta sin ära i pant» på att Preussen inte skulle taga Slesvig-Holstein för egen del.

Enligt Jordan skulle danskarna mera hoppas på Napoleon III:s hjälp än på det engelska kungahuset och den engelska regeringen.⁹

Emellertid var slesvig-holsteinska konflikten liksom en svulst, som

hotade att spricka när som helst och dra in Danmark i krig mot Tyskland. Detta hade Jordan erfarit redan på väg från London till Köpenhamn.

»Här hör jag bara om de gamla misshälligheterna mellan Danmark och Tyskland» – skrev Jordan till Czartoryski – »pressen sysslar ständigt med den slesvig-holsteinska frågan, som har blivit så bekymmersam genom frånvaron av handlingar, så komplicerad genom den ständiga inblandningen från utlandet, så tilltrasslad av antalet protokoll och diplomatiska noter, att den europeiska publiken, som hade förlorat tålamodet, tröttnade och tappade intresset för den». I enlighet med Lallerstedts råd sände Jordan dagen efter sin ankomst ett visitkort till Carl Blixen-Finecke och frågade om denne kunde mottaga honom.¹⁰ Blixen-Finecke var sedan 1857 en ivrig skandinav och anhängare av en eiderdansk politik. 1861 bildade han tillsammans med »bondevennerne» och »det yderste nationalliberale venstre» Dannevirkeforeningen, vars politiska program var Danmark till Eider dvs Holsteins utsändring, Junigrundlovens införande i Slesvig och den skandinaviska unionens förverkligande. Under åren 1860–1863 uppehöll Blixen-Finecke mycket nära kontakter både med Fredrik VII och Karl XV och förde en underhandspolitik som var mycket irriterande för den danska regeringens chef Hall. Därför betraktades han av Halls anhängare med misstänksamhet och ovilja, som i sin tur influerade på bedömningen av hans politiska verksamhet. Visserligen saknade Blixen-Finecke stark karaktär och vilja att arbeta systematiskt, men han var en varm patriot, begåvad politiker med självständiga idéer, som han förde fram och arbetade för att förverkliga. Han liksom hans partivänner Balthazar M. Christensen, Hans R. Carlsen och T. Hasle krävde handling av regeringen och kritiserade Halls låt gå politik d.s.k. »nølerpolitik». Till dessa män slöt sig även den svenske skandinav Oskar Patric Sturzenbecker, eftersom för honom var eiderpolitiken den enda rätta.¹¹

Blixen-Finecke, som redan genom Lallerstedt kände till Jordans planerade besök i Köpenhamn svarade omgående och lovade göra sin visit. Kort efteråt träffades den danske ultraskandinav och den polske emigrantagenten Jordan. De båda herrarna samtalande till synes öppet och hjärtligt. Det var inte heller någon konst för baronen, som var van till »at bevaege sig i selskaber og saloner» att göra åtminstone i början ett starkt intryck på Jordan. Blixen-Fineckes börd, kontakter, intelligens och utseende bidrog till att polacken betraktade honom såsom en handlingsman, som inom kort skulle spela en mycket viktig roll i den

skandinaviska politiken. Efter deras första möte tog baronen den polske emigrantagenten till Sturzenbecker, som ytterligare skulle upplysa denne om den politiska situationen i Danmark. För att Jordan skulle träffa även andra danska skandinaver ordnade Blixen-Finecke till polackens ära en speciell middag hemma hos sig. Vid denna middag träffade Jordan några militärer och regeringsmedlemmar. Dock uppgav han inte deras namn i sina rapporter. Man kan dock ta för givet att dessa män sympatiserade med Karl XV:s skandinaviska politik och tillhörde Blixen-Fineckes politiska klick, som just då arbetade för att störta Carl Christian Halls regering.

Enligt Jordan var konversationen under middagen fri och öppen. Utan att generera sig berättade man om tillståndet i Danmark och frågade med synnerlig nyfikenhet om den politiska situationen i Europa. Det var inte en alldaglig händelse för Blixen-Fineckes gäster att kunna träffa en polack, som hörde till de polska emigranterna i Paris, vars främste representant var furst Wladyslaw Czartoryski, en god vän till Napoleon III och besläktad med flera regerande kungahus i Europa. Man visste också om att greve Alexander Walewski, före detta Napoleon III:s utrikesminister, var halvpolack och att C. E. Choiecki stod mycket nära prins Plon-Plon. De polska emigranterna i Paris utgjorde en faktor, som man var tvungen ta hänsyn till om man arbetade för ändringar av Europas karta och om man hade gemensamma fiender.

Jordan kunde berätta för Blixen-Fineckes gäster, att England inte önskade krig mellan Tyskland och Danmark och inte heller någon ändring i Londotraktaten. Det vore bäst – enligt Jordan – att Danmark sökte hjälp hos Napoleon III. Hans råd och uttalande gillades, ty som Jordan själv uppgav, framförde han dem mycket hänsynsfullt. De danska ultraskandinaverna hoppades, att de med polsk hjälp kanske skulle lyckas föra sin sak till ett gott slut. De upplyste honom om sina politiska planer, men att dessa – uppges av Jordan – var av ytterst hemlig natur och han var inte i stånd att delge dessa per korrespondens till Czartoryski. Man ville också presentera honom för Fredrik VII, men Jordan ville inte engagera sig för mycket i den danska saken utan först träffa Karl XV och de svenska skandinaverna. Tills vidare uppmanade han sina landsmän i Paris, att man skulle fästa Napoleon III:s uppmärksamhet på den dansk-tyska konflikten och be honom om hjälp att lösa den.

Tack vare Carl Blixen-Finecke kunde Jordan träffa flera personer i Köpenhamn och skaffa sig de upplysningar som hans politiska uppdragsgivare behövde. Han erkände dock att de mest givande samtalen hade

han haft med Oskar Patric Sturzenbecker »svensken, den bästa möjliga sortens man, som då varken har politiska aspirationer eller personliga avsikter, känner sig fri från varje band och underrättar mig utan varje diskretion eller förbehållsamhet». ¹² På basis av de informationer, som han fått från Blixen-Finecke, dennes vänner och särskilt från Sturzenbecker skaffade sig Jordan överblick över den politiska situationen i Danmark och i två rapporter till Pariscentralen meddelade han sina intryck om stämningen i landet.

Bilden av denna var i viss mån subjektiv, men man kan dock säga att den i stora delar stämde med verkligheten och även med den svenske agenten Hebbes rapporter.

Danskarna – skriver Jordan – ledda av de mest liberala institutioner, materiellt rika och av mer flegmatiskt än häftigt temperament befattade sig med politiken utan lidelse och var föga lystna på någon förändring. Hotade till sina rättigheter och territoriella besittningar av tyskarna, kommer de att försvara sig och inte rygga tillbaka inför något offer. Men folkets handlingskraft var paralyserad av den utländska diplomatin, som hade en hämmande inverkan på dess initiativförmåga.

Faran hotade från Tyskland och det var med denna fiende, som man uteslutande sysselsatte sig. Sympatier för Sverige existerade i Danmark. Man räknade med Sveriges hjälp i händelse av krig och en sådan hjälp skulle uppväcka exalterade patriotiska känslor. Dock var dessa vid denna tid inte tillräckligt uttalade för att kunna öva påtryckning på regeringens handlande i en riktning avsedd att förverkliga den skandinaviska unionen. Men vem skulle göra detta? Adeln, som sedan 1848 hade förlorat sin privilegierade ställning, var antingen besviken över sakernas dåvarande tillstånd eller hängav sig åt antikonstitutionella drömmier. Adeln var utan inflytande, utan kraft, utan organisation och till och med utan framstående handlingsmän, som kraftfullt kunde gripa ledningen i den skandinaviska rörelsen i Danmark.

Borgarna, fastän varma patrioter, var nöjda med regeringens politik. Det, som Jordan skriver, bekräftar även den danske historikern Julius Clausen, när han uppger att man visserligen insåg betydelsen av förhandlingar med Sverige, »men vil inte vide af en förbundsstat, end mindre af en dynastisk forening, og indser end ikke nødvendigheden af straks at slutte en formelig alliance-traktat i frygt for, at prisen skal vaere for høj (Holsteins fullstaendige opgivelse)». De danska borgarna var således inte beredda att offra någonting för skandinavismens sak, vare sig det gällde ekonomiska eller politiska intressen. Endast bland

den mera kraftfulla och upplysta landsbygdsbefolkningen kunde man – enligt Jordan – söka och finna hjälp för att fullfölja de idéer, som vunnit fäste i Sverige och avsåg ett effektivt motstånd mot Tyskland. Den polske agentens vittnesbörd bekräftar historikern Erik Møllers utsago, då denne skriver, att det var vissa grupper bland det danska bondeståndet, som energiskt krävde av regeringen att arbeta för »Danmark till Eider» och »et Forsvarsforbund med de tvende nordiske Riger».

En ljum inställning till skandinavismen syntes – enligt Jordan – också i pressen, som följde händelserna utan att leda opinionen. Den danska pressen – hade få ambitioner, litet inflytande och inga politiskt talangfulla män bland redaktörerna.¹³

De danska tidningarna var antingen språkrör för helstatspolitik eller regeringstrogn och därmed hade de svårt att ta det avgörande steget för skandinavismens förverkligande. Man ville ha hjälp från Sverige utan att vara beredd att själv ge något i gengäld. Även den skandinaviska tidningen »Faedrelandet» med den frejdade skandinavens Carl Ploug i spetsen, intog en försiktig hållning under 1862. Sitt omdöme om danskarna avslutar Jordan med dessa ord: »Nationen i allmänhet tycks snarare vara i humör och temperament att tappert följa än att djärvt taga initiativet.»

Vem skulle då taga initiativet – kungahuset? Regeringen? Var någondera i stånd att klara den besvärliga politiska situationen? Vad säger Jordan om detta?

Den danske kungen – skriver Jordan – var i och för sig en utmärkt man och verkligen en konstitutionell monark, som då han en gång valt sin regering, lät den regera fritt. Själv ägnade han sin tid åt jakt, god mat och livets lätta nöjen. Eftersom han älskade lugn och fruktade oro, undvek han tvister med stormakterna för att inte utsätta sitt kungadöme för krigets olyckor. Dock, om den allmänna opinionen i landet tydligt och energiskt skulle avkräva honom handling, skulle han acceptera detta. Älskad på grund av sin karaktärs enkelhet och sitt hjärtas godhet, har han emellertid varit utsatt för pressens och folkets kritik samt attacker mot grevinnan Danner, hans hustru.

Det var en mera hänsynsfull beskrivning av Fredrik VII än den som dansken Erik Møller serverade sina läsare, då han skriver om kungens rastlöshet, klumpighet, oförmåga till tankekoncentration och stadigt arbete samt svaga karaktär i fråga om mat och dryck.

Trots dessa brister kunde dock Fredrik VII entusiasmera och elda sitt

folk till handling, om han ville göra detta. I själva verket var han innerst inne oförmögen att ta steget mot en sönderdelning av sitt kungadöme – så var det 1857 då han avvisade Oskar I:s allianserbjudande och så var det i början av 1860-talet då han ville ha hjälp från Sverige utan att samtidigt taga ett konkret beslut i den skandinaviska unionens fråga.

Enligt Jordan var inte heller någon annan av det danska kungahuset lämplig att klara den besvärliga politiska situationen. Kungens onkel, prins Ferdinand, presumtiv arvinge till kronan, var 70 år gammal och existerade nästan inte för landet som politisk maktfaktor.

Prinsen av Glücksburg, som enligt Londonprotokollet skulle ärva den danska kronan, var – enligt Jordan – en man på 40 år, som saknade ambition, kapacitet och vilja. Han var tysk och omgiven av tyskar. Han var inte populär bland danskarna och man behandlade honom som om han aldrig skulle regera i Danmark. Hans dotter och två söner »in-skränkta som fadern» ville skandinaverna använda som giftermålskandidater för att medföra de tre kungarikenas enhet, om övriga medel inte skulle lyckas. Jordans omdöme om prins Kristian var färgat av den ovilja som ultraskandinaverna, ledda av Blixen-Finecke, kände för den framtida danske monarken. Man fäste bland dessa inte särskild vikt vid successionsordningen, som etablerats av den europeiska diplomatin. Man disponerade över den danska tronen som om den accepterade arvingen inte existerade, som om Europa inte hade uttalat sig för honom. Man satte helt enkelt den så kallade protokollprinsen åt sidan. En del danska politiker ville ge honom hertigdömet Holstein, en del, såsom hans sväger Blixen-Finecke – vilken själv har sagt detta till Jordan – ville ge honom ett apanage.¹⁴ Således var den danske tronarvingens ställning i landet inte stark och de danska politikerna kunde utmanövrera honom om de så ville. Det politiska beslutet i den skandinaviska frågan låg således i regeringens händer. Det var regeringens medlemmar, som skulle besluta om landets framtid.

Den danska regeringen bestod – uppger Jordan – av hederliga, upplysta, till och med lärda män och goda patrioter. Så länge dessa förblev utanför regeringen, var de sanna reserentanter för nationens tankar och strävanden. Sålunda hade Hall, konseljpresidenten, bekämpat den gamla regeringen såsom befläckad av germanismen. Inrikesministern, Orla Lehman var en av ledarna i det nationella partiet och uttalade starka fördömanden på allmänna möten, t.ex. att man måste driva tyskarna med piskslag till andra sidan av floden Eider. Kyrkoministern, biskop Monrad blev avsatt från sin biskopsstol på grund av sin till ytterlighet

drivna opposition. Dock, när dessa kom till makten, vågade de inte frigöra sig från Londonprotokollens förmyndarskap och tillgripa avgörande åtgärder. De betraktades av sina motståndare såsom inte längre varande i nivå med omständigheterna och såsom en regering, som regerade med hjälp av parlamentarisk majoritet, som stödde den som man brukar stödja en övergångsregering. Det syntes – skriver Jordan – såsom regeringen inte var särskilt solid och baron Blixen-Fineckes ständiga besök hos kungen lät förmoda, att han kanske skulle kallas till makten. Denna osäkra situation bidrog till att Jordan inte brydde sig om att bli presenterad varken för kungen eller regeringsmedlemmarna. Han ville först lära känna de svenska förhållandena, innan han skulle träda i kontakt med Danmarks officiella representanter.¹⁵ I sin rapport kallar Jordan regeringsoppositionen för det skandinaviska partiet, vars chef var Blixen-Finecke. Denna opposition tillhörde dock snarare den vänstra flygeln inom det skandinaviska partiet, vars högra flygel intogs av regeringspartiet »det Hallske partiet», som bestod av majoriteten av förmögna borgare, ämbetsmän och studenter. Dess pressorgan »Dagbladet» var språkrör för moderatskandinaviska idéer. Någonstans i mitten mellan dessa fraktioner fanns tidningen »Faedrelandets parti» vars chef nog var en ärlig skandinav, som varken litade på Blixen-Finecke eller på Hall. Ploug stödde dock den senare, eftersom någon annan, som var mera lämplig att klara den besvärliga politiska situationen saknades. Därför ansågs han av ultraskandinaverna såsom högerorienterad och det kom till och med till en brytning mellan honom och Sturzenbecker i samband med studentmötet i Köpenhamn sommaren 1862. I ett brev från Köpenhamn till Snällposten skrevs ironiskt om honom; »Den geniale Carl Ploug, kaptajn på »Faedrelandet», har allerede ladet det skandinaviske flag rejse pa halv stang, og besaetningen har blot nogle stykker tilbage af uniformen». Oppositionen ville inte nöja sig med »vag tillkendegivelse af skandinaviske sympatier» utan krävde »en ren og kraftig skandinavisk politik». Denna ville ha handling istället för ord.¹⁶ Målet för Blixen-Finecke och hans grupp – uppger Jordan – var den skandinaviska unionen och detta mål underordnades alla andra intressen, som betraktades som sekundära; till och med frågan om Slesvig och Holstein. Regeringen däremot ville bevara landets självständighet och oberoende med Sveriges hjälp men utan att behöva samtycka till den dynastiska unionen. Man ivrade istället för ett vänskapligt närmande och förtroligt samarbete mellan de tre skandinaviska rikena.

De åtgärder som den danska regeringen försökte tillgripa för att lösa

den slesvig-holsteinska frågan och hjälpa sina landsmän i Slesvig, ansågs av Halls motståndare såsom otillräckliga. Under tiden köpte tyskarna mer och mer jord i Slesvig, befolkade dess städer, bemäktigade sig alltmer handeln och infiltrerade hela provinsen. För att på en gång göra slut på svårigheterna och det onormala tillståndet i hertigdömena föreslog »handlingspartiet» att sätta armén på krigsfot och besätta Eiderlinjen och, rent ut sagt, inkorporera Slesvig med Danmark och införa den danska konstitutionen där. Holstein ville man ställa åt sidan och under tiden proklamera en ren personalunion mellan detta hertigdöme och Danmark eller överlämna det till Tyskland, om en sådan åtgärd skulle visa sig nödvändig. Med Sverige ville man sluta en militär allians och acceptera ett krig ifall tyskarna skulle förklara det. Som medlem i den skandinaviska unionen skulle Danmark kunna räkna med bistånd av den svensk norska armén, därför ansåg Blixen-Fineckes ultraskandinaviska grupp att man borde sträva efter en dynastisk union med Sverige-Norge. Man ville ha en konkret uppgörelse, ty man räknade med att det svenska och norska folket inte vill offra blod och pengar endast för en idé »hvis Virkeliggørelse fremdeles vedbliver at staae i det Blaae». Drivfjädern för den skandinaviska politiken fanns i Sverige. Den svenske kungen var den skandinaviska idéns »hjärta, men som vill och kan bli dess arm» skrev Jordan till sina landsmän i Paris. »Huvudet var ännu inte känt och det var » – enligt Jordan – »ganska troligt att det ännu inte existerade».¹⁷

En skandinavisk »Cavour» existerade inte och även om den polske agenten i viss mån stod under Blixen-Fineckes påverkan, så ansåg han inte denne kapabel att genomföra de politiska planer, som ultraskandinaverna hyste.

Endast om Fredrik VII och Karl XV skulle stödja honom, var det möjligt att han och hans klick skulle lyckas störta regeringen, men utan kungahusens stöd var Blixen-Finecke inte tillräckligt stark för att gripa makten och behålla den. Blixen-Fineckes maktövertagande skulle – enligt Jordan – förebåda en storm i Norden och skulle vara tecken på att allvarliga händelser kunde inträffa.

Den danske baronen hade troligen talat om sina politiska planer med Jordan, ty denne skrev i sin rapport den 5 februari, att trots bästa vilja kunde han inte skriva till Pariscentralen om det som han fått reda på och som även kunde beröra Polen.

Att Blixen-Finecke ville engagera Jordan i sin politiska verksamhet tyder också hans besök hos denne i början av juni på. I rapporten den

5 juni skrev nämligen Jordan, att baronen hade kommit för tre dagar sedan till Stockholm och tillbringat en kväll hos honom. Han fick då veta många intressanta saker. Blixen-Finecke hade senast varit i London för att ta reda på den allmänna opinionens aktuella ställning i den danska frågan och han hade också varit i Tyskland, där man förklarar för honom, att Danmarks alla eftergifter inte skulle kunna förhindra ett krig. Kungen planerade att resa till Köpenhamn och det vill synas, skrev Jordan, som om han ville få Blixen-Finecke in i regeringen. Den sistnämndes juniresa och senare även juliresa hade just som mål att preparera den svenske monarken härför. Jordan befarade, att Sverige skulle låta sig indragas på den danska sidan. I den politiska intrigen blandade sig dock konseljpresidenten Hall och med hjälp av den svenske ministern i Köpenhamn Henning Hamilton omintetgjordes Blixen-Fineckes planer. Hamilton bad nämligen sin vän överståthållare Gillis Bildt, som var Karl XV:s gunstling, att övervaka baronen och inte ge denne ett tillfälle att påverka kungen.

Enligt den danske rigsraadsmemlemmen A. Frederik Krieger, god vän till Hall, gjorde Hamilton för Hall ännu större tjänst än att övervaka Blixen-Finecke. Tillfrågad av kungen om den sistnämnde kunde bilda regering, svarade Hamilton att denne antagligen inte kunde göra detta och i varje fall inte skulle kunna hålla sig länge vid makten. Jordan lät sig inte indragas i den danska politiken och inte heller generalen Bildt stödde kungens danska planer. Båda, emigrantagenten Jordan och Stockholms guvernör, general Bildt, kände väl varandra och stödde de skandinaviska planerna, men med inriktning på Finland, ty där låg den »sanna» svenska skandinavismen.¹⁸ Jordan ville inte ha krig med tyskarna. En sammanstötning med Tyskland var, enligt Jordan, ett krigsföretag, som den europeiska interventionen skulle låta dra ut i det oändliga och som inte skulle avgöra någonting och som skulle fördröja kriget med Ryssland. Han hoppades dock, och delgav även sitt hopp för sina skandinaviska värdar, att en bestämd intervention från Frankrike skulle förmå tyskarna till en förnuftig överenskommelse.

Någon fördel för sitt olyckliga fosterland såg nämligen inte den polske emigranten i ett krig mot Tyskland om Slesvig.

I denna riktning bad han, att furst Czartoryski och dennes medarbetare skulle verka.

I sina rapporter beskrev Jordan den allmänna opinionens tillstånd, känslorna hos den danska nationen och dess olika samhällsklasser, personerna i kungahuset och i regeringen.

Syftet med detta var att informera de polska emigrantpolitikerna om de problem och de män, som skulle komma att spela en viktig roll under de närmaste åren i Skandinavien och som även på ett eller annat sätt kunde ha betydelse för Polen. Jordan bad också Pariscentralen att på basis av det levererade materialet författa artiklar till den franska och engelska pressen. Man skulle där understryka behovet och betydelsen av ett starkt och enat Skandinavien. Endast det enade Skandinavien kunde väcka respekt hos tyskarna och även hos ryssarna.

Från Köpenhamn begav sig Jordan till Göteborg, där han träffade Sven Adolf Hedlund, Carl Fredrik Waern och en finländare, troligen den kände journalisten Anders Herman Chydenius. I samtal med dessa politiker fick Jordan den uppfattningen, att ett krig mot Tyskland inte hade många anhängare i Sverige och inte skulle framkalla någon entusiasm i landet. Visserligen var man upprörd över det Tyska Förbundets opålitlighet och aggressionslystnad, men å andra sidan kände man sig besvårad över danskarnas misstänksamhet. Man sade, att ett land, innan det ropar om hjälp, borde ålägga sig själv offer och låta hela folket gå in i försvaret. Endast Karl XV, unga officerare, som omgav kungen, och några extrema skandinaver som Lallerstedt, ansåg att Sverige måste hjälpa Danmark, ty om svenskarna i Slesvig-Holsteinfrågan skulle framstå som ointresserade och likgiltiga, så skulle de för lång tid framöver fjärmars från danskarnas hjärtan och det skulle fördröja unionen med ett århundrade. Dock hade man hopp, att det skulle räcka med en militär demonstration för att inge Tyskland respekt.¹⁹ Den danska frågan var inte – enligt Jordan – det verktyg, som skulle kunna föra hela svenska folket i krig mot Tyskland. Annorlunda var det med den finska frågan, som alltid låg mycket nära svenskarnas hjärtan. Denna tog Jordan upp i sin verksamhet och aktualiserade den i Sverige, ty med hjälp av denna kunde han starta en antirysk kampanj.

I sina samtal med Karl XV försökte således den polske emigrantagenen vända kungens intresse framförallt för Finland och mot Ryssland.

Den allmänna opinionen i England skulle – enligt Jordan – oundvikligen vara för Sverige mot Ryssland, men denna skulle bli besvårad om det gällde att uttala sig i en tvist mellan Sverige och Tyskland i samband med den danska monarkins besittningar. Kungen som i och för sig var intresserad av Finlands återerövrande tyckte dock, att Sverige kunde bli tvingat att intervensera med väpnad hand från ett ögonblick till ett annat i den dansk-tyska konflikten. Den prussiske konungen sökte krig

för att vända den allmänna uppmärksamheten från de inre svårigheterna och för att genom att smickra tyskarnas patriotiska känslor få den framlagda budgeten för arméns omorganisation accepterad. Karl XV hade ingenting emot att ta upp kampen mot Tyskland, om detta land skulle attackera Danmark. På detta svarade Jordan, att som polack skulle han inte beklaga tyskarna om en olycka hände dem. De sökte den med avsikt och de förtjänade den. Men eftersom kungen tillät honom att tala öppet, erkände han att han med beklagande skulle se varje droppe av svenskt blod utgjutet i ett krig med Tyskland. »Ett sådant krig kan vara nödvändigt som en förberedande åtgärd för att underlätta alliansen mellan de tre skandinaviska kungadömena, för att ställa upp principen om deras solidaritet, för att göra den svenske soldaten krigisk och väcka landets militära instinkter – men för att inte göra mera ont än gott, bör det framför allt vara kort och avgörande».

Hur lyckligt kriget än skulle vara – tyckte Jordan – skulle det inte lägga något till Skandinaviens territoriella utsträckning. Det skulle snarare fixera dess gränser. Sverige självt skulle däri bara få en avlägsen och indirekt fördel, men det kunde bli engagerat någon annanstans eller dra sig uttröttat ur en strid, när vid dess port, framför dess ögon en annan fråga skulle resa sig som berörde dess ära, dess närmaste intressen, dess framtid och säkerhet alltså frågan om Finland. »Tyskland invaderar Slesvigs jord steg för steg, om 10 år låt oss anta, att det skulle ha vunnit 10 mil mera. Ryssland trycker sedan mer ett sekel tillbaka på Sveriges hjärta, avsliter hela provinser därifrån och säkert saknas inte lusten att invadera resten». Kungen erkände för Jordan, att den sanna svenska och skandinaviska frågan gällde Finland, men hans militära resurser var inte i nivå med Rysslands. I fråga om dessa två krig föredrog han att gå mot Preussen, eftersom han var situationens herre, havets herre, men kriget måste bli kort för att han sedan skulle ta itu med Finlands problem. För närvarande rörde det sig om – sade kungen – att skaffa en armé och förbereda den skandinaviska alliansen. Han försäkrade Jordan, att kriget med Tyskland skulle komma – att bli kort. Jordan svarade att »han önskar och förutser, att västmakterna skall göra alla ansträngningar för att stoppa detta krig».

Kungen berättade för Jordan, att Fredrik VII skulle vilja dra honom ända till Elbe, ty denne kunde inte finna sig i att offra Holstein. Detta var dock nödvändigt. Han tänkte inte gå över Eider. Då Jordan fortsatte med sin övertalning att avstå från den danska frågan, svarade Karl XV: »Må man dra in mig, jag begär inget bättre, men den som säger indrag-

ningar, extraordinära omständigheter, force majeure, bör inte glömma att allierade med nödvändighet skulle anlända till hjälp för den som inte framkallat ovädret utan hade tvingats att undergå det. Indragning, allierad flotta, det ena följer logiskt det andra. Må man dra in mig!²⁰ Han skulle hjälpa Danmark eller Finland beroende på vilket av dessa länder som först skulle be om hjälp. Jordan såg då som sin uppgift att det skulle bli Finland som först skulle be Sverige om hjälp. Karl XV hade inget emot Jordans agitation, ty han behövde för sina politiska planer, att den allmänna opinionen i Sverige skulle aktiveras.

Enligt Jordan visste danskarna mycket litet om Polen och ingen kraft skulle kunna tvinga dem att ensamt gå i krig mot Ryssland. För Polen hade Danmark ett politiskt intresse endast om detta land skulle ansluta sig till den skandinaviska unionen, då det enade Skandinavien vore en naturlig bundsförvant mot Ryssland och Tyskland. Då kunde man också utnyttja den danska flottan i ett eventuellt svenskt krig mot Ryssland. Därför var det viktigt, att man skulle hjälpa Danmark att klara sin konflikt med tyskarna. Jordan hade tänkt sig att man kunde göra detta genom att be kejsar Napoleon om diplomatisk medling. Frågan kunde man också aktualisera genom att väcka en diskussion i det engelska parlamentet. Man kunde också skaffa en bas för den allmänna opinionen genom att framkalla diskussionen om Slesvig-Holstein i lantdagen i Berlin.

»Vi har där» – skrev Jordan till Sturzenbecker – »20 polska riksdagsmän, varav åtskilliga värtaliga. Det skulle inte vara omöjligt för oss att engagera dem att gå i strid mot regeringen, bekämpa den tyska politiken och ge Er sak ett moraliskt stöd inte utan värde». Han bad Sturzenbecker att tänka på saken och konsultera Blixen-Finecke.²¹ Helst ville dock Jordan att hans svenske vän Sturzenbecker skulle vända tillbaka till Sverige och sysselsätta sig med den finska frågan. Men han förstod att det var svårt att överge en sak, som man hade omfattat med sådan lidelse och kärlek som Sturzenbecker gjort med den skandinaviska frågan.

Omkring den 20 juli skulle Jordan komma till Köpenhamn för att träffa Sturzenbecker och utbyta intryck rörande situationen i Danmark och Sverige.²² Något bevarat material, som skulle bekräfta att denna resa verkligen ägde rum, finns inte. Men det verkar troligt att Jordan rest till Köpenhamn, ty han ville säkert göra sig underrättad om den politiska situationen i Danmark. Det var nämligen mycket som pågick under månaderna juni–juli 1862. Vid danska gränsen – uppger Jordan – kon-

centerades en 8.000 man stark armé. I Sverige höll man vid denna tid (22 juni–6 juli) fältmanöver med ca 15.000 soldater. Kungen inbjöd till denna även utländska prinsar med den tanken att de skulle åtföljas av sina officerare. Han räknade med, att de sistnämnda skulle göra observationer och uttalanden, som han skulle kunna dra nytta av. Hans officerare och soldater skulle då få möjlighet att lära känna den moderna stridstekniken. Efter fältmanövern avslutning den 5 juli gav kungen en supé till vilken inbjöds officerare från samtliga svenska regementen och befälet vid skarpskytteföreningen. Den 22 juli utnämndes Baltzar von Platen till Sveriges sjöförsvarsminister. Manderström fick sex veckors semester och reste till Tyskland. Den 9 juli arrangerades en Poltavamanifestation i samband med tsar Alexander II:s order att avskaffa alla minnesfester med anledning av ryska segrar dock med undantag av Poltavafesten. I Sverige firades denna tilldragelse som en hyllningsgård åt de svenska män, som deltog i slaget vid Poltava. Till Poltavamanifestationen inbjöds den hängivne skandinav Poul Frederik Barfod. Dennes tal gav framförallt uttryck för strävan efter den skandinaviska idéns förverkligande, som skulle öppna nya och bättre framtidsutsikter för de skandinaviska folken. Samma dag inbjöd den danske ministern i Stockholm, greve Wulf Scheel Plessen Karl XV, prins Oskar, G. Bildt, flera diplomater och främmande officerare till en middag. Då det talades om Poltavamanifestationen sade Bildt, att enligt den polisrapport som han fått gjorde denna ett djupt intryck på folket: »I alla gathörn talar man om Poltava, om Finland och om Polen, vilket aldrig hänt i Sverige.» Opinionsen blev således aktiverad för skandinavismens sak ty endast ett enat Skandinavien kunde åtaga sig uppgiften att ta upp kampen med Ryssland, som var Finlands erövrare och Polens förtryckare.²³ Till Köpenhamn kallade Karl XV sin minister i London Carl Wachtmeister för att ge denne direktiv inför Parisresan. De danska ministrarna Hall och Lehman fick svenska ordnar. Kungen gav inte sitt stöd för Blixen-Fineckes planerade regeringsskifte. Det avgörande draget förväntade Karl XV sig av Hall, då han begav sig till Danmark och vistades där från den 17 till 19 juli. Men Hall ville ha försvarsallians utan att erbjuda dynastisk union. I det läget svarade kungen de danska ministrarna Hall och Lehman, att han inte kunde sluta någon försvarsallians, ty stämningen i Sverige tillät honom inte göra detta och att han såsom en konstitutionell konung måste ta hänsyn till sitt folks mening. Sanningen låg i att han inte ville betala Danmark lön i förskott för dess inträde i unionen. Ett försök att vinna danskarna för den skandinaviska unionen

under Bernadotteska dynastin misslyckades sommaren 1862. Både Holmberg och den finländske historikern Stenberg uppger, att kungens mål sommaren 1862 inte var försvarsalliansen utan den dynastiska unionen med Danmark.²⁴

Det har inte hänt något av politisk vikt i skandinaviska frågan juli 1862. Jordans rapporter tiger och likaledes gör furst Czartoryski i sina memoarer och protokoll från det första sammanträdet, som Jordan hade med sina landsmän. Situationen i Danmark har inte ändrat sig på något sätt till den dynastiska skandinavismens fördel. Kungen fortsatte dock bearbetningen av den danska opinionen. Han framställde sig som deras vän, endast tills vidare hindrad av den svenska opinionen att sluta försvarsallians.

Carl Wachtmeister sändes till Paris för att bearbeta Napoleon III. Affärsmannen Oskar Dickson sändes till London och framförallt fick Hebbe i uppdrag att bege sig till Paris för att komma i kontakt med Kossuth och genom denne förmå Cobden att påverka Napoleon och den engelska regeringen. Jordan och polackerna i Paris skulle också propagera för skandinavismen antingen genom kontakter med det franska kejsarhuset eller med tidningar. Genom förmedling av Lallerstedt och Emil von Qvanten, som uppehöll brevkontakter med Jordan, var Karl XV väl underrättad om den politiska situationen i Polen. Under tiden närmade sig arbetet med den svenska representationsfrågan sitt avgörande skede. Den 14 januari 1863 överlämnades slutligen till riksständerna proposition om en ny riksdagsordning. Reformförslaget mottogs med tillfredsställelse och till och med i vissa grupper med stort jubel. Knappt en vecka senare reste polackerna upprorsfanan mot Ryssland.²⁵

Ett gynnsamt ögonblick för skandinavismens förverkligande syntes komma upp.

Sammanfattning

Efter nederlaget i ståthållarfrågan försökte Karl XV hävda sin personliga kungamakt genom att anknyta till den skandinaviska idén och med dess hjälp ena Sverige-Norge och Danmark under den Bernadotteska dynastin. Kungliga agenter sändes till Köpenhamn, Paris och London. Därefter följde i deras spår kungen själv med prins Oskar för att påverka de franska och engelska makthavarna för skandinavismens sak.

Från kejsar Napoleon fick Karl XV rådet att sammankoppla represen-

tationsfrågan med skandinavismen. Allt detta skulle han göra i nära anknytning till de europeiska nationalitetsrörelserna och särskilt till den polska frihetsrörelsen. En polsk emigrantagent inbjöds till Sverige för att hjälpa till med aktivering av den allmänna opinionen för skandinavismens sak. På väg till Stockholm besökte den polske översten Zygmunt Jordan Köpenhamn. Hans rapporter om den dynastiska skandinavismens förutsättningar i Danmark var nedslående. Folket var föga böjt för någon ändring och dess konung ej vuxen sin uppgift. Regeringen, vars främsta representanter var Hall och Monrad, strävade efter att bevara den danska självständigheten och nationaliteten från tyskt intrång. Man önskade hjälp från Sverige utan att vara beredd att själv offra något. Halls tidningsorgan »Dagbladet» ansåg 1861 ett nordiskt statsförbund eller en dynastisk förening som »en kimaere eller förbrydelse», men önskade dock en allians med Sverige till att bevara den danska helstaten.²⁶ Stämningen i Sverige var inte heller god. Man tyckte, att Sverige inte hade något att göra med den dansk-tyska konflikten. Däremot blev svenskarna mera intresserade av den finska och polska frågan. Ultraskandinavien Blixen-Fineckes försök att gripa makten i Danmark på sommaren 1862 misslyckades. Han fick inte stöd av Karl XV. Den danske konseljpresidenten Hall visste väl om detta, men hade inte tagit något initiativ i unionsfrågan. Det enda, som Hall och hans kolleger Monrad och Lehman var intresserade av sommaren 1862, var att få Karl XV:s samtycke till en militär allians mot Tyskland.²⁷

Karl XV:s politiska strävanden, vars mål var en dynastisk union med Danmark, gav således inte något positivt resultat sommaren 1862. Därför fortsatte hans agenter och medhjälpare med opinionens bearbetning både i Skandinavien och Västeuropa även under senare delen av året 1862. Den svenska regeringen gillade inte kungens skandinaviska politik. Man var rädd att han skulle störta Sverige i krig, som inte låg i landets intresse.

Jordan gillade skandinavismens idé, vars mål skulle vara en union mellan de tre nordiska rikena, ty ett enat Skandinavien skulle vara Polens naturliga bundsförvant mot Ryssland. Endast då kunde Norden »piska ryssen», befria Finland samt försvara sina gränser mot tyskarna. I Polens intresse låg att den skandinaviska unionen skulle förverkligas. Jordan ville dock inte att Sverige militärt skulle blanda sig i den dansk-tyska konflikten. Denna konflikt önskade han lösa genom fredliga medel såsom att bilda opinion i Europa för Danmark och genom Napoleon III:s medling.

Noter

- 1 Å. Holmberg, *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt (1843–1863)*, Göteborg 1946, s. 348–352, (häftefter: Holmberg); C. F. Palmstierna, *Ett bidrag till historien om den politiska skandinavismens sammanbrott 1863–1864*. *Historisk Tidskrift* 10 (1947), s. 52; *Dansk biografisk leksikon*. Vol. III, København 1934, s. 250–256; E. Møller, *Skandinavisk stræben og svensk politik omkring 1860*, København 1948, s. 117 ff. (häftefter: Møller); K. Stenberg, *Sveriges-Norges allianspolitik 1863*. *Det officiella skedet*, Helsingfors 1943, s. 254 ff. (häftefter: Stenberg). Stenberg säger, att inom den svenska politiken kunde man märka två kuvudinriktningar – en officiell och en inofficiell. Den första var representerad av regeringen, som ville hjälpa Danmark i dess konflikt med tyskarna för att bevara detta land såsom fullständigt oberoende rike. Denna riktning var skandinavisk och ville arbeta för ett närmande mellan de skandinaviska folken. Även för den var den skandinaviska unionen ett lockande mål, men unionen skulle växa fram genom förhållandenas makt och som resultat av de tre nordiska folkens fria val. Den andra riktningen representerades av kungen och hans anhängare: De ville hjälpa Danmark, men bekymrade sig inte om det danska kungahusets legitima rättigheter, ty dessa stod i vägen för en dynastisk union. Karl XV:s stoltaste dröm var att under sin spira förena de tre skandinaviska rikena och detta skulle uppnås om så behövdes med hjälp av våldsamma och olagliga medel.
- 2 G. C. Hebbe t. Karl XV 20/9, 17/11 (citatt) 1860. *Bernadotteska Familjearkivet*, Stockholm; Holmberg, s. 356–357; Møller, s. 220. Även Møller uppger, att den dynastiska skandinavismen inte var populär i Danmark och att bland borgarna i landsortsstäderna betraktades skandinavismen som »landsforraederi»; L. Daae, *Politiske dagbøger og minder*. I: 1859–1871, Oslo 1934, s. 105 och 260 (häftefter: Daae). Daae uppger, att Köpenhamnsborna ställde sig på Norges sida under den pågående ståthållarstriden, ty de inbillade sig att de hade särskilda sympatier i Norge; J. Clausen, *Skandinavismen, historisk fremstillet*, København 1900, s. 153–154, (häftefter: Clausen). Enligt Clausen stod skandinavismen omkring år 1860 i låg kurs i Norge och även i Sverige, ty svenskarna kunde inte glömma, att Köpenhamnsborna tog Norges parti i ståthållarstriden.
- 3 Holmberg, s. 368–373; E. Gullberg, *Tyskland i svensk opinion 1856–1871*, Lund 1952, s. 68–69 (häftefter: Gullberg); Møller, s. 143–145; H. Koht, *Die Stellung Norwegens und Schwedens im deutsch-dänischen Konflikt, zumal während der Jahre 1863 und 1864*, Kristiania 1908, s. 74–76; L. de Geer, *Minnen*, Stockholm 1892, Första delen, s. 226.
- 4 Gullberg, s. 70; L. Postén, *De polska emigranternas agentverksamhet i Sverige 1862–1863*, Lund 1975, s. 40 ff. (häftefter: Postén). Enligt Gullberg skickades Lilliehöök till Paris såsom stadigvarande korrespondent och dennes uppgift var att förse den franska och engelska pressen med proskandinaviska tidningsartiklar. Karl XV såg till att man sände honom ett lämpligt propagandamaterial som t.ex. Eric Sparres broschyr »Om den skandinaviska frågan» (1862). I denna broschyr ivrades för en skandinavisk förening och apostroferades Frankrike som höll Tyskland tillbaka »i dess strävanden att inkräkta på Skandinavians område».
- 5 Hebbe t. Karl XV 21/9, 30/11, 17/7 1861 (anfört ställe häftefter: a.st.); Holmberg, s. 379–380; Møller, s. 229. Enligt Møller var restaurangen »La Regence» i Paris mötesplats för polacker och skandinaver; L. Krusius-Ahrenberg, *Skandinavismens inställning till den slesvig-holsteinska frågan och Rysslands hållning till bägge vid det dansk-tyska krigets utbrott*, *Historisk Tidskrift för Finland* 1942, s. 8 (här-

- efter: Krusius-Ahrenberg). Krusius-Ahrenberg uppger, att Garibaldi's frihetsbragder i Italien, oron i Ungern och Polen verkade eldande på sinnena i Skandinavien.
- 6 Postén, s. 41.
  - 7 Ibidem, s. 42. I sin agentverksamhet kunde Jordan vara en duva och en orm på samma gång, när det gällde att uppnå ett visst politiskt mål. Jfr Jordans rapport 14/1 1862. Mskr 5695, s. 219. Bibl. Czartoryskich, Krakow.
  - 8 Jordans rapport 14/1 1862, a. st.; Jordans rapport 3/2 1862 (Köpenhamn), Mskr. 5716, s. 13–14. Bibl. Czartoryskich, Krakow.
  - 9 Carl Wachtmeister t. Karl XV 26/2 1864, Carl XV:s arkiv, vol. 8, Bernadotteska familjearkivet. Den 26 februari 1864 (alltså två år senare) skrev Wachtmeister till kungen: »Af denna Regering har vi intet godt att vänta, Lord R[ussell] duger icke till annat än att ställa till oreda, gamle Palmis [Palmerston] går i barndom, och Drottningen, hwars inflytande på den yttre politiken är större än man vanligen tror, använder detsamma för att hindra allt deltagande från Englands sida i kriget»; E. Møller, *Det engelske kabinet og den dansk-tyske strid 1863–1864*, Dansk historisk tidsskrift, R 11, Bd 4, 1953–1956, s. 236–240; R. Hatton, Palmerston and »Scandinavian Union». *Studies in international history*, ed. K. Bourne and D. C. Watt, London 1967, s. 120 ff.; H. Wereszycki, *Anglia a Polska w latach 1860–1865*, Lwów. 1934 (om polackernas verksamhet i England).
  - 10 Jordans rapport 3/2 1862, a. st. s. 15–17; Jordan t. Wladyslaw Zamojski 1/2 1862. Mskr 2463. Biblioteka Kórnicka, Poznan.
  - 11 Dansk biografisk leksikon, a. st. s. 250–256; Danmarks historia. Under red. J. Danstrup t. II: 1830–1870, København 1978, s. 446; Ragnar Sturzenbecker, Oskar Patric Sturzenbecker (Orvar Odd). Del I: 1811–1857, Stockholm 1911, s. 133–136 (härefter: Sturzenbecker).
  - 12 Jordans rapport 3/2 1862, a. st. s. 17–18, W. Czartoryski, *Pamiętnik 1860–1864*, Warszawa 1960, s. 49. Walewski, utrikesministern 1855–1860, intog fortfarande en framskjuten ställning i den franska politiken och uppehöll nära kontakt med W. Czartoryski; Om Charles Edmond Choiecki se: Holmberg, s. 271–272, 285; Clausen, s. 134–135; Møller, *Skandinavisk stræben . . .*, a. st. s. 49 (härefter: Møller).
  - 13 Hebbe t. Karl XV 17/11 1860 och 17/7 1861, a. st.; Jordans rapport 3/2 1862, a. st. s. 18–20; Clausen, s. 158; Møller, s. 219–220.
  - 14 Jordans rapport 3/2 1862, a. st. s. 21–22; Møller, s. 33–34; C. Hallendorff, *Illusioner og verklighet. Studier öfver den skandinaviska krisen 1864*, Stockholm 1914, s. 16–19; H. Hamilton, *Anteckningar rörande förhållandet mellan Sverige och Danmark 1863–1864*, Stockholm och København 1936, s. 3–6 (härefter: Hamilton). De ovan citerade författarna Møller, Hallendorff, Hamilton ger en negativ bild av Fredrik VII. Även Krusius-Ahrenberg, s. 7, säger att: »Av den underligt mentalitetskluvne och obalanserade Fredrik VII kunde heller ingen lösning förväntas». Liksom Jordan skriver Krusius-Ahrenberg, s. 6, att prins Kristian inte var populär i hertigdömena och inte heller bland danska liberaler.
  - 15 Jordans rapport 5/2 1862 (Köbenhavn) a. st. s. 23–25; Clausen, s. 144 och 164. Clausen uppger att Monrad i sin ungdom var en varm skandinav och identifierade begreppen »dårlig Skandinav» med »dårlig dansk» men 1861 uttalade han sig för helstatsförfattningen och Holsteins bevarande. Då ansåg han skandinaverna som ivrade för Eiderpolitiken vara fantaster och äventyrare. Lehman hade inte heller vid den tiden något eldande att säga på det nordiska studentmötet i Köpenhamn 1862 utan endast några förmaningsord om att visa allvar, tålmod och trohet.

Överste Jordans besök i Köpenhamn 1862

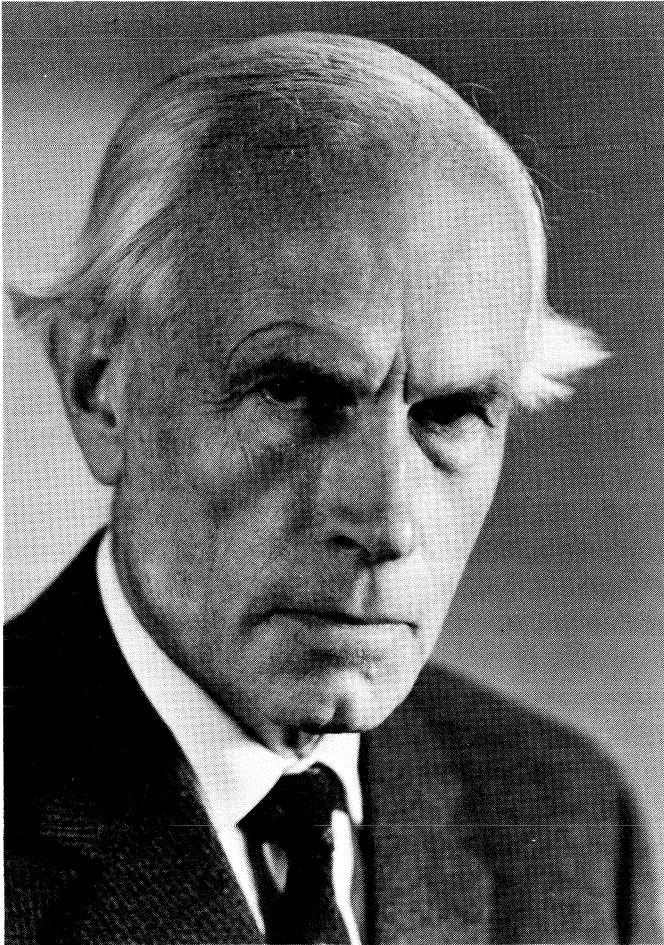
- 16 Clausen, s. 158–160; Sturzenbecker, s. 145–146, 159–161, 287. Även enligt Sturzenbecker hade Hall inte bråttom att sluta alliansförbund med Sverige.
- 17 F. Stang t. G. Sibbern 2/5 1862. Frederik Stang og Georg Sibbern. Den politiska korrespondansen mellom Frederik Stang og Georg Sibbern 1862–1871. I. Oslo 1956, s. 92–94; Jordans rapport 5/2 1862. Mskr 5716, a. st. s. 26–28; Møller, s. 51–54. Møller bedömer mycket negativt Blixen-Finecke; Holmberg, s. 388; Z. Grot, Pruska polityka narodowosciowa w pólnocnym Szlezwiku 1864–1920, Poznan 1967, s. 49–51 (Grot beskriver också situationen i Slesvig i början av 1860-talet), och s. 349. Både Grot och Jordan uppger, att polackerna i jämförelse med danskarna mera bestämt och energiskt motsatte sig den tyska infiltrationen.
- 18 Jordans rapporter 5/6 och 3/7 1862, Mskr 5716, a. st. s. 127 och 139; C. Hall t. H. Hamilton 25/6 1862 och G. Bildt t. H. Hamilton 4/7 1862 i: Ur Henning Hamiltons brevsamling. Ett urval utg. av Gunnar Carlquist. Del II, Stockholm 1914, s. 68–74; Holmberg, s. 388 ff.; Møller, s. 161 ff.; Andreas Frederik Kriegers dagbøger 1848–1880. Bd II, København och Kristiania 1921, s. 259.
- 19 Jordans rapport 10/2 1862 (Göteborg), Mskr 5700 III, s. 87 ff., Biblioteka Czarotorskich, Kraków, Mskr 5716 I, a. st. s. 32–42; Postén, s. 47–50.
- 20 Jordans rapport 25/2 och 2/5 1862 (Stockholm), Mskr 5700 III, s. 99–109 och Mskr 5716 I, s. 45–65, 105–106; Postén, s. 51–60. I de båda samtalen frågade kungen om situationen i Polen, om Napoleon III, Kossuth och Garibaldi.
- 21 Jordan t. O. P. Sturzenbecker 6/3 1862. Oskar Patric Sturzenbeckers arkiv. Brev t. O. P. Sturzenbecker, Riksarkivet i Stockholm. Även ännu senare intresserade sig polackerna för danskarnas i Slesvig öde. De samarbetade och stödde deras representanter i den tyska lantdagen. Grot, s. 350–351; Oswald Hauser, Polen und Dänen im Deutschen Reich, i: Reichsgrundung 1870/71. Hrsg. von Theodor Schieder und Ernst Deuerlein, Stuttgart 1970, s. 309.
- 22 Jordan t. Sturzenbecker 17/7 1862 och G. Lallerstedt t. Sturzenbecker 20/6 1862. O. P. Sturzenbeckers arkiv. Riksarkivet, Stockholm; Jordan t. W. Kalinka 3/7 och 15/7 1862. Mskr 5700, a. st. s. 286, 289–290.
- 23 Jordans rapport 15/7 1862, Mskr. 5700 III, a. st. s. 288; Postén, s. 92–97. Det är förvånande, att Lallerstedt inte såg till att Jordan träffade Hamilton eller Scheel-Plessen. Troligen ansåg kungen detta inte nödvändigt, ty dessa diplomater tillhörde inte ultraskandinavisterna, som samarbetade med Blixen-Finecke, Se: W. Scheel-Plessen t. C. Hall 27/3 1862. Depescher fra Stockholm og Christiania 1862. Rigsarkivet i Köpenhamn.
- 24 Stenberg, s. 247 och 250; Holmberg, s. 391–394; Krusius-Ahrenberg, s. 3, 7–8; Hamilton, s. 5–6, 273–274. Henning Hamilton, som omtalar kungens resa till Danmark, tillskriver däremot inte denna någon politisk betydelse. Hamilton uppger, att han inte gillade kungens dynastiska planer i avseende på Danmark. Han önskade en skandinavisk sammanslutning, men denna måste komma på en naturlig väg och vara ett uttryck för en djup önskan hos de skandinaviska folken. Han uppger sig således dela den danska och svenska regeringens inställning till skandinavismen. Dock anser en del historiker, att Hamilton var djupare inblandad i den skandinaviska frågan än vad som framgår av hans korrespondens med Manderström eller av hans »Anteckningar rörande förhållandet mellan Sverige och Danmark 1863–1864», som är en ren försvarsskrift för hans agerande i Danmark.
- 25 Holmberg, s. 394–395, 403–404; C. Hallendorff, Från Karl XV:s dagar, Stockholm, 1924, s. 85–89; Daae, s. 194–195; A. Jansson, Den svenska utrikespolitikens historia, III: 3. 1844–1872, Stockholm 1961, s. 188 ff.
- 26 Clausen, s. 155.

Leokadia Postén

27 Ibidem, s. 168, 177–178. Det vore mera ärligt – skriver Clausen – om danskarna skulle föreslå, inte bara försvarsallians utan även angreppsförbund, ty Finland hade samma intresse för Sverige som Slesvig för Danmark. I annat fall var det »at rage kastanierne af ildem, som andre ikke vil braende sig på» och försvaga krafter, som man kunde behöva inte blott för eget utan även för Nordens försvar mot Ryssland.

28 Krusius-Ahrenberg, s. 3.

Minnesord

25.10.1897–5.2.1980

Karl Olivecrona

Av *Jan Evers*

Karl Olivecrona var utan tvekan en av de främsta forskare och lärare som verkat vid Lunds Universitet. Biografiska uppgifter om honom finns lätt tillgängliga i flera källor och då hans framstående insatser som läroboksförfattare, seminarieledare och universitetsman är allmänt kända, förefaller det lämpligt att främst ägna denna minnesteckning åt några av hans rent vetenskapliga bidrag till juridiken och rättsfilosofien.

Det finns lika många anledningar att bli vetenskapsidkare som att ingå äktenskap. Karls skäl att med Birgit Lange grunda vad som skulle bli en livslång, harmonisk gemenskap är inte svåra att förstå; motiven för val av levnadsbana var mer sammansatta, eftersom intressena drog åt olika håll. Inom rättsvetenskapen fann Karl emellertid utlopp för såväl sina teoretiska- mycket lustbetonade- böjelser som för sin praktiska läggning och önskan att göra nytta. Han kunde aldrig se något motsatsförhållande mellan teori och praktik. Några gånger hörde jag honom uttala äkta, nästan naiv, förvåning över jurister som trodde sig kunna nå praktiska lösningar utan att väl behärska den bakomliggande begreppsapparaten och teoribildningen. Lika obegriplig fann han inställningen hos vissa teoretiker, som saknade sinne för rättslivets konkreta mångfald av intrikata detaljer.

Förmodligen var Karls teoretiska intresse ursprungligt, men att det kom att riktas mot rättsvetenskapen berodde – enligt vad han själv omtalat – dels på Vilhelm Lundstedts föreläsningar 1918–19, dels på Axel Hägerströms straffrättsliga seminarier 1920. Den temperamentsfulle civilrättsprofessorns anatema över rättsvetenskapens ovetenskaplighet och den djuplodande filosofens analys av skuldmodalen och rättvisetänkandet i Thyréns »Principerna för en strafflagsreform» verkade var på sitt sätt inspirerande på ett ungt ingenium, som framför allt sökte en realistisk bild av rättsordningen.

Efter två års tingstjänstgöring återvände Karl till akademien, där han

1924 på Lundstedts inrådan började arbetet med en avhandling, som så småningom fick titeln »Studier över begreppet juridisk person i romersk och modern rätt» och som ventilerades 1928. Under arbetets gång vägledes författaren inte av sin formelle handledare utan av Hägerström. Karl har för mig berättat att Lundstedt icke såg avhandlingsmanuskriptet förrän det var färdigt. Dessa förhållanden kommer också till uttryck i avhandlingens förord, vari Lundstedt avtackas för »visat intresse» och »eggande inflytande» m.m., medan det om Hägerströms bidrag sägs betydligt mer:

»Till professor Axel Hägerström står jag likaledes i den största tacksamhetskund för mångårig undervisning och lärarik personlig samvaro. Undersökningen om det romerska korporationsbegreppet bygger direkt på professor Hägerströms arbete *Der römische Obligationsbegriff*, och under arbetets gång har jag haft förmånen att med honom kunna diskutera de viktigaste av de i denna avhandling behandlade problemen.»

Läraren i kretsen var Hägerström och både Lundstedt och Olivecrona var hans elever, om än långtifrån några osjälvständiga eftersägare.

På Lundstedts förslag skrev Karl en specimeningskrift i processrätt, som fick titeln »Beviskyldigheten och den materiella rätten» (1930). Tre år senare efterträdde han Ernst Kallenberg som professor i processrätt i Lund och behöll denna tjänst till sin pensionering 1964.

Under de närmast följande åren ägnade sig Karl Olivecrona omväxlande åt positivrättsliga och rättsteoretiska undersökningar. 1939 publicerade han det betydande arbetet »*Law as fact*», vilket även utgavs på svenska (Lagen och Staten 1940), på tyska (*Gesetz und Staat* 1941) och på spanska (*El Derecho como Hecho* 1959).

Även om de problem som behandlas i *Law as fact* i senare arbeten kom att penetreras på ett grundligare och mer nyanserat sätt, har dock detta rättsteoretiska förslingsarbete en rätlinighet och friskhet i framställningen som kanske ingen annan av Karl Olivecronas böcker.

Till följd av sitt intresse för generella ekonomiska problem kom han att studera monetär litteratur och att ställa sig frågan vad penningheten egentligen är. Efter tolv års forskningar ansåg han sig ha funnit svaret och publicerade *Penninghetens problem* (1953) och därefter en engelsk utgåva, *The problem of the monetary unit* (1957). Typiskt för honom var, att han sedan han löst problemet slutade att intressera sig för det. Han ville inte ens resa till USA för att föreläsa för bankföreningar som inbjudit under synnerligen hedrande former.

Nästa större rättsvetenskapliga arbete blev *Rätt och Dom* (1960) som

är värt ett ingående studium av varje teoretiskt intresserad jurist redan på grund av de utomordentliga referaten av den klassiska tyska doktrin som Karl Olivecrona behärskade som ingen annan efter Hägerström. Framför allt kommer emellertid i detta stort anlagda arbete konstruktiva tendenser till uttryck, som innebär en korrigerande av Lundstedts ståndpunkter. Denne hade – på grundval av Hägerströms kritik av den tyska metafysiska doktrinen – hävdat, att termer som »rättighet», »skuld» o. likn. helt borde utmönstras ur det juridiska språket. Termerna vore nämligen så behäftade med irrationella, ovetenskapliga inslag att inga redefinitioner skulle kunna rädda dem. Som ung forskare delade Karl denna uppfattning men i Rätt och Dom sker en förändring. I företalet skriver han:

»Det centrala partiet är analysen av rättighetsidén. Den av Hägerström och Lundstedt utförda kritiken av rättighetsbegreppet har betydtt ett genombrott för rättsvetenskapen. Men kritiken måste kompletteras med en positiv förståelse för rättighetsidéns funktion. Härtill har jag sökt lämna ett bidrag, närmast för att belysa det gamla spörsmålet om sammanhanget mellan civilrätten och processrätten.»

I själva verket rörde det sig om mer än en komplettering. Författaren vill visa att termen »rättighet» inte med nödvändighet måste användas metafysiskt utan att den har meningsfulla funktioner i det juridiska språket. Denna teori kom att utvidgas och preciseras i det sista stora arbetet Rättsordningen, idéer och fakta, omarbetad i en engelsk version *Law as fact II* 1971. Snart följde även en italiensk och en japansk utgåva. Denna bok har rönt stor internationell uppmärksamhet och användes på många håll som lärobok. Den senare omständigheten kan verka förvånande med tanke på verkets vetenskapliga karaktär. Förklaringen ligger i stilens enkelhet och klarhet.

Under sin tid som emeritus odlade Karl även sina historiska intressen. Tack vare sina grundliga insikter i latin kunde han utan ansträngning läsa de naturrättsliga författarna från medeltiden och framåt. Dessa studier avsatte bidrag i lärda tidskrifter om Grotius och Pufendorfs suumlära, Lockes lära om property och Bentham's kritik av naturrätten.

Jämte de här nämnda, större arbetena publicerade Karl Olivecrona flera smärre skrifter och uppsatser. Hans stora produktivitet berodde naturligtvis i första hand på att han hade någonting att säga men också på de regelbundna vanor och den stränga arbetsdisciplin han sedan ungdomen ålade sig. Morgnar och förmiddagar var vigda åt arbete och i

första hand åt vetenskapligt sådant.

På grund av det begränsade utrymmet väljer jag som exempel på Karls vetenskapliga bidrag de två mest slående: teorin om rättsregler som »fristående imperativer» och teorin om de »tomma ordens» (rättighetstermen och termen för penningenheten) juridiska funktion. Läran om fristående imperativer förutsätter emellertid kritiken av den s.k. »voluntarismen», vilken jag därför först i korthet skall söka förklara.

Enligt voluntarismen är rättsregler uttryck för lagstiftarens vilja. Frågan vem som är viljan bakom rätten har emellertid besvarats på olika sätt. I Frankrike utvecklades folksuveränitetläran och folket eller – som hos Rousseau – den upplysta *volonté générale* ansågs vara rättens källa. Jeremy Bentham i England framställde en teori om de högsta faktiska makthavarna som rättens subjekt. I Hegels och Savigny's Tyskland var rättens bärare en föränderlig *Volksgeist*, vilken så småningom – på Windscheids tid – koncentrerades i en statsvilja, ett uttryck för det objektiva samhällsändamålet. Det gemensamma draget i alla dessa doktriner är den voluntaristiska grundtanken. Rätten framträder befallande, imperativisk. Den måste då vara någons befallningar, det måste finnas en befallningsgivare bakom rätten. Det var denna viljeteori Hägerström kritiserade i sin berömda skrift »Är gällande rätt uttryck av vilja?» och som Olivecrona ville ersätta med sin teori om rättsreglerna som »fristående imperativer».

För att kunna förstå kritiken måste man fatta dess föremål, viljeteorin. Vad säger denna teori, närmare bestämt? Den kan preciseras i två riktningar, dels som en kausal teori, dels som en semantisk. Jag kallar den förra varianten »svag viljeteori», den senare »stark viljeteori». Den svaga teorin innehåller antaganden av följande slag:

- 1) Rättsregler orsakas av mänskliga beslut, viljeakter och
- 2) Bakom all rättsproduktion finns mänskliga intressen, värderingar, önskningar, dvs. »viljor».

Denna svaga teori har varken Hägerström eller Olivecrona kritiserat. De båda exempel på kausala antaganden som givits ovan är ju också fullständigt triviala. Hur skulle nämligen rättsregler eljest ha uppkommit? Av sig själva? Helt planlöst? I skriften »Rätten och Viljan» (Lund 1961) har Olivecrona velat förebygga missuppfattningen att den av Hägerström och honom kritiserade teorin skulle vara vad som här kallas den svaga teorin:

»Det måste noga fasthållas, att viljeteorin icke blott går ut på konsta-

terandet av det faktum, att mänskliga viljeakter äro med i spelet vid lagarnas tillkomst på det sättet, att folk strävar efter att göra det eller det till lag, »vill» göra det till lag. Härför skulle icke behövas någon teori. Ett dylikt konstaterande skulle endast innefatta en trivialitet. Även vid tillkomsten av t.ex. en elektrisk motor spela ju viljeakter in. Men inte uppställer man fördenskull någon viljeteori om elektriska motorer.» (A.a. s. 13.)

Den starka viljeteorin går väsentligt längre:

- 3) Innehållet i (=rätta tolkningen av) en rättsregel=Innehållet i en viss lagstiftarvilja.

Denna identitetsrelation skall vidare råda icke blott vid regelns tillkomst (t.ex. vid promulgationen) utan så länge den består. Vid lagtolkning gäller det enligt Windscheid »sich in die Seele des Gesetzgebers hinein-zudenken». Kelsen anför i samma anda i sin »Hauptprobleme der Staatsrechtslehre» s. 98: »Dass das Recht im objektiven Sinn, d.h. die Rechtsordnung, Wille des Staates ist, bedeutet nicht, dass der Staat das Recht »erzeugt», sondern dass der Staat *Träger* dieser Ordnung ist, deren Inhalt durch einen sozialen Prozess »erzeugt» wird . . .» Det vore lätt att ge en mängd citat med samma tendens ur den traditionella juridiska litteraturen men det anförda kan räcka. Den starka voluntarismen är, som redan sagts, i främsta rummet en tolkningsteori och det är som sådan den drabbats av en serie invändningar från Hägerströms och Olivecronas sida. Detaljerna i denna kritik kan bäst studeras i de lätt tillgängliga originalskrifterna. Här kan det vara nog att påpeka att svenska jurister vid sina diskussioner av juridiska begrepp som »culpa», »kvittning» eller »ockerpantning» knappast intresserar sig för någon lagstiftarviljas, dvs. enligt vår konstitution riksdagsmännens, tolkning av ifrågavarande termer. Olivecronas teori om fristående imperativer går i korthet ut på att det visserligen är sant att rättsreglerna har imperativisk innebörd men att detta inte betyder att deras tolkning skulle innefatta någon teori om själslivet hos den grupp av personer som genom att följa grundlagens handlingsregler formellt möjliggör lagarnas tillkomst. Ur den ofta oöverskådligt invecklade lagstiftningsproceduren framkommer texter, vilka med hjälp av olika juridiska tolkningsmetoder bearbetas i doktrin och praxis. Vid studiet av dessa komplicerade förlopp vinner man ingenting på att laborera med grova förenklingar av voluntaristiskt slag.

Jag har uppehållit mig vid distinktionen mellan en kausal och en

semantisk tolkning av viljeteorin eftersom dessa ofta förväxlats i debatten. Det har rentav inträffat att Uppsalaskolans kritik av voluntarismen i sin tur kritiserats genom att den i realiteten okontroversiella, svaga teorin visats vara hållbar!

De formella lagstiftarnas verkliga roll skulle alltså vara mer begränsad än vad man vanligen föreställer sig. (Den populära bilden är gissningsvis den, att riksdagsmännen »kan» och »vill» lagarnas innehåll och att regler, fixa och färdiga för tillämpning, av riksdagen överlämnas till de rättstillämpande myndigheterna.) De i realiteten imperativiska lagtexter som publiceras, kan tolkas och följas oberoende av vem som författat och utgivit dem, de är fristående från någon avsändare (i den starka voluntarismens mening).

Denna teori utesluter naturligtvis inte att man med intresse tar del av förarbetena till olika lagar eller på annat sätt utvidgar det litterära sammanhanget till de lagrum man önskar tolka.

Karl Olivecronas så småningom vunna insikt att termer som »rättighet» och »skyldighet» är meningsfulla trots att de saknar semantisk referens (i den snäva betydelsen »icke betecknar något verkligt») och trots att de är metafysiskt belastade, kommer tydligast till uttryck i Law as Fact II. Författaren skiljer mellan rättighetstermernas handlingsdirigerande (directive) och informativa funktion. Den förra funktionen lär vi oss redan i barnkammaren då de possessiva pronomina ostensivt inpräglas:

The child is well acquainted with the origin of its supposed rights over things and with the effect of those rights. It would be at a loss if asked to describe what a right itself is. The question would not be understood. But this is irrelevant from the point of view of behaviour. The attitude of the child will be largely determined by the connection between ideas of having aquired things in the proper way, of therefore possessing them as its own, and of the consequences of ownership. The child will use the object freely and defend it against others as best it can using words like: 'It's my ball' in order to impress it's playmates; eventually the child may appeal to grown-ups for help because somebody has taken away its belongings.» (A.a. s. 187.)

Någon skarp gräns mellan barnets värld och den vuxnes kan inte dragas. Skillnaderna mellan mitt, ditt och annans är ungefär desamma även om reglerna för de vuxna är mer detaljerade och precisa. Barnet vänder sig till föräldrarna för att få hjälp vid en kränkning av rättigheten; dessa

vänder sig i motsvarande situation till polisen eller domstolen. De följd-idéer som är knutna till termen »rättighet» är till största delen handlingsmönster för enskilda eller myndigheter. Skulle de handlingsregler som sålunda bildas, falla bort, återstode av rättigheten endast ett ord. För att förstå termens – och andra liknande termers – handlingsdirigerande funktion är det inte alls behövt att besvara frågan »Vad är en rättighet?». Denna fråga faller helt enkelt bort som ett skenproblem då man upptäcker att det är det regelmässiga, nästan rituella, användandet av rättighetssatser i bestämda sociala situationer som förklarar effekten. Såvitt jag kan se kan man jämföra rättighetsspråket i denna tolkning med språket i vissa spel eller lekar. När barn leker pjätt (norröver=kull) frågar de knappast »vad är pjätt?» De nöjer sig med att *om* någon blir pjättad *skall* han jaga de andra, dvs. den i och för sig tomma termen har imperativiska följdidéer som är själva poängen med leken. De vuxnas rättighetsspel är naturligtvis mer komplicerat men grundprinciperna överensstämmer. Känner man till spelets regler och vanliga följd-idéer kan man också finna att termen »rättighet» eller, bättre uttryckt, vissa rättighetssatser har en indirekt informativ funktion. Säger någon »Andersson är ägare till fastigheten F» så beskriver denna sats i och för sig ingenting. Det finns emellertid regler för satsens korrekta användning (jfr språkreglerna för spel), enligt vilka satsen förutsätter att Andersson direkt eller indirekt har faktisk kontroll över huset och kan fatta effektiva beslut om det samt att han har en rättstitel (t.ex. arv, byte, gåva eller köp) som han inte frånhänt sig. Att satsen används »korrekt» betyder »korrekt enligt rättsordningen»:

»It should always be kept in mind that the assumptions we make on the basis of statements concerning people's rights are made within the framework of a legal system. Outside a working legal system there would be no grounds for them. They presuppose that there are rules for the acquisition of property which are generally respected, that therefore the legal, or ideal, distribution of property has an actual counterpart in the distribution of the actual control over things etc. Only when a great number of such conditions are realized, will the assumptions be fairly well founded; only then will they serve practical purposes.» (A.a. s. 197.)

De exempel som här givits på Karl Olivecronas teorier kan naturligtvis lätt mångfaldigas. Hans helhetssyn på rättsordningen är realistisk: rättsreglerna är handlingsregler främst för statsorganisationen men även för

medborgarna, och deras effektiva handhavande bygger på medborgarnas respekt för lag och myndighet, domarnas och andra ämbetsmäns lojalitet mot den gällande rätten och på det latent våldshotet; staten är den del av det organiserade samhället som har monopol på utövande av fysiskt våld mot person. Vid analysen av en rättsordning gäller det att hålla i sär empiriska antaganden och värderingar, rättsvetenskapen bör icke bygga på ideologiska premisser.

Under årens lopp blev Karl alltmer intresserad av vissa konstruktiva frågeställningar, framför allt ville han veta hur det rättsliga språket fungerade. Hans förmåga att upptäcka det väsentliga i ett problem märkte man särskilt under personliga samtal. Under mer än tjugo års bekantskap fick jag ofta med honom diskutera filosofiska och juridiska problem. Han var givetvis mestadels givande part men han mottog gärna invändningar och tog också intryck av dem. När han skickade ett manus för granskning inskräpte han alltid att han ville ha grundlig, gärna småaktig, kritik. Å andra sidan tänkte sig nog hans vänner för både en och två gånger innan de framförde kritiken.

Karl Olivecrona fick många tacksamma lärjungar. Vi kände och blev påverkade av hans starka sanningslidelse och kompromisslösa vetenskapliga moral. Hans förhållande till vetenskapen påminner om stoikernas till dygden, om vilket Seneca skriver:

»Vi stoiker älskar icke dygden emedan den skänker oss behag, men om vi älskar dygden skänker den oss även behag.»

Ole Klindt-Jensen

Av *Berta Stjernquist*

En sommardag 1949 stod Ole Klindt-Jensen som vanligt i Dalshøj på Bornholm i en av järnåldershusgrunderna omgiven av unga fältarkeologer från olika länder, som han fört samman till utgrävningen. Han tolkade med säkerhet den komplicerade lagerföljden av sammanpressade anläggningar. Med tumstocken i hand skilde han ut de olika golvnivåerna från varandra och delade generöst med sig av sin erfarenhet och sin kunskap till sina unga arbetskamrater.

Denna minnesbild från ett besök på utgrävningen förmedlar väsentliga sidor av Ole Klindt-Jensen som forskare och som människa: intresset för fältarbete, den internationella inriktningen och den generösa attityden till sina elever.

Ole Klindt-Jensen föddes den 31 mars 1918 som son till realskolebestyrer Alfred Jensen och Laura Marie Klindt. Han föddes i Naestved på Själland men växte upp på Bornholm. Han blev student i Rønne 1936 och studerade sedan förhistorisk arkeologi vid Köpenhamns universitet där han avlade mag. art. 1944. Under de följande åren var han från 1945 assistent och från 1950 inspektör vid Nationalmuseets i Köpenhamn första avdelning. Vid sidan av sin museitjänstgöring inom järnåldersavdelningen var han intensivt sysselsatt med sin forskning. Under verksamheten vid museet som varade till 1961 avslutade han arbetet på doktorsavhandlingen och disputerade och blev Dr. phil. 1950 vid Köpenhamns universitet.

Ole Klindt-Jensens forskning behandlar så gott som uteslutande problem och material från järnåldern: keltisk eller förromersk tid, romersk järnålder, folkvandringstid och vikingatid. Han har dessutom ägnat sig åt vetenskapshistoria.

Som en röd tråd genom hans vetenskapliga produktion går sökandet efter de kulturförbindelser som bidragit till utformning och förändring av det förhistoriska materialet i Danmark. Detta gäller i hög grad hans

31.3.1918–13.6.1980

tidigaste arbeten och då främst doktorsavhandlingen *Foreign Influences in Denmark's Early Iron Age* (1950) och *Bronzekedelen fra Brå* (1953).

Det är naturligt att en forskare, som i sitt dagliga arbete med Nationalmuseets samlingar umgicks med de praktfulla fynden från äldre järnåldern såsom Gundestrupkitteln med sin figurvärld fylld av mystik, kärl av silver, brons och glas i de rika gravfynden från romersk järnålder och de välbevarade bronsbeslagna kultvagnarna från Dejbjerg mosse från tiden före Kr. f., kom att ägna just detta material ett inträngande studium. Det står i centrum för avhandlingen som koncentreras på sista århundradet före och första århundradet efter Kr. f. Bearbetningen av föremål av brons och glas tillverkade inom de centrala delarna av det romerska imperiet eller i de romerska provinserna liksom keltiska praktkittlar och vagnar går hand i hand med analysen av ett stort material av vardagligare karaktär såsom smycken, vapen och redskap. I allt detta söker och finner Klindt-Jensen samband med kulturföreteelser i den tidens kontinentala maktcentra. Man får i avhandlingen mångsidigt belägg för författarens tes att inte bara romarriket starkt påverkat germanerna utanför Limes utan att den keltiska kulturen fanns som en underström och gjorde sig starkt märkbar inte minst i germanernas vardagsliv. Tesen om den starka keltiska traditionen bearbetades i en rad mindre arbeten som publicerades vid olika tillfällen under 1950- och 1960-talen. Den har haft stor betydelse för helhetsuppfattningen av kultursituationen vid tiden omkring Kr. f.

Redan i sina tidiga arbeten visar Ole Klindt-Jensen sig ha grundlig kännedom om och behärskning av det kontinentala fyndmaterialet, som genomgående spelade stor roll i hans forskning. Redan hans första tryckta arbete *La trouvaille de Kærumbaard*, som utkom 1941, hade denna kvalitet. Det var visserligen ett på danskt område påträffat gravfynd som behandlades men det kontinentala jämförelsematerialet var omfattande och analyserades grundligt.

År 1952 då de sammanpressade resterna av en väldig, med djurhuvud prydd bronskittel påträffades vid Brå på Jylland var han väl förberedd att ta hand om och vetenskapligt bearbeta fyndet. Publikationen *Bronzekedelen fra Brå* innebar inte bara rekonstruktion och ett grundligt studium av kitteln utan var samtidigt en analys av den tidiga keltiska konsten, av de komplicerade kronologiska förhållandena och av kulturförbindelserna mellan Danmark och kontinenten och på kontinenten under de sista århundradena före Kr. f. I sammanhanget viktiga föremålskategorier såsom vapen och fibulor fick stort utrymme.

Om Klindt-Jensen såg Bråkitteln med sina tjurhuvuden som en exponent för den tidiga plastiska stilen från tredje århundradet f. Kr. var Gundestrupkitteln med sina människoframställningar och mytologiska scener i hans bearbetningar en exponent för den sena, av romersk skulpturkonst påverkade keltiska konsten från sista århundradet före Kr. Gundestrupkitteln, som redan fanns med i doktorsavhandlingen, behandlades med vidgad blick för de kontinentala sammanhangen i ett par små, men intressanta studier: *The Gundestrup Bowl: A Reassessment* (1959) och *Le chaudron de Gundestrup. Relations entre la Gaule et l'Italie du Nord* (1960). Skriften *Gundestrupkedelen* (1961) är en sammanfattning.

Det fortlöpande studiet av kontinentala material förde Ole Klindt-Jensen i nära kontakt och samarbete med olika framstående forskare på kontinenten. Han deltog under en säsong 1959 i utgrävningen av den befästa keltiska anläggningen Manching i Tyskland. Den stora undersökningen av denna befästa boplats leddes av Werner Krämer, som också blev en av Ole Klindt-Jensens nära vänner.

Arbetet i Manching var bara ett mellanspel. Ole Klindt-Jensen var kontinuerligt verksam som fältarkeolog med egna undersökningar. Redan under åren 1946–49 deltog han som biträdande grävningsledare i det av Märten Stenberger igångsatta och ledda nordiska projektet för utgrävning av järnåldersbyn Vallhagar på Gotland. Här bidrog han verksamt till förverkligandet av idén att göra den nordiska arkeologin i det praktiska utgrävningsarbetet och i metodutveckling till en för Norden gemensam, i bästa mening samverkande vetenskap. Alla de yngre arkeologer som deltog i Vallhagarundersökningen fick utom den ämnesmässiga erfarenheten också en stor nordisk vänkrets som bestående resultat. Den tvärvetenskapliga uppläggningsen blev impulsgivande såväl i fält som genom den stora publikationen i två band. Bland de många författarna i volymerna fanns Klindt-Jensen i avsnittet *The General Character of the House Types of Vallhagar* (1955).

Olika problem som rörde bebyggelse och näringsliv intresserade Ole Klindt-Jensen, ett intresse som kommer fram i många av hans arbeten. Man kan nämna översiktsverket *Byggeskik i Danmark i forhistorisk tid* (1952) och *Landbrug i Norden i forhistorisk tid* (1956) båda i Nordisk Kultur.

Ole Klindt-Jensen var genom sitt ursprung nära knuten till Bornholm. Han ingick också äktenskap med en bornholmsflicka, Tove Dam, dotter till läraren Peder Dam och Esther Brask. Familjen hade sitt sommarhem

på ön. Sommarledigheten var för Klindt-Jensen till större delen utgrävningar där.

Inriktningen mot järnåldersbebyggelsen som började med arbetet i Vallhagar fick under de följande åren en fyllig fortsättning i dessa utgrävningar.

Under åren 1946–56 var Ole Klindt-Jensen med avbrott för andra uppgifter verksam med utgrävningar av olika komplex på Bornholm. Det var gravar, fornborgen Gamleborg och järnåldersboplatserna Dals-høj och Sorte Muld. Dessa två boplatser lämnade huvudmaterialet till monografien *Bornholm i folkevandringstiden og forudsætningerne i tidlig jernalder* (1957). Boken är betecknande för Klindt-Jensens okonventionella sätt att arbeta. Den behandlar folkvandringstiden men fynd från en tidigare del av järnåldern fogas som materialsamlingar in i voly-men. Arbetets tvärvetenskapliga inriktning är påtaglig. Det tidigt dokumenterade intresset för kulturförbindelser paras med diskussioner av olika sidor av näringslivet i det samhälle som behandlas.

Ole Klindt-Jensen hade i eminent grad den för en arkeolog med kostsamma fältarbeten värdefulla egenskapen att kunna lösa de praktiska problemen och då inte minst de ekonomiska. Till bilden hör hans strävan att få ämnet nordiskt och internationellt. Om grävningarna i Vallhagar varit i huvudsak nordiska var grävningarna på Bornholm nordiska och internationella. Med hjälp bl.a. av Danmarks internationella studentkommitté organiserades utgrävningarna med deltagare från många länder. Ole Klindt-Jensen hade inte någon svårighet att på skilda språk kommunicera med den stora, heterogena skaran av medarbetare utan hade god kontakt och trivdes i deras krets och medarbetarna trivdes med honom. Det blev ett mycket fruktbart samarbete.

Redan 1958 startade Ole Klindt-Jensen nästa stora utgrävningsprojekt nämligen undersökningen av en stor järnåldersgravplats i Slusegård på Bornholm. Genom kulturlandskapsstudier som inriktades på bronsålderns bebyggelse blev området vid Slusegård noga rekognoserat. Man kom därvid till insikt om att det fanns ett järnåldersgravfält av stor omfattning. Undersökningen av detta kom i gång i stor skala. Den genomfördes under sex år från 1958 till 1964 och omfattade ett område av 6 000 m². Det var en väldig satsning vars resultat blev ett mycket stort fyndmaterial som kom att sysselsätta Ole Klindt-Jensen under hela hans återstående liv och som ännu inte var slutfärdigt vid hans hastiga död den 13 juni 1980. Den vetenskapliga betydelsen av ett källmaterial, som är så omfattande och som framtagits systematiskt med alla moderna

metoder, kan knappast överskattas. Det kommer med säkerhet att i framtiden tjäna som referensmaterial i många sammanhang och det kan genom bearbetning ge mångsidig information. Det är djupt tragiskt att Ole Klindt-Jensen inte fick tillfälle att slutföra detta sitt stora verk. År 1978 publicerades de första två volymerna *Slusegårdgravpladsen I* och *II* där det omfattande materialet beskrivs och till stor del avbildas. Men den tredje volymen med resultatet av materialbearbetningen blev inte avslutad.

Utgrävningarna av Slusegårdgravplatsen sammanföll med den tid då Ole Klindt-Jensen utnämndes till professor i nordisk arkeologi och europeisk förhistoria vid Århus universitet. Det innebar att han fick ägna sina krafter åt nya arbetsuppgifter. Inte minst krävande var arbetet med uppbyggnaden av det arkeologiska institutet med tillhörande museum. Kort tid efter sin utnämning – det var 1962 – blev han chef (museumsdirektør) för Forhistorisk museum som flyttades till herrgården Moesgård utanför Århus där det öppnades för allmänheten på hösten 1970. Under hans ledning utvecklades hela institutionen så att den utom ett välordnat museum med konserveringsanstalt kom att omfatta forskningsavdelningar i hans eget ämne, i medeltidsarkeologi och i etnografi och socialantropologi.

Det har på olika sätt omvittnats att Ole Klindt-Jensens insatser varit helt avgörande för museets och institutets uppbyggnad på Moesgård och att detta därför framstår som hans verk även om han från sin företrädare P. V. Glob fick överta planen till en sådan institution. Resultatet är Forhistorisk museum Moesgård och Institut for forhistorisk arkæologi, middelalder-arkæologi, etnografi og socialantropologi i harmoniskt samarbete.

Det är naturligt att förflyttningen till Århus kom att spegla sig i hans vetenskapliga skrifter. Han var delförfattare till artikeln *Det ældste Århus* (1963) och skrev också ett par artiklar om museet på Moesgård nämligen *Forhistorisk Museum Moesgård* (1970) och *Museet på Moesgård* i Århus universitets minnesskrift 1978. Båda dessa arbeten är små glimtar av hans verksamhet för museet och för undersökningarna av det äldsta Århus som genomfördes av hans medarbetare på institutionen.

Redan 1957 hade Ole Klindt-Jensen publicerat en översikt över dansk arkeologi *Denmark before the Vikings* i serien Ancient Peoples and Places, ett arbete som blev mycket uppskattat och översatt till franska, italienska och danska. Under 1960- och 1970-talen tillkom andra över-

siktsverk delvis av populär art såsom *Danmarks oldtid og dansk arkæologi* i Med arkæologen Danmark rundt (1961) och han var medarbetare i *Vikingarnas värld* (1967). Det sistnämnda arbetet kom ut i dansk, engelsk, amerikansk och tysk upplaga. Liknande arbeten är *Rejse i Vikingetiden* (1971) och *Berømte fund fra Danmarks oldtid* (1975).

Det är förvånande att Ole Klindt-Jensen trots en stor arbetsbörda inom institutionen och andra administrativa uppgifter fortlöpande publicerade vetenskapliga skrifter och populärvetenskap av det slag som nämnts i det föregående. Han hade mycket stor arbetsförmåga. Han fortsatte hela tiden sitt arbete med materialet från sin senaste undersökning på Bornholm men kunde dessutom få tid och kraft till undersökningar inom ett par områden som låg helt utanför detta. Det ena var den förhistoriska konsten och det andra var vetenskapshistoria.

Konsten hade han tidigare kort behandlat i arbetet *Istidens Kunst* (1959). Tillsammans med David M. Wilson publicerade han 1965 *Vikingetidens kunst* som varit nyttig inte minst i undervisningen. De vetenskapshistoriska undersökningar som han under 1970-talet ägnade den arkeologiska forskningen har fått en sammanfattande framställning i *A History of Scandinavian Archaeology* (1975) men har också kommit till uttryck i några mindre arbeten bl.a. i *Fornyelse af arkæologien* (1974) och *The Influence of Ethnography on Early Scandinavian Archaeology* (1976).

De vetenskapshistoriska arbetena visar att Ole Klindt-Jensen satte sig in i och hade förståelse för gamla och nya tendenser inom ämnets teori och metod. Vid samtal med honom framgick det att han var mycket intresserad av etnografins roll för den arkeologiska vetenskapen och att han var imponerad av Sven Nilssons insatser under 1800-talet för arkeologisk metodik.

Sist i raden av Ole Klindt-Jensens skrifter kommer två små artiklar i Danefæ, hyllningsskriften till drottning Margrethe II. Drottningen hade deltagit i två grävningsskampanjer på Slusegård. Det var naturligt att den ena artikeln behandlade *Pragtfibuler fra Slusegård*, ett ännu ej slutgiltigt publicerat material från hans sista stora fältarbete. Den andra artikeln, *Bråkedlen*, grep tillbaka på forskningsinsatserna från den tidiga verksamheten.

Som professor och universitetslärare kände Ole Klindt-Jensen stort ansvar och åtog sig ibland svåra uppgifter. Under de vid universiteten oroliga åren 1968–1970 var han dekanus, en uppgift som han löste med skicklighet och stor smidighet. Kort före sin död hade han tillträtt pos-

Berta Stjernquist

ten som prorektor vid universitetet, en befattning som han trots sina många arbetsuppgifter kände sig förpliktad att åtaga sig. Han ville göra sitt bästa för att försöka skona universitetet för de nedskärningar som hotade. Det är därför tragiskt att hans egen professur genom hans död kom att drabbas av vakantsättning i besparande syfte.

Ole Klindt-Jensens elever upplevde honom som en synnerligen stimulerande, överseende och sällsynt generös lärare som alltid var redo att hjälpa men som trots detta lät sina elever utvecklas självständigt. Han var okonventionell och lättillgänglig, en alltigenom fin människa, och han fick också en mycket stor vänkrets inte minst bland sina ämneskolleger. Han hade vida internationella kontakter som han fått dels genom sin vetenskapliga verksamhet dels som generalsekreterare för organisationen för de internationella arkeologkongresserna. Secrétaire de l'Union Internationale des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques blev han 1966. Denna hans uppgift inom internationell forskningsorganisation bidrog starkt till att göra honom känd och mycket uppskattad i vida kretsar. Han fick också många utmärkelser och priser såsom den Tjeckiska Vetenskaps-Akademiens Palacký-medalj och Staden Nice medalj. Han var medlem av Deutsches archäologisches Institut och Istituto italiana di preistoria e protoistoria samt Honorary Fellow of The Society of Antiquaries of London. Medlem av Vetenskapssocieteten i Lund blev han 1973.

För en kollega vid ett annat universitet i Sydkandinavien känns Ole Klindt-Jensens hastiga bortgång som innebär ett brott i ett givande samarbete både svår och ofattbar.

Hans Ruin

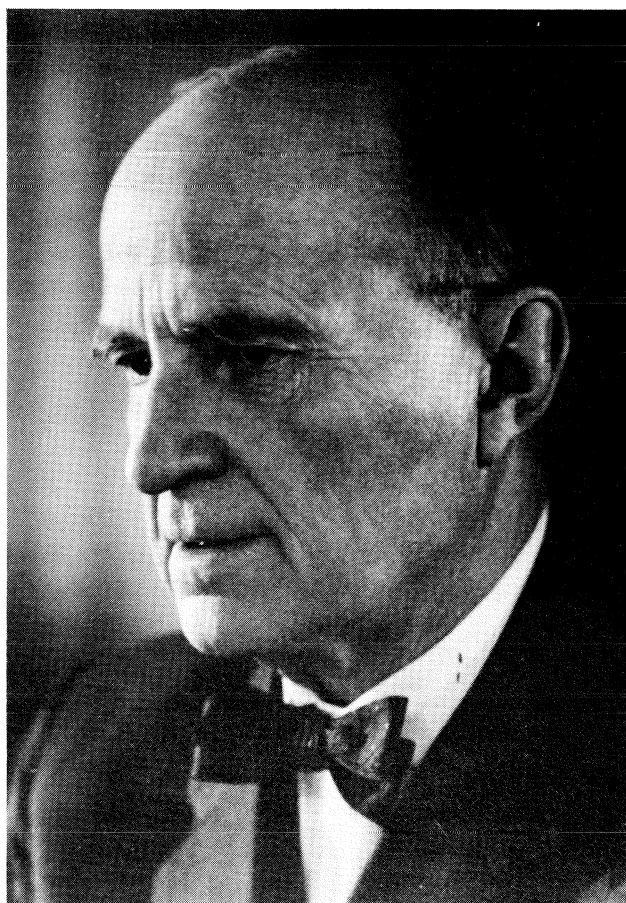
Av *Staffan Björck*

Hans Ruin var född i Helsingfors, och då han gick bort nära 90 år senare var han bosatt i Stockholm. Men i en tredjedel av sitt långa liv hade han varit lundensare. Universitetet och staden Lund hade varit basen för den stora roll han spelat i nordiskt kulturliv, och det är allt skäl att minnas honom i detta sällskap som han tillhörde och aktivt tjänade ända sedan 1940.

Han var son till professorn i pedagogik Waldemar Ruin, blev fil. mag. 1914 och disputerade 1921. Under 10- och 20-talen var han tjänsteman vid Helsingfors universitetsbibliotek och från 1927 docent i psykologi, senare i litteratur- och konstpsykologi. 1945 utnämndes han till professor i filosofi vid Åbo akademi men tillträdde aldrig denna befattning. Han var nordisk docentstipendiat först i Stockholm och sedan under ett par år i Lund. 1947 blev han docent i estetik här och fick 1952 en personlig forskartjänst. Så långt matriklarna.

Under ungdomsåren var HR centrum i en krets av rikt begåvade människor med estetiska intressen. Dit hörde Thure Svedlin som blev chef för Schildts förlag och gav ut HR:s böcker. Dit hörde också Carl Axel Nordman som blev Finlands ledande arkeolog, och Erik Kihlman, den briljante kritikern och litteraturforskaren, vars bråda död i en bilolycka HR oavlatligt kom tillbaka till. Kretsens poetiska ljus var Jarl Hemmer, vars rykte HR trofast vårdade. Det kan väl sägas, att vänskapen beslöjade hans blick för det lättvindiga i en del av Hemmers lyriska effekter. Den kom också att försena hans fulla anammelse av de landvinningar som gjordes av den finlandssvenska modernismen. Dennes kritiska genius Hagar Olsson hade nämligen utsett Hemmer till strykpojke för den traditionella lyrikens svagheter, och det försatte HR i en ofruktbar apologetisk belägenhet. Under sina sista olyckliga år kom också Runar Schildt att stå Ruin nära, och en annan av dennes vänner

18.6.1891–3.11.1980

var den fine målaren och poeten Ragnar Ekelund. HR har skrivit om dem alla, sedda i avståndets klarnande perspektiv men med närhetens värme bevarad (se samlingen *Världen i min fickspegel*).

I livstiden hade de ett gemensamt forum i tidskriften *Nya Argus*, som under HR:s ledning var ett fräscht och klarvakat idéorgan utan egentligt motstycke i Sverige. Under 10- och 20-talen publicerade HR här en rad av sina läsrapporter och tidsbeträktelser. Åtskilligt tillvaratogs sedan i en essaybok med den karakteristiska titeln *Själels försvarsproblem* (1929). Under hela sin bildningsgång rörde sig HR över ett brett fält utan lust att i meriteringssyfte respektera gränserna mellan de ämnesområden som alla lockade honom, de filosofiska, psykologiska, estetiska, konstvetenskapliga och litteraturhistoriska. Samma likgiltighet för de övliga försiktighetsmåttan röjde han då det gällde framställningsformen: vetenskapsmannen, essayisten och diktaren bytte gärna roller och attribut med varandra, ibland till irritation för vän av ordning men till så mycket större stimulans för andra åhörare respektive läsare – livet ut konkurrerade det talade och skrivna ordet om hans gunst.

Avhandlingen *Erlebnis und Wissen* är en diger volym som enligt undertiteln beskriver *Ein kritischer Gang durch die englische Psychologie*. Kritiken av den hos Hobbes och Hume och deras efterföljare utvecklade associationspsykologin ligger som man kunde vänta främst i att detta synsätt inte kommer åt individualiseringsprocessen och jagupplevelsen. På samma grunder angriper HR i andra sammanhang behaviorismen och besläktade naturalistiska system. När Karel Čapek lanserade sin robot-myt låg det nära till för HR att knyta an.

Bergson är förstas hans man, och det är också av intresse att konstatera att han redan tidigt på 20-talet är gestaltpsykologin på spåren, visserligen i den förhistoriska fas som är förbunden med von Ehrenfels' namn. Helhetsbegreppet är redan nu oskiljaktigt från hans uppfattning av människan och av konst- eller diktverket.

I en bok 1925 prövar HR att ställa Nutidskonst i psykologisk belysning. Det är ett grepp som vidgas och fullföljes ett kvartssekel senare med översikten av 1900-talets inre utveckling i konstens brännspegel. Den boken hör avgjort till HR:s huvudarbeten. Alltifrån impressionismen och fram till diktatureernas programrealism ställs konsten i förbindelse med tidens växlande tanke- och trossystem. Det sker med uppbåd av ett stort och mångsidigt vetande och med den kombinatoriska fantasi som är en av HR:s yppersta tillgångar. Vad som stundom äventyrar intrycket är att förf. väljer de konstverk inför vilka han ställer sig själv

och oss, inte så mycket för deras estetiska förtjänsters skull som för deras pedagogiska värde. De illustrerar bäst, de speglar bäst de tidsrörelser på andra områden som HR följer. Det tycks som om hans trohet mot den konstnärliga kvaliteten är mer osviklig när det gäller litteraturen än i fråga om bildkonsten.

Poesiens mystik (1935) är ett av de stora, bestående verken i nordisk estetik. Hur definitivt formuleringen av titelns tankealternativ är, om detta vittnar det förhållandet att boken kunde ges ut igen efter ett kvarts sekel, praktiskt taget oförändrad, sånär som på en fyllig efterskrift där förf. på ett givande sätt kommenterar den diskussion som hans teser framkallat under årens lopp och visar på teorier om diktens väsen som är besläktade med hans egna men har tillkommit efter dem. Dit hör Susanne K. Langer's.

Med stöd bl.a. av den franske abbén och estetikern Henri Bremond hävdar HR att det finns ett nära likhetsförhållande mellan den poetiska erfarenheten och den religiösa mystiken sådan den framstår hos en Eckhart eller Suso, S:a Teresa eller Juan de la Cruz. På båda hållen är det fråga om en oerhörd stegring av livs- och verklighetskänslan samtidigt som det sker en befrielse från realiteternas tryck. På båda hållen samma stadier av emotionell erfarenhet: den realistiska fixeringen av det enskilda tinget och momentet, följd av kontemplationen i vilken det enskilda blir bärare av allt, samt upplevelsen av de symboliska sammanhangen, korrespondenserna. Till sist unio mystica och för diktens del »den rena poesin».

HR granskar undan för undan både den traditionella och den modernistiska poesins verknytningsmedel. Han finner att de utövar ett hypnotiskt inflytande samtidigt som de gör mottagaren tillgänglig för den helhetsupplevelse, vari diktens alla element sammanflyter. Gestaltspsykologin ger redskapen till förståelse av detta. I »poesiens samlande nu» finns hela rörelsen från textens första ord till det sista bevarad, och denna intensiva närvaro realiserar också »jaget på djupet». Mystikerna vittnar om att detsamma händer dem i Gudsupplevelsen.

Över ett viktigt avsnitt av Poesiens mystik står nyckelordet »den kroppsliga genklangen»; det är alltså fråga om poesins fysiologi. Bland impulsgivarna finns här den egensinnige karakterologen Ludwig Klages, en gång medlem av Stefan Georges krets och uttröttlig missionär för enheten av själ och kropp i samfällt motstånd mot den tyranniska anden, det rationella förnuftet. HR tar fasta på Klages' övertygelse om att varje

känsla har inte bara sin art och kvalitet utan också sin riktning, sin rörelsebild, manifesterad i det poetiska bildspråket som organiskt, fysiskt uppleves båda av poesins skapare och dess mottagare.

Det är klart att inte all sorts poesi kommer till på det sätt som nyss – i grovt sammandrag – refererades. Inte heller öppnar sig all poesi för läsaren efter detta mönster. Om den berättande eller belärande dikten gäller det t.ex. inte. Otvivelaktigt är HR:s iakttagelser främst myntade på den förtätade centrallyriken, sådan den sett ut från romantiken och framöver. Novalis och Stagnelius, Runeberg och Heidenstam är stora namn i personförteckningen till Poesiens mystik, men boken gör rättvisa också åt Södergran och Enckell, åt Martinson och Ekelöf, vid det laget ännu rätt litet uppmärksammade av rikssvenska estetiker.

HR kallade poesin för »en religion för dem som inte har något annat hem än denna jord» och upplevde den som en kunskapsväg till mål onåbara på annat sätt. Hans Larssons anspråk på den poetiska erfarenheten var försiktigare. Mot en 80-talsmässig kritik försvarade han poesin med rationalismens egna vapen: det sker redan i titeln på hans poetik. Otvivelaktigt ställer sig »poesiens mystik» medvetet i ett spänningsförhållande till »poesiens logik» men i en dialektisk process, inte som en oförenlig motsats. HR diskuterar själv saken i sin bok. Då han slog sig ned i Lund var Hans Larsson redan ur tiden, men det traderades ett yttrande som HR begärligt lyssnade till och som gick ut på att Ruins bok var del 2 i ett verk om poesin där hans egen bok var del 1.

Poesiens mystik hör till de skrifter som inspirerat både tänkare och diktare och helt vanliga lyrikläsare. Ämnet fortsatte oavbrutet att sys-selsätta förf., och han skrev det ena nya kapitlet efter det andra. Han kom tillbaka till drömmen om den rena poesin, och han undersökte på vilket sätt modernismen tillgodogjort sig den traditionella lyrikens verk-ningsmedel. Omvänt kunde han sätta fingret på en stortysk lyrisk moder-nism i Kalevalas uråldriga konstform. Hela begreppsapparaten från Poesiens mystik visar sig förbluffande användbar också då den konfron-teras med Calders rörelser i konsten eller med Tinguelys skulpturer av skrot. Dessa och andra studier gav utomordentlig täckning åt titeln Det skönas förvandlingar på en viktig bok från 1962.

Till större delen hade Poesiens mystik kommit till utomlands, i Hei-delberg, Paris, London. Upprymda och uppskrämda bevittnade Hans och Kaisi Ruin på nära håll 30-talets politiska skakningar. Av dem och av möten med främmande kulturer och människor tog de ombord en

rik last av intryck och impulser som skulle ge HR näring åt den bearbetande eftertanken och fantasin i långa tider framåt.

Ett par rese- och reflexionsvolymerna tog genast form. Väl mött, Europa! ropar HR på det ena titelbladet, men den gången kommer han från Sydamerika, inte från Finland. Redan några år tidigare (1934) var han färdig med den bok som först nådde och fascinerade en större publik på den här sidan Bottenhavet: *Gycklare och apostlar*. Titeln vittnar om hur vitt skilda de människosorter tycktes vara som fängslade honom. Men i själva verket avslöjas somliga av apostlarna som narrar, medan några av gycklarna har höga budskap att föra fram.

HR hade utpräglad sinne för en del av det som traditionellt räknas till estetikens utmarker. Det är ett arv, detta intresse, från en av hans lärare och äldre vänner som han alltid behandlade med kärlek och respekt: Yrjö Hirn. I dennes efterföljd fast i en mer andlös ton talade han gärna om cirkusen, fr.a. om den koncentration av alla fysiska och moraliska krafter som är förutsättningen för lindansarens eller jonglörens virtuosnummer. Men vad han skrivit om Jooss-baletten eller Marceaus mimer eller om clownen i olika varianter (inkl. Chaplins) hör till det yppersta som finns på vårt språk om dessa ämnen. Detsamma gäller – jag passar på att nämna det här – en studie över de omedvetna litterära clownerna, de som en gång för alla eller bara i olyckliga ögonblick eller i en viss historisk belysning synes ha hemfallit åt pekoralet. Den mycket tankeväckande uppsatsen – *Grönköpingskalden* och hans kolleger på parnassen – hittar man i den samling som (med ett Edfelt-citat) heter *Det finns ett leende*.

Resonemanget i *Gycklare och apostlar* rör sig emellertid till större delen i det politiska och idémässiga kraftfältet mellan förnuft och instinkt, mellan hjärnan och blodet. HR:s rapporter från de antiintellektualistiska högkvarteren har ett bestående dokumentariskt intresse. De verifierades också då de avgavs: en skildring i *Nya Argus* från Tyskland våren 1933 renderade förf. en påstötning om att han inte längre var önskvärd i landet. Men att HR så ofta och med sådant personligt engagemang nalkades gränsen mellan – eufemistiskt talat – det apollinska och det dionysiska, sammanhänge med att han plågades av den filiströsa torkan och det bleka, stela pedanteriet på ena sidan nästan lika mycket som av den nakna primitivismen, våldstendenserna och det cyniska föraktet för det humana på andra sidan.

Om 30-talet i HR:s liv och författarskap står under Europas insegel

så tillhör 40-talet, i vart fall dess förra hälft, Finland. Kringen absorberar honom, men han samlar sig ändå till att skriva historien om hur landet fått sina naturvärden utmejslade i dikten: Ett land stiger fram. Och i det nyländska skärgårdslandskapet uppstiger Härligö. Den första minnesboken om barndomsön och dess hemlighetsfulla hävder och om fadern, vismannen som uppe på berget lärde honom känna stjärnorna, den boken kommer ut som en besvärjelse av hotet: Rummet med de fyra fönstren.

En bok om och till Finland är också den stora Mörnebiografen 1946. Om Poesiens mystik var nästan ostentativt a-historisk och diktare från vitt skilda tider och nationaliteter obesvärat fördes fram sida vid sida, så sätts Arvid Mörne omsorgsfullt in i sekelskiftets politiska, sociala och litterära konstellationer, och hans insatser som socialist och arbetarvän, som svensk och som patriot utredes tålmodigt. Men vad som i allt detta intresserar skildraren är dock mannen själv, den gotiska gestalten, och hans knotiga, av havssanden skurade vers, där den ödsliga ensamheten efterhand blir dominanten. Havet har gett honom rytmerna och paletten, gnistrande färgstänk mot det grå, menar HR, som själv känner Mörnes nyländska havsband och bär det med sig i tanke och språk. »In i bildspråkets detaljer och ut i de stora perspektiven kan man följa havets genklanger hos Hans Ruin» (Carl Fehrman).

När HR på sommaren 1946 beslöt sig för att avstå från professuren i Åbo och stanna i Lund var det ett plågsamt avgörande med tunga moraliska vikter också i den finländska vågskålen. Han redovisar sin vända i några dagboksanteckningar som ingår i det sena urval, Uppbrott och återkomst, som sonen Olof föranstaltade 1977. När steget togs visste HR förstås inte vad en så grundlig omplantering i längden skulle innebära. Nu vet man det, och det är med stor lättnad man vågar påstå att Hans och Kaisi aldrig ångrade sitt beslut.

Det vore onaturligt om inte HR ibland kände sig bortstött av den raljanta självbelåtenhet, den böjelse för understatement och den vägran att låta sig imponeras som han kunde möta i den lilla svenska universitetsstaden som alltid legat tryggt i lä. Själv kom han från ett land med så mycket brantare villkor och stormigare öden och med en kulturtradition där retoriskt patos och blekt allvar var något lika självfallet som en utjämnande humor var sällsynt.

Om den landsflyktiges eviga plåga har han själv vittnat, den att vara ensam om sitt förflutna, att inte ha någon utanför familjekretsen att byta ungdomsminnen och tidiga erfarenheter med. Ruins försökte att

motverka denna hotande utarmning med att varje år så länge krafterna medgav resa Hem till sommaren; det blev namnet på en av minnesböckerna (1960). Just i den avtäckes HR ytterligare ett stycke av sitt förflutna som det blivit alltmer tvingande för honom att göra upp med.

I Rummet med de fyra fönstren hade det bara funnits plats för fadern, senfödd arvtagare till den klassiska tyska idealismen, full av tilltro till kulturens och diktens förmåga att utjämna sociala och andra missförhållanden. Nu är ljuset både skoningslösare och intimare. Stiliseringen viker. »Far» blir »pappa» och pappa en människa som i kritiska lägen viker undan ansvaret för att så freda sin privata sfär. Det betyder att modern blir den dominerande gestalten. Efter en svår och kärlekslös, halvproletär barndom nästan utan skolgång och ett havererat äktenskap hade hon ett omätligt behov av revansch på egna och familjens vägnar. Många av hennes initiativ försatte man och barn i pinsamma situationer, men i dessa sena minnesbilder finns det hos HR en djup värme och vilja till förståelse för båda dessa omaka makar.

Psykoanalyseringen av tidiga trauman fortsätter längre fram i Världen i min fickspegel där HR utlämnar också de konflikter som bestod mellan honom själv och hans närstående av samma generation deras tid ut. Det är en plågsam läsning om långsinthet och oförrätter i decennier. Redovisarens syfte är förstås att äntligen skriva sig fri från denna gamla börda. Genom att ge också den mörka delen av det förflutna när han dessutom att förhöja lyskraften i de ljusa sidorna. Men det finns vidare en borrhande självrannsakan i denna uppgörelse. Hur mycket värd är min humanistiska trosbekännelse, då jag inte kan göra den moraliskt bärkraftig i mitt eget privata liv? Brottningen med den frågan ger en terapeutisk funktion åt denna självanalys. HR har också vetenskapligt varit intresserad av aggressionsdriftens mekanism, dess förutsättning och dess avlänkning. Här studerar han den på sig själv. Han genomlyser osämjans själva metodik. Hur gammalt groll får ligga kvar och osa liksom kvistknölen i brasan som ryker och sotar utan att ge någon värme.

Men tillbaka till Lund, där Ruins genast förvärvade och alltid bevarade en rad pålitliga stödjepunkter. En var den fulltaliga publiken på någon av de större salarna i universitetsbyggnaden, där HR höll sina lysande föreläsningsserier om »De estetiska stämningstyperna och deras växlingar» eller »Episka mästerverk» eller »Pionjärer i finlandssvensk 1900-talsdikt» eller »Estetisk psykologi: Ibsen och hans dramer» etc.

Auditoriet inrymde utom studenter av alla fakulteter också damer och herrar högre upp i åldrarna, från akademien såväl som »från stan». Efter den retoriska kosten var det regel att en del av de yngre samlades kring föreläsaren på Lundagårds kondis eller då och då i hans hem. Efter några mer provisoriska anhalter hade Ruins nått sin husliga bestämmelse i dåvarande Gleerups fastighet i kvarteret Maria minor. Rummet med de fyra fönstren (mot Södergatan) var med Ruins raffinerat sparsamma möblering och den sköna konsten på väggarna utsökt vackert och den idealiska ramen kring höga samtal. Lyckan var nådd om värden kunde förmås att sjunga Arvid Mörnes sjömansvisa till Båkländets vackra Maja, med sin rena, ljusa, intelligenta sångröst. Den blev äldre och tunnare, och vemodet djupnade.

HR trivdes med att sitta bland unga lyssnande människor. Han lät därför övertala sig att under åren 1952–57 verka som inspektor i Malmö nation. Också med andra fästen i Malmö än Vallgården hade han nära förbindelser. Så med Stadsteatern och Sydsvenska Dagbladet. Under ett dussin år 1951–63 var han tidningens teaterrecensent. Varje gång gick han sorgfälligt förberedd till verket med föresatsen att göra rättvisa åt alla de medverkandes intentioner. Hans anmälningar hade och har mycket att säga både om pjäsen som text och om dess realisering i föreställningen. Några av de yppersta har räddats över i böckerna, t.ex. i Höjder och stup hos Ibsen och andra. Där finner man också en rad av hans klassiska Ibsen-föreläsningar. Den volym som har titeln Den mångtydiga människan innehåller bl.a. en studie i Becketts dramatik och en annan i absurdisternas. Båda torde i sitt format vara det mest klagörande som skrivits på svenska om dessa ämnen.

Till omgivningen i Lund, i vilken Algot Werin var den allt verkställande ledamoten, hörde förstas Ragnar Josephson och Olle Holmberg, de båda som tagit initiativet till kallelsen hit samt Gunnar Aspelin. John Landquist däremot, meningsfrände i så mycket, lämnade staden ungefär samtidigt som HR gjorde sitt intåg. Men denne hade för övrigt vänner långt utanför de professionella humanisternas och långt utanför akademikernas skrän. Samhörigheten med svärfadern Richard Sievers, som var chef för medicinalväsendet i Finland och bar den särskilt på finlandssvenska klangfulla titeln arkiater, hade grundlagt en stark sympati hos honom för läkarkåren, men han språkade över huvud taget gärna med sådana som hade gjort observationer på människan utifrån andra förutsättningar än hans egna och kunde öppna nya utsikter för honom.

Långt upp i åren tog han därför gärna emot invitationer till Humanistiska förbund och andra kretsar runt om i Sydsverige, där han fick hängivna lyssnare och vänner. Det är också väl styrkt att HR i flera decennier var en av de mest älskade radorösterna i landet. Det berodde i lika mån på *vad* han sa och på *hur* han sa det. Man trollbands av de tankeperspektiv han öppnade, av den mänskliga appellen i hans problematik och av den språkkonst med vilken han gjorde den åskådlig. Ja, redan av det klingande finländska mål på vilket han bar fram den. Som ung magister hade han en gång representerat sin studentkår vid någon festlighet i Uppsala och efteråt blivit uppläxad av Nathan Söderblom för att han försökt tala rikssvenska. Sedan dess bevarade han medvetet, så i ordval och syntax som i uttalet, de östsvenska särdragen. Av hans lyssnare i Sverige upplevdes de som ett tillskott, både av värdighet och behag, till hans framställning.

Dessa sina utförsågor hade HR inte till skänks. Han kunde avundsam tala om dem – typ Böök – hos vilka formuleringarna inställer sig självmant. Han fick arbeta med dem, och intrycket av lätt och avspänd konversation är resultatet av en stark anspänning. I regel skall hans stil avnjutas långsamt, därför att varje språkelement är valt och slipat med en omsorg som motsätter sig kursiv tillägnelse. Det förekommer inga vilsamma longörer i detta språk, inga slappt artikulerade passager menade att halkas förbi.

I det nu sagda ligger en del av förklaringen till att den som bläddrar i HR:s böcker då och då erfar en känsla av *déjà-vu*. Det *är* verkligen gott om konstanter i detta författarskap, ord och tankegångar och hela scener som återkommer. Ibland är det kanske så att förf. inte säkert minns om han använt detta material eller bara tänkt göra det och haft det i beredskap. Men oftare är upprepningen otvivelaktigt medveten. Han har umgåtts så länge med denna tanke eller denna erinring, han har slutit den så nära till sig, att det skulle vara ett svek att förskjuta den när den nu fortfarande gör tjänst, bättre tjänst än någon mödosamt uppletad ersättare skulle göra. Det är en fråga om trofasthet. Därför var det också djupt riktigt att man i dödsannonsen en sista gång fick möta ett par rader med vilka den unge Ragnar Ekelund inledde och avslutade en dikt som HR gång på gång kom tillbaka till i tal och skrift. Där finns stickorden till två livstillstånd som han menade att varje människa hade att bringa i jämvikt, det ena med mödor, plågor och konflikter, det andra med den klarnade stillhet, där poesin samlar sitt nu:

Jorden inunder min fot och stjärnorna över mitt huvud!
Hela mitt fattiga liv vilar förklarar däri.

Den poetiska bilden var ett av de stora inslagen i hans egen stil, kanske det mest frappanta. Det är inte överraskande att estetikern HR så gärna sysslade just med metaforen: den var ett naturligt medium för honom själv. Men fråga är om inte, för den som gitte räkna efter, hans aktiva ordförråd skulle visa sig större än i flertalet jämförbara humanistiska produktioner. Han förfogade med självklarhet över en mängd ord som försvunnit på den här sidan Bottenhavet men bevarats i finlandssvenskan där den språkliga erosionen inte gått lika snabbt. Men därutöver hade han tillgång till en rad fackliga vokabulärer som han med lysande beräkning utnyttjade: seglarens, fiskarens, jägarens, trädgårdsmästarens, bysnickarens . . . När han både fysiskt och vid skrivbordet så gärna återvänder till icke-litterära situationer på Härligö med omgivande farvatten, är det inte bara för att syrsätta poetiken och livs-åskådningsfrågorna med empiriska erfarenheter, utan redan för att få ta alla de unika, bastanta orden i sin mun och sin hand.

Yrkesförteckningen nyss visade på några av de roller som han älskade att fylla under alla sina nyländska somrar. Vi som såg honom på Lunds gator och bibliotek och andra mötesplatser minns honom i ännu en annan skepnad, som världsmannen med fjädrande gång och ett älskvärt leende, med tid för envar, till synes aldrig jäktad.

Han måste släppa dessa rollfack, ett efter ett, allteftersom parkinson berövade hans lemmar deras rörlighet, också tungan dess. En människa som HR passar inte alls att bli sjuk och skröplig, men han var förvånansvärt tålig. Tack vare Kaisi som stött honom i alla år och decennier och bokstavligen burit många bördor för honom, kunde han fortsätta att arbeta ända fram till de sista åren, i sin vilstol, på sin sjuksäng. Kraniets ädla skulptur blev allt bräckligare och skörare, men ögonen bevarade sin glans.

Vetenskaps societeten i Lund

1980

Bortgångna hedersledamöter

- Montelius, Gustaf Oscar Augustin*, riksantikvarie, f. 9/9 1843, † 4/11 1921.
Thomsen, Vilhelm Ludvig Peter, excellens, professor, f. 25/1 1842, † 13/5 1927.
Tegnér, Esaias Henrik Vilhelm, professor, f. 13/1 1843, † 21/11 1928.
v. Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich, excellens, professor, f. 22/12 1848, † 25/9 1931.
Müller, Sophus Otto, museumsdirektör, f. 24/5 1846, † 24/2 1934.
Kock, Karl Axel Lichnowsky, professor, f. 2/3 1851, † 18/3 1935.
Meillet, Paul Jules Antoine, professor, f. 11/11 1866, † 21/9 1936.
Evans, Sir Arthur John, professor, f. 8/7 1851, † 11/7 1941.
Wölfflin, Heinrich, professor, f. 21/6 1864, † 19/7 1945.
Hirn, Yrjö, professor, f. 7/12 1870, † 23/2 1952.
Croce, Benedetto, senator, f. 25/2 1866, † 20/11 1952.
Heckscher, Eli Filip, professor, f. 24/11 1879, † 23/12 1952.
Löfstedt, Haimon Einar Harald, professor, f.d. praeses, f. 15/6 1880, † 10/6 1955.
Weibull, Lauritz Ulrik Absalon, professor, f.d. praeses, f. 2/4 1873, † 2/12 1960.
Ekwall, Bror Oskar Eilert, professor, f. 8/1 1877, † 23/11 1964.
Josephson, Ragnar, professor, f.d. praeses, f. 8/3 1893, † 27/3 1966.
Nilsson, Nils Martin Persson, professor, f. 12/7 1874, † 7/4 1967.
Werin, Algot Gustaf, professor, Lund, f. 19/10 1892, † 2/12 1975.

Hedersledamöter

- Gjerstad, Erik Einar*, professor, Lund, f. 30/10 1897, 67.
Lönnroth, Nils Erik Magnus, professor, Göteborg, f. 1/8 1910, 70.

Styrelse

- Praeses: *Birger Bergh* (1980)
Vice praeses: *Carl-Gustaf Undhagen* (1976)
Sekreterare: *Bo Westerhult* (1978)
Vice sekreterare: *Louise Vinge* (1978)

Skattmästare: *Axel Roos* (1967).

Medlemmar: *Thure-Gabriel Gyllenkrok* (1976), *Jörgen Faxe* (1977), *Torbjörn Vallinder* (1978), *Sten Åke Nilsson* (1980).

Suppleanter: *Eva Österberg* (1977), *Lars Eckerdal* (1978), *Carl Martin Roos* (1980).

Valnämnd

Ordförande: Societetens Praeses.

Medlemmar: *Erland Lagerroth* (1967), *Jan Svartvik* (1978), *Curt Kihlstedt* (1980), *Birger Gerhardsson* (1980).

Suppleanter: *Folke Bohlin* (1975), *Pär Göran Gierow* (1980).

Granskningsnämnd

Ordförande: Societetens Sekreterare.

Medlemmar: *Sven Tägil* (1974), *Erland Lagerroth* (1975), *Jan Svartvik* (1975), *Göran Hermerén* (1980).

Redaktionskommitté för Skånsk senmedeltid och renässans

Ordförande: Societetens Praeses.

Sekreterare: *Göte Paulsson*.

Medlemmar: *Birgitta Odén*, *Erik Cinthio*, *Axel Roos*, *Oscar Reutersvärd*, *Nils Lewan*.

Revisorer

Olof Nordström (1965), *Sven Ekbo* (1967).

Suppleanter: *Hans Regnéll* (1966), *Gunnar Törnqvist* (1969).

Bortgångna stiftande ledamöter

v. Hallwyl, Walter, greve, f. 26/1 1839, † 27/2 1921.

Edstrand, Reinhold Theodor Werner, direktör, f. 15/6 1882, † 25/11 1923.

Swartz, Carl Johan Gustaf, universitetskansler, f. 5/6 1858, † 6/11 1926.

Petrén, Karl Anders, professor, f. 2/12 1868, † 16/10 1927.

Wachtmeister, Axel Wilhelm, greve, kammarherre, f. 16/7 1869, † 24/8 1929.

Engeström, Max Emil Leopold, konsul, f. 15/11 1867, † 25/3 1930.

v. Geijer, Fredrik Wilhelm Gustaf, ryttmästare, godsägare, f. 8/2 1865, † 16/5 1930.

v. Hallwyl, Anna Fredrika Wilhelmina, f. *Kempe*, grevinna, f. 1/10 1844, † 27/7 1930.

Haffner, Johan, stadsläkare, f. 6/9 1876, † 14/4 1931.

Sahlin, Johan Albert, fabriksägare, f. 7/9 1868, † 17/5 1936.

Swartz, Pehr Johan Jacob, direktör, f. 21/10 1860, † 5/6 1939.

Westrup, Johan Wilhelm Magnus, v. konsul, f. 13/5 1862, † 9/11 1939.

Lundahl, Nils, fil. dr, f. 23/5 1858, † 16/6 1940.

Vetenskaps societeten i Lund

- Gyllenkrok, Nils Johan Malcolm*, friherre, hovstallmästare, f. 15/10 1887,
† 9/4 1941.
- Coyet, Hilda Eleonore Henriette Dorotée Amelie*, f. friherrinnan *Cederström*,
f. 16/3 1859, † 28/8 1941.
- Montelin, Adolf Fredrik*, apotekare, f. 17/1 1871, † 28/10 1941.
- Sahlin, Carl Andreas*, fil. dr, f. 15/12 1861, † 22/1 1943.
- Jacobsen, Helge*, direktör, f. 24/12 1882, † 21/6 1946.
- Lundberg, Sven Emil*, bergsingenjör, direktör, f. 21/8 1889, † 24/3 1947.
- Lundblad, Nils Waldemar*, hovrättsassessor, direktör, f. 7/12 1888,
† 25/9 1947.
- Munksgaard, Ejnar Johannes*, forlagsboghandler, dr phil., f. 28/2 1890,
† 6/1 1948.
- Thott, Gustaf Otto Tage Stig*, greve, hovjägmästare, f. 29/1 1885, † 4/7 1948.
- Sahlin, Bo Carl Henrik*, med. lic., direktör, f. 24/7 1901, † 18/2 1949.
- Nordqvist, Gunhild Theresia Elvira*, f. *Edstrand*, doktorinna, f. 23/9 1883,
† 18/12 1951.
- Roos, Axel Bernhard*, jur. dr, advokat, f. 4/3 1886, † 24/8 1957.
- v. Schmiterlöv, Adelheid Emma Otburgis*, godsägare, f. 15/8 1875, † 16/5
1959.
- Edstrand, Karin Thekla Eleonora*, fröken, f. 3/7 1880, † 7/12 1959.
- Sandberg, Ivar Nils Gotthard*, direktör, f. 28/7 1881, † 2/1 1961.
- Berger, Svante Edwin Larsson*, direktör, f. 13/5 1871, † 2/2 1962.
- Dunker, Henry Christian Louis*, fabriksdisponent, f. 6/9 1870, † 3/5 1962.
- Lundeqvist, Gösta Evald Andreas*, civilingenjör, direktör, f. 3/10 1892,
† 12/7 1962.
- Neusten, Andreas Edvard*, byggmästare, f. 18/3 1885, † 27/9 1962.
- Sahlin, Stig Erik Gunnar*, ambassadör, f. 2/8 1899, † 10/6 1963.
- Wiberg, John Ake Truls*, överintendent, f. 30/3 1902, † 25/11 1963.
- Berger, Carl Magnus*, direktör, f. 18/3 1915, † 20/11 1964.
- Bergh, Thorsten Christian Howard*, jur. o. fil. kand., konsul, f. 1/10 1901,
† 11/1 1965.
- Wigstrand, Gunnar*, disponent, f. 11/1 1903, † 19/11 1965.
- Palmstierna, Carl Otto*, friherre, hovjägmästare, f. 3/1 1900, † 12/10 1966.
- Dahlgren, Sture Hjalmar Thorild*, fil. dr, assuransdirektör, f. 25/6 1888,
† 5/2 1968.
- Jensen, Arthur Marinus*, direktör, f. 13/2 1891, † 17/5 1968.
- Weibull, Märta Maria (Mary) Sofia*, f. *Fahlbeck*, fru, f. 18/1 1897,
† 9/11 1968.
- Trolle-Bonde, Carl*, greve, f. 13/5 1907, † 7/10 1969.
- Hjelme-Lundberg, John*, konsul, f. 26/5 1902, † 9/8 1970.
- Wehtje, Ernst Jonas*, tekn. dr, direktör, f. 17/7 1891, † 4/8 1972.
- Bergengren, Axel Göran Magnus*, civilekonom, f. 16/6 1921, † 19/8 1972.
- Trolle-Bonde, Anna Ingeborg Blenda*, f. *von Essen*, grevinna, f. 2/3 1908,
† 7/9 1973.
- Bendz, Olof Gregor Mortimer*, godsägare, f. 15/9 1904, † 9/9 1973.
- Thomasson, Tage Emanuel*, civilingenjör, direktör, f. 16/10 1894, † 4/9 1974.

Græbe, Eiler Otto, domkyrkoarkitekt, f. 23/7 1892, † 5/1 1977.
Wijkander, Klara Severina, f. *Kock*, fru, f. 28/11 1888, † 25/9 1977.

Stiftande ledamöter

Lundström, Margit Johanna Palæmona Cecilia, f. *von Geijer*, generalska, Landskrona, f. 24/2 07, 32.
Ehrnberg, Gösta Theodor, direktör, Simrishamn, f. 26/5 95, 42.
Crafoord, Holger Alf Erik, direktör, Lund, f. 25/7 08, 52.
Thott, Greta Linnéa, grevinna, Holmeja, f. 25/2 08, 53.
Hammar skiöld, Sven Ludvig, direktör, f.d. hovrättsråd, Malmö, f. 14/12 01, 54
Sandblom, Grace, f. *Schaefer*, fru, Pully Vand, Schweiz, f. 13/5 07, 54.
Hansen, Einar Anton, direktör, Malmö, f. 14/11 02, 55.
Gyllenkrok, Thure-Gabriel, friherre, Björnstorp, f. 23/5 22, 57.
Tunhammar, Elam Wihlgott, direktör, Malmö, f. 18/1 03, 58.
Hansen, Jozzi Ella, f. *Jensen*, verkst. direktör, Malmö, f. 23/7 12, 59.
Möller, Frans Ballieu, direktör, Lund, f. 25/2 97, 60.
Wetterlundh, Sune Charles Gustaf, verkst. direktör, Malmö, f. 11/2 04, 60.
Ekblom, Sven Gustav Ingemar, konsul, Helsingborg, f. 17/3 03, 62.
Rausing, Gad Anders, docent, direktör, f.d. praeses, Lund, f. 19/5 22, 62.
Holmström, Nils Gunnar Teodor, jur. kand., direktör, Malmö, f. 30/10 04, 63
Rausing, Hans Anders, direktör, Lund, f. 25/3 26, 63.
Larsson, Sven Gunnar, direktör, Stockholm, f. 29/5 11, 64.
Roos, Axel Bernhard, bankdirektör, Malmö, f. 16/6 22, 64.
Berger, Dagmar Linnea Charlotta, f. *Boon*, fru, Halmstad, f. 19/6 15, 65.
Hallström, Hadar Erik H:son, direktör, Helsingborg, f. 15/6 00, 65.
Acking, Carl-Axel, professor, Lund, f. 8/3 10, 66.
Lauritzson, Tore, civilingenjör, Antwerpen, Belgien, f. 19/4 13, 66.
Holmberg, Hans Åke, tekn. dr, Lund, f. 31/1 19, 67.
Palmstierna, Anne-Marie Aurore, friherrinna, Maltesholm, Tollarp, f. 26/7 07, 67.
Stählbrandt, Åke E., direktör, Trelleborg, f. 9/3 14, 67.
Kamprad, Feodor Ingvar, direktör, Vedbæk, Danmark, f. 30/3 26, 69.
Lindh, Sten, ambassadör, Malmö, f. 24/10 22, 69.
Strömbom, Nils Alfred Ragnar, kapten, fil. lic., Genève, f. 30/10 98, 69.
Malmros, Frans Jacob, konsul, Trelleborg, f. 4/11 25, 71.
Samuelson, Sten Olov, professor, Lund, f. 30/4 26, 71.
Faxe, Carl Jörgen Cornelius, direktör, Malmö, f. 2/6 12, 72.
Gierow, Karl Ragnar Knut, författare, fil. dr, Stockholm, f. 2/4 04, 72.
Penser, Per Wilhelm Julius, advokat, Eslöv, f. 29/5 01, 72.
Rasmusson, Karl Eric, direktör, Lund, f. 28/1 16, 72.
Kennedy, Douglas Gilbert James, godsägare, Råbelövs slott, Kristianstad, f. 5/3 12, 73.
Lilliehöök, Lennart F. B:son, verkst. direktör, Malmö, f. 21/4 24, 75.
Wessman, Gunnar, verkst. direktör, Uddeholm, f. 23/9 28, 75.
Mörck, Einar Walter, direktör, Trelleborg, f. 10/6 14, 76.

Vetenskaps societeten i Lund

Trolle-Bonde, Gustaf, greve, Trolleholm, f. 2/5 43, 77.
Olofsson, Johan Sigfrid Mattias, leg. läkare, Lund, f. 2/8 99, 78.

Seniorer

Kjellin, Tor Helge, professor, Filipstad, f. 24/4 85, 20.
Liljegren, Sten Bodvar, professor, Stockholm f. 8/5 85, 20.
Weibull, Curt Hugo Johannes, professor, Göteborg, f. 19/8 86, 20.
Rooth, Erik Gustaf Theodor, professor, Lund, f. 22/4 89, 33.
Galster, Georg, fil. dr, museumsinspektör, Köpenhamn, f. 17/5 89, 44.
Hedström, Karl Fredrik Gunnar, professor, Lund, f. 31/12 90, 37.
Pleijel, Hilding Athanasius, professor, Lund, f. 19/10 93, 35.
Carlsson, Nils Gunnar, professor, Helsingborg, f. 7/3 94, 26.
Collinder, Erik Alfred Torbjörn (Björn), professor, Uppsala, f. 22/7 94, 36
Lindquist, Ivar Artur, professor, Lund, f. 31/5 95, 25.
Akerman, Johan Henrik, professor, Lund, f. 31/3 96, 34.
Skautrup, Jens Peter Andreas, professor, Århus, f. 21/1 96, 46.
Knutsson, Knut Peter, professor, f.d. stadsbibliotekarie, Stockholm, f. 5/3 97
28.
Elouson, John Harald, docent, universitetslektor, Lund, f. 1/6 97, 37.
Dedering, Sven Emanuel, professor, Lund, f. 10/12 97, 38.
Amundsen, Leiv, professor, Oslo, f. 30/5 98, 49.
Steen, Sverre, professor, Oslo, f. 1/8 98, 46.
Helgason, Jón, professor, Köpenhamn, f. 30/6 99, 38.
Postan, Michael, professor, Cambridge, f. 24/9 99, 51.
Sveinsson, Einar Ólafur, professor, Reykjavik, f. 12/12 99, 45.
Hannerberg, Carl David, professor, Stockholm, f. 29/7 00, 52.
Frisk, Jöns Ivan Hjalmar, professor, Göteborg, f. 4/8 00, 44.
Wieselgren, Per Väinö, fil. dr, lektor, Eslöv, f. 4/8 00, 47.
Kjällerström, Sven Gottlieb, professor, Lund, f. 28/1 01, 39.
Moltke, Erik, dr. phil., Köpenhamn, f. 4/4 01, 43.
Svensson, Sigfrid Oskar, professor, Lund, f. 1/6 01, 47.
Mackensen, Lutz, professor, Bremen, f. 15/6 01, 32.
Kakridis, Johannes, professor, Saloniki, f. 17/11 01, 47.
Diano, Carlo, professor, Padova, f. 2/2 02, 53.
Lombard, Alf, professor, Lund, f. 8/7 02, 40.
L'Orange, Hans Peter, professor, Oslo, f. 2/3 03, 40.
Syme, Ronald, professor, Oxford, f. 11/3 03, 48.
Clark, Sir Kenneth McKenzie, museidirektör, London, f. 13/7 03, 42.
Johannisson, Ture Gustaf, professor, Göteborg, f. 26/9 03, 41.
Hafström, Adolf Gerhard G:son, professor, Stockholm, f. 27/3 04, 55.
Svendson, Paulus, professor, Oslo, f. 17/4 04, 58.
Ek, Sven Theodor, docent, lektor, Lund, f. 17/5 04, 52.
Hald, Kristian, professor, Köpenhamn, f. 9/9 04, 53.
Arngart, Olof Sigfrid, professor, Lund, f. 15/4 05, 42.
Jankuhn, Herbert, professor, Göttingen, f. 8/8 05, 58.
Sundberg, Sune Waldemar, docent, Lund, f. 18/1 06, 60.

- Falk, Knut-Olof*, professor, Lund, f. 19/4 06, 46.
Dahlberg, Anders Torsten, professor, Göteborg, f. 18/8 06, 44.
Svalenius, Ivan Håkan, docent, lektor, Lund, f. 7/9 06, 44.
Christensen, Aksel Erhard, professor, Köpenhamn, f. 11/9 06, 50.
Rydbeck, Monica Augusta Elisabeth Christina, docent, förste antikvarie, Stockholm, f. 11/11 06, 44.
Ahlström, Gustaf Gunnar, professor, Stockholm, f. 25/11 06, 45.
Axelson, Bertil Folke Bonde, professor, Lund, f. 22/12 06, 38.
Bjurling, Oscar Anders, professor, Lund, f. 12/5 07, 56.
Billeskov Jansen, Frederik Julius, professor, Köpenhamn, f. 30/9 07, 54.
Jarring, Gunnar Valfrid, ambassadör, Stockholm, f. 12/10 07, 37.
Kapsomenos, Stylianos Georg, professor, Saloniki, f. 29/11 07, 50.
Yrwing, Hugo Ulrik, docent, lektor, Lund, f. 23/1 08, 61.
Zilliacus, Johan Henrik, professor, Helsingfors, f. 23/1 08, 54.
Staiger, Emil, professor, Zürich, f. 8/2 08, 54.
Welinder, Per Emil Carsten, professor, Lund, f. 28/4 08, 54.
Segerstedt, Torgny, professor, Uppsala, f. 11/8 08, 36.
Wikander, Oscar Stig, professor, Uppsala, f. 27/8 08, 48.
Bendz, Claës Gerhard Mortimer, professor, f.d. praeses, Lund, f. 16/10 08, 43.
Pfannenstill, Bertil Algot, docent, universitetslektor, Lund, f. 22/2 09, 48.
Neumann, Sven Gösta, docent, Lund, f. 10/3 09, 62.
Moritz, Manfred S., professor, Lund, f. 4/6 09, 55.
de Bouiard, Michel, professor, Caen, f. 5/8 09, 54.
King, Arthur Henry, docent, Provo, Utah, USA, f. 20/2 10, 62.
Bengtsson, Bengt Svante, museiintendent, Lund, f. 2/3 10, 62.
Riis, Poul Jørgen, professor, Köpenhamn, f. 26/5 10, 62.
Nilsson-Ehle, Hans Gregor Gunnar, professor, Göteborg, f. 17/7 10, 49.
Westergård-Nielsen, Christian Emil, professor, Århus, f. 24/11 10, 61.
Kjellman, Nils Reinhold, docent, rektor, Lund, f. 8/2 11, 60.
Lindblad, Gustaf Martin Esaias, professor, Lund, f. 26/2 11, 50.
Westin, Gunnar Torvald, professor, Stockholm, f. 29/10 11, 52.
Fischer-Jørgensen, Eli, universitetslektor, Köpenhamn, f. 11/2 11, 60.
Glob, Peter Wilhelm, riksantikvar, Köpenhamn, f. 20/2 11, 54.
Ahlbäck, Torvald Olav Otto, professor, Malax, f. 28/3 11, 59.
Jensen, Povel Johannes, professor, Köpenhamn, f. 3/5 11, 62.
Halldórsson, Halldór Torfi Gudmundur, professor, Reykjavik, f. 13/7 11, 59.
Normann, Carl-Edvard, professor, Lund, f. 26/1 12, 55.
Gerleman, John Gillis, professor, Lund, f. 27/3 12, 51.
Fink, Troels Marstrand Trier, professor, generalkonsul, Flensburg, f. 18/4 12, 55.
Stjernquist, Per Nilsson, professor, Lund, f. 14/5 12, 63.
Gravier, Maurice Pierre Albert, professor, Paris, f. 7/6 12, 62.
Malmberg, Bertil, professor, Lund, f. 22/4 13, 48.
Noreng, Harald, professor, Bergen, f. 25/4 13, 61.
Johannesson, Nils Gösta, docent, lektor, Eslöv, f. 19/10 13, 63.
Ollén, Gunnar, docent, Malmö, f. 27/11 13, 58.

Vetenskapssocieteten i Lund

- Lundström, Sven Gunnar*, professor, Uppsala, f. 30/1 14, 51.
Nilsson, Sven Augustinus, professor, Uppsala, f. 9/11 14, 52.
Korlén, Hans Gustav Vilhelm, professor, Stockholm, f. 27/1 15, 50.
Fehrman, Carl Abraham Daniel, professor, f.d. praeses, Lund, f. 3/2 15, 50.
Hadding, Kerstin, professor, Lund, f. 7/2 15, 64.
Waller, Sture Magnus, docent, Lund, f. 8/3 15, 56.
Björck, Tor Erland Staffan, professor, Lund, f. 5/8 15, 52.
Ekbo, Sven Arnold, professor, Lund, f. 7/8 15, 56.
Becker, Carl Johan, professor, Köpenhamn, f. 3/9 15, 59.
Gabrieli, Mario, professor, Rom, f. 23/9 15, 63.
Reutersvärd, Oscar Gustaf Adolf, professor, Lund, f. 29/11 15, 64.
Lyttkens, Hampus Elof Axel, professor, Lund, f. 19/2 16, 67.
v. Wright, Georg Henrik, professor, Helsingfors, f. 14/6 16, 53.
Mannsåker, Dagfinn, riksarkivar, Oslo, f. 30/6 16, 66.
Egardt, Brita Sigrid Anna Lovisa, docent, Lund, f. 7/8 16, 68.
Holm, Per Olof Gösta, professor, Lund, f. 7/8 16, 63.
Hägerstrand, Stig Torsten Erik, professor, Lund, f. 11/10 16, 57.
Ējder, Gustaf Åke Bertil, professor, Lund, f. 2/11 16, 52.
Smidt, Kristian, professor, Oslo, f. 20/11 16, 66.
Eldjárn, Kristján, president, fil. dr, Bessastaðir, Island, f. 6/12 16, 70.
Dravina, Velta Tatjana, professor, Stockholm, f. 25/1 17, 64.
Hartman, Sven Samuel, professor, Lund, f. 22/6 17, 69.
Blegvad, Mogens, professor, Köpenhamn, f. 25/6 17, 65.
Södergård, Olof Östen, professor, Lund, f. 26/8 17, 65.
Stjernquist, Nils Nilsson, professor, Lunds universitets rektor, Lund, f. 29/8 17, 53.
Lárusson, Magnus Már, professor, Reykjavik, f. 2/9 17, 66.
Carlsson, Sten Carl Oscar, professor, Uppsala, f. 14/2 17, 53.
Stjernquist, Berta Ingeborg, professor, Lund, f. 26/4 18, 58.
Virtaranta, Erkki Pertti Ilmari, professor, Helsingfors, f. 20/5 18, 53.
Thomsen, Rudi, professor, Århus, f. 21/7 18, 59.
Brøndsted, Mogens Holger, professor, rektor, Odense, f. 12/11 18, 70.
Benson, Sven Archer, professor, Göteborg, f. 22/1 19, 54.
Regnéll, Hans Otto, professor, Lund, f. 30/1 19, 54.
Rooth, Anna Birgitta, professor, Uppsala, f. 15/5 19, 60.
Åsdahl Holmberg, Ella Märta Mathilda, professor, Göteborg, f. 24/8 19, 58.
Carlsson, Nils Gösta, professor, Stockholm, f. 19/9 19, 59.
Wallner, Björn Anders, docent, universitetslektor, Lund, f. 1/10 19, 69.
Norborg, Lars-Arne, docent, universitetslektor, Lund, f. 27/10 19, 62.
Roelandts, Karel, professor, Louvain, f. 6/5 19, 60.
Sundby, Bertil Johannes, professor, Bergen, f. 21/7 19, 61.
Oberholzer, Otto, professor, Kiel, f. 11/12 19, 64.
Arvidsson, Rolf Lennart, docent, förste bibliotekarie, Lund, f. 5/1 20, 73.
Back, Pär-Erik, professor, Umeå, f. 20/9 20, 59.
Beyer, Edvard Freydar, professor, Oslo, f. 6/10 20, 63.
Gårding, Eva, professor, Lund, f. 14/7 20, 71.

- Higham, John*, professor, Baltimore, Maryland, USA, f. 26/10 20, 67.
Löwendahl, Gösta Emil Oskar, docent, universitetslektor, Lund, f. 13/6 20, 59.
Pettersson, Hans Olof, docent, lektor, Lund, f. 17/4 20, 63.
Rudberg, Stig Yngve, professor, Lund, f. 28/10 20, 66.
Røstvig, Maren-Sofie, professor, Oslo, f. 27/3 20, 65.
Schaar, Claes Göran Gustav Viktor, professor, Lund, f. 18/5 20, 53.
Smith, Gudmund John Wilhelm, professor, Lund, f. 29/1 20, 60.
Thors, Carl-Eric, professor, Helsingfors, f. 8/6 20, 65.
Cinthio, Erik Axel Hampus, professor, Lund, f. 26/2 21, 61.
Fenger, Henning, professor, Århus, f. 9/8 21, 66.
Hagen, Anders, professor, Bergen, f. 15/5 21, 61.
Henriksen, Aage Skjoldborg, professor, Köpenhamn, f. 25/4 21, 74.
Malmer, Mats Erik Gustaf Sigurd P., professor, Stockholm, f. 18/10 21, 70.
Nordström, Axel Olof, docent, universitetslektor, Lund, f. 28/5 21, 64.
Odén, Agnes Birgitta, professor, Lund, f. 11/8 21, 58.
Sjöstedt, John Lennart, docent, universitetslektor, Lund, f. 5/6 21, 64.
Skyum-Nielsen, Niels Holger, professor, Köpenhamn, f. 17/10 21, 72.
Strömberg, Märta Linnéa Ingeborg, professor, Lund, f. 7/11 21, 67.
Vitestam, Nils Gösta, professor, Lund, f. 2/3 21, 67.
Andrén, Carl-Gustaf, professor, universitetskansler, Stockholm, f. 1/7 22, 61.
Andersson, Sven Helge Sigfrid, docent, universitetslektor, Växjö, f. 27/10 22, 62.
Fridlitzius, Joel Gunnar Ferdinand, professor, Lund, f. 29/6 22, 62.
Halvorsen, Eyvind Fjeld, professor, Oslo, f. 4/5 22, 62.
Jacobsen, Eric August, professor, Köpenhamn, f. 5/4 23, 61.
Holm, Hans Inguar, professor, Lund, f. 25/10 23, 62.
Egerod, Søren, professor, Köpenhamn, f. 8/7 23, 63.
Glamann, Kristof, professor, Köpenhamn, f. 26/8 23, 63.
Hallén, Sören, professor, Lund, f. 19/5 23, 65.
Loman, Bengt Ragnar Carl, professor, Åbo, f. 7/8 23, 67.
Gustafsson, Stig Gunnar Valdemar, professor, Lund, f. 10/8 23, 69.
Österlin, Lars Gustaf, kyrkoherde, professor, Lund, f. 5/10 23, 71.
Johannesson, Eric Oscar, professor, Berkeley, California, USA, f. 4/5 23, 71.
Weibull, Hans Jörgen, professor, Göteborg, f. 25/4 24, 61.
Mogren, Jan Olof Mårten Adolf, docent, universitetslektor, Karlstad, f. 8/6 24, 63.
Petersson, Hans Fredrik, professor, Lund, f. 29/11 24, 69.
Thalberg, Björn, professor, Lund, f. 18/2 24, 73.
Foote, Peter Godfrey, professor, London, f. 26/5 24, 73.
Hast, Karl Sture Arne, ordboksredaktör, Lund, f. 23/5 24, 76.
Rystad, Nils Göran, professor, Lund, f. 31/7 25, 58.
Enkvist, Nils Erik August, professor, Åbo, f. 27/9 25, 59.
Palm, James Vilhelm Jonas, professor, Uppsala, f. 29/6 25, 59.
Swahn, Jan-Öjvind, docent, Hägersten, f. 15/5 25, 61.
Wallén, Per-Edwin Magnus, professor, Lund, f. 15/4 25, 63.

Vetenskaps societeten i Lund

- Lagerroth, Lars Erland*, docent, Lund, f. 10/1 25, 66.
Fabricius, Cajus, professor, Göteborg, f. 28/9 25, 67.
Romberg, Hans Arnold Bertil, docent, Lund, f. 8/12 25, 68.
Ladefoged, Peter Nielsen, professor, Los Angeles, f. 17/9 25, 70.
Vallinder, Torbjörn, docent, universitetslektor, Lund, f. 30/11 25, 70.
Sørensen, John Kousgård, professor, Köpenhamn, f. 6/12 25, 72.
Đurovič, Ľubomír Jan, professor, Lund, f. 9/2 25, 74.
Lindell, Ebbe, professor, Malmö, f. 15/10 25, 75.
Swedner, Hugo Harry Harald Rodney, professor, Lund, f. 28/5 25, 75.

Arbetande ledamöter

A. INLÄNSKA

- Sandström, Sven Erik Ake*, professor, Lund, f. 26/2 27, 59.
Aström, Paul Fredrik Karl, professor, Göteborg, f. 15/1 29, 64.
Bringéus, Nils-Arvid Edvard Alarik, professor, f.d. praeses, Lund, f. 29/3 26, 65.
Kihlstedt, Curt Axel, professor, f.d. praeses, Lund, f. 8/12 27, 66.
Jörberg, Gustav Lennart, professor, Lund, f. 26/1 27, 67.
Bjerstedt, Sven Ake Ingvar, professor, Malmö, f. 10/4 30, 68.
Kornhall, David Christian, docent, universitetslektor, Lund, f. 5/11 28, 68.
Tägil, Sven Otto, professor, Lund, f. 15/12 30, 68.
Törnqvist, Gunnar Evald, professor, Lund, f. 23/1 33, 68.
Lagerroth, Siv Ulla-Britta, docent, Lund, f. 19/10 27, 70.
Svartvik, Jan Lars, professor, Lund, f. 18/8 31, 70.
Améen, Lennart Gustaf Gunnarsson, docent, universitetslektor, Lund, f. 4/7 26, 71.
Ek, Sven Birger, professor, Landskrona, f. 10/6 31, 71.
Olsson, Bernt Oskar Hemfrid, docent, Helsingborg, f. 11/5 29, 71.
Rosengren, Inger Tilly, professor, Lund, f. 14/7 34, 71.
Undhagen, Carl-Gustaf, docent, Malmö, f. 6/1 26, 71.
Gerhardsson, Birger, professor, Lund, f. 26/9 26, 72.
Gierow, Pär Göran Axel, professor, Lund, f. 20/8 30, 72.
Larsson, Lars-Olof Ingvar, docent, universitetslektor, Växjö, f. 15/11 34, 72.
Pamp, Bengt Torsten, docent, Lund, f. 3/11 28, 72.
Rhenman, Erik Axel, professor, Lund, f. 18/12 32, 72.
Westerhult, Bo Anders, docent, Lund, f. 18/4 29, 72.
Vinge, Louise, professor, Lund, f. 24/11 31, 72.
Gemzell, Carl-Axel Uno, professor, Lund, f. 20/10 31, 73.
Kristensson, Gillis Per-Erik, docent, Lund, f. 19/2 28, 73.
Lindborg, Rolf Harry, docent, Lund, f. 7/3 31, 73.
Nilsson, Sten Ake, docent, Lund, f. 9/4 36, 73.
Bohlin, Folke Bernhard, docent, universitetslektor, Lund, f. 21/9 31, 74.
Bornäs, Nils Göran Gudmund, docent, universitetslektor, Lund, f. 1/7 35, 74.
Jonsson, Hans Erling, docent, ordbokschef, Lund, f. 10/6 28, 74.
Simonsson, Tord Lennart Wolmer, docent, Lund, f. 13/2 26, 74.

- Ståhl, Ingemar*, professor, Lund, f. 2/6 38, 74.
Wieslander, Hans Johan Magnus, docent, universitetslektor, Växjö, f. 30/7 29, 74.
Blomqvist, Jerker, professor, Lund, f. 6/4 38, 75.
Bramstång, Nils Åke Gunnar, professor, Uppsala, f. 13/6 32, 75.
Håkanson, Lennart Åke, professor, Uppsala, f. 14/10 39, 75.
Kieffer, René Jean Joseph, docent, Lund, f. 22/9 30, 75.
Nalepa, Jerzy, docent, Lund, f. 29/7 26, 75.
Österberg, Eva Birgitta, docent, Lund, f. 25/10 42, 75.
Bäckman, Sven Arvid, docent, Lund, f. 14/11 30, 76.
Eckerdal, Lars Hugo, docent, Lund, f. 15/8 38, 76.
Hermerén, Göran, professor, Lund, f. 5/9 39, 76.
Roos, Carl Martin, professor, Lund, f. 15/5 41, 76.
Söderpalm, Sven Anders, docent, Lund, f. 11/4 33, 76.
Widebäck, Göran Viktor, docent, Lund, f. 6/10 30, 76.
Wärneryd, Olof Ingemar, professor, Lund, f. 4/7 31, 76.
Bergh, Nils Anders Birger, professor, Lund, f. 25/6 35, 77.
Lewan, Nils Oskar Enoch, docent, Lund, f. 18/3 29, 77.
Nilsson, Stig Bertil, docent, Lund, f. 18/3 28, 77.
Pålsson, Lennart, professor, Lund, f. 13/10 33, 77.
Gustavsson, Anders Karl Gustav, docent, Lund, f. 7/12 40, 78.
Knutsson, Bengt Erik Vilhelm, docent, Lund, f. 19/5 36, 78.
Paulsson, Göte Christer, docent, Lund, f. 27/2 45, 78.
Pettersson, Thore Wilhelm, docent, Lund, f. 10/10 34, 78.
Sjöbäck, Hans Robert, docent, Lund, f. 2/2 29, 78.
Wieselgren, Anne Marie Inga, docent, Växjö, f. 1/4 35, 78.
Ankarloo, Karl Bengt Gunnar, docent, Lund, f. 9/12 35, 79.
Bondeson, Ulla Viveka, professor, Lund, f. 10/7 37, 79.
Hemberg, Bengt Jarl Olof, professor, Lund, f. 25/11 35, 79.
Östenberg, Carl Eric, docent, Lund, f. 14/8 28, 79.
Beskow, Per Erik, docent, Lund, f. 23/12 26, 80.
Bjerke, Björn Vidar, professor, Lund, f. 17/3 41, 80.
Christensen, Anna Barbro, professor, Lund, f. 9/1 36, 80.
Elmroth, Ingvar Johan Anders, docent, Lund, f. 26/4 28, 80.
Fogelmark, Jarl Staffan Halvard, docent, Lund, f. 12/4 39, 80.
Hansson, Bengt Anders, docent, Lund, f. 14/3 43, 80.
Haskå, Inger Maria, docent, Lund, f. 14/4 41, 80.
Lewan, Bengt Vilhelm Ingemar, docent, Lund, f. 2/5 32, 80.
Lindberg, Bo Haraldsson, docent, Lund, f. 29/1 37, 80.
Sigurd, Bengt Gustaf, professor, Lund, f. 26/8 28, 80.

Vetenskaps societeten i Lund

B. UTLÄNDSKA

- Huldén, Lars Evert*, professor, Helsingfors, f. 5/2 26, 63.
Christensen, Johnny, professor, Köpenhamn, f. 5/3 30, 68.
Vilkuna, Asko, professor, Jyväskylä, f. 17/11 29, 69.
Wiegmann, Günter Franz, professor, Münster, f. 31/1 28, 70.
Sørensen, Knud Oscar, professor, Århus, f. 2/2 28, 71.
Banton, Michael Parker, professor, Bristol, f. 8/9 26, 72.
Stoklund, Bjarne, professor, Köpenhamn, f. 17/1 28, 72.
Wilson, David Mackenzie, professor, London, f. 30/10 30, 72.
Wrede, Johan Otto Wilhelm, professor, Helsingfors, f. 18/10 35, 72.
- Zettersten, Sven Arne Paul*, professor, Köpenhamn, f. 10/1 34, 72.
Johansen, Erik, professor, Köpenhamn, f. 16/11 28, 73.
Lidin, Olof Gustav, professor, Köpenhamn, f. 3/2 26, 73.
Sjöblom, Bengt Gunnar Olof, professor, Köpenhamn, f. 28/2 33, 73.
Bosson, James Evert, professor, Berkeley, California, USA, f. 17/7 33, 74.
Christie, Nils, professor, Oslo, f. 24/2 28, 74.
Olsen, Olaf, professor, Århus, f. 7/6 28, 74.
Salomonsen, Per, afdelningsleder, Ålborg, f. 29/3 28, 74.
Westman, Rolf Rainer Otto Robert, professor, Åbo, f. 21/6 27, 74.
Krummacker, Friedhelm Gustav-Adolf Hugo Robert, professor, Kiel, f. 22/1 36, 75.
- Boyer, Régis*, professor, Paris, f. 25/6 32, 75.
Kittang, Atle, professor, Bergen, f. 20/3 41, 75.
Kersten, Adam, professor, Warszawa, f. 26/4 30, 76.
Klinge, Matti, professor, Helsingfors, f. 31/8 36, 76.
Jensen, Johan Fjord, professor, Århus, f. 17/12 28, 77.
Koblik, Steven Samuel, professor, Claremont, Californien, f. 27/5 41, 77.
Lundquist, Lennart Harald Sture, professor, Köpenhamn, f. 13/2 38, 77.
Pinborg, Jan Beck, professor, Köpenhamn, f. 29/4 37, 77.
Ritte, Hans, Universitätslektor, Dr Phil, München, f. 20/8 30, 77.
Jantsch, Erich, professor, Berkeley, California, USA, f. 8/1 29, 78.
Nilsson, Carl-Axel Daniel, lektor, Köpenhamn, f. 15/3 31, 78.
Nøjgaard, Morten, professor, Odense, f. 28/7 34, 78.
Register, Cheri, professor, Minneapolis, f. 30/4 45, 78.
Brückner, Wolfgang, professor, Würzburg, f. 14/3 30, 79.
Hasselmo, Nils, professor, Minneapolis, f. 2/7 31, 79.
Board, Joseph B., professor, Schenectady, f. 5/3 31, 80.
Johansson, Karl Albert Stig, dosent, Oslo, f. 21/2 39, 80.
Lindström, Caj-Gunnar Axel, professor, Åbo, f. 18/4 42, 80.
Löfstedt, Bengt Torkel Magnus, professor, Los Angeles, f. 14/11 31, 80.
Nyberg, Tore Samuel, lektor, Odense, f. 4/1 31, 80.
Steene, Kerstin Birgitta, professor, Seattle, f. 7/10 28, 80.

Vetenskapssocietetens verksamhet 1980

Som *inländska arbetande ledamöter* har invalts docent Per Beskow, professor Björn Bjerke, professor Anna Christensen, docent Ingvar Elmroth, docent Staffan Fogelmark, docent Bengt Hansson, docent Inger Haskå, docent Bengt Lewan, docent Bo Lindberg och professor Bengt Sigurd.

Som *utländska arbetande ledamöter* har invalts professor Joseph Board, Schenectady, dosent Stig Johansson, Oslo, professor Caj-Gunnar Lindström, Åbo, professor Bengt Löfstedt, Los Angeles, lektor Tore Nyberg, Odense, och professor Birgitta Steene, Seattle.

Den 22 april hölls ett *sammanträde*, varvid professor Bertil Albrektson, Uppsala, höll ett föredrag under rubriken »Fåfänglighet, tomhet eller fladder – problem för en bibelöversättare».

Vid *högtidssammanträdet* den 14 november höll krigsarkivarie Alf Åberg, Stockholm, en föreläsning under rubriken »Med svärdet och pennan – svenska officerare i utländsk tjänst».

Den 28 september gjordes en *utflykt* med studier av gravfältet i Vätteryd, Hovdala slott, Hässleholmgården, Västra Göinge Hembygdsförenings vagns- och jordbruksmuseum, Dragonmuseet P 2 samt Tykarsgrottan. Vid Vätteryd föreläste och demonstrerade professor Märta Strömberg, och vid lunchen på Hässleholmgården föreläste professor Louise Vinge om en lundastudent som informator på Hässleholmgården på 1840-talet.

Styrelsen har sammanträtt 26/2, 19/5, 2/10 och 11/12.

Av trycket har utgivits *Årsbok 1980*.

Lagerbringsmedaljen i silver jämte en penningbelöning om 750 kr har tilldelats docent Birgitta Hårdh för hennes avhandling *Wikingerzeitliche Depotfunde aus Südschweden*.

Pris ur Olga och Thorild Dahlgrens fond har tilldelats docent Sven Anders Söderpalm med 2.500 kr för hans forskningar i modern svensk politisk historia, främst redovisade i verken *Direktörsklubben – storindustrin i svensk politik under 1930- och 40-talen* samt *Arbetsgivarna och saltsjöbadspolitiken – en historisk studie i samarbetet på svensk arbetsmarknad*.

Vetenskaps societeten i Lund

Pris ur Harry Karlssons fond för humanistisk forskning, 1.000 kr, har tilldelats professor Sven Rubenson för hans forskningar i etiopisk historia.

Kockska belöningen, 2.200 kr, har tilldelats docent Stig Örjan Ohlsson för hans avhandling *Skånes språkliga försvenskning*.

Resestipendier har tilldelats professor Lubomir Durovič, 500 kr, docent Sven Anders Söderpalm, 700 kr, docent Gillis Kristenssin, 600 kr, docent Lennart Améen, 1.500 kr, fil. dr. Lars Hermerén, 1.700 kr, docent Bengt Ankarloo, 700 kr, fil. dr. Björn Beckman, 1.000 kr, docent Fiona Björling, 600 kr, docent Lars Henric Ekstrand, 500 kr, docent Leif Johansson, 400 kr, docent Anders Löfquist, 700 kr, docent Gunnel Tottie, 400 kr, och docent Eva Österberg, 700 kr.

Smärre och tillfälliga bidrag till vetenskaplig forskning har tilldelats docent Staffan Fogelmark, 750 kr, docent Hans Jonsson, 250 kr, docent Lars Larsson, 500 kr, och docent Sten Åke Nilsson, 650 kr.

Lund i februari 1981

Bo Westerhult

Sammandrag av
 Vetenskaps societeten i Lund räkenskaper år 1980
 Balanskonto den 1 januari 1980

Tillgångar		Skulder	
Obligationer	617.500: —	Grundfond	433.000: —
Förlagsbevis	35.000: —	Dispositionsfond	150.865: 33
Aktier	105.675: —	Resestipendiefond	13.588: —
Bank	495.608: —	»Skånsk senmedeltid och renässans»	349.167: 80
Postgiro	19.696: 21	Olga och Thorild Dahlgrens fond	37.639: —
		AB CWK Gleeerups fond	16.594: —
		Grevinnan von Hallwyls fond	10.000: —
		Knut och Alice Wallenbergs fond	5.000: —
		Harry Karlssons fond	11.875: —
		50-årsfonden	73.520: —
		Tegnérfonden	107.659: 83
		Ada och Lars Werins fond	33.905: 25
		Axel Kocks fond	18.294: —
		Mattias Olofssons fond	12.371: —
	Kronor 1.273.479: 21		Kronor 1.273.479: 21

Resultaträkning för år 1980

Inkomster		Utgifter	
Ränta på obligationer	45.949: 25	Föreläsare	2.776: —
Ränta på förlagsbevis	3.112: 50	Forskningsbidrag och belöningar	7.200: —
Utdelning på aktier	21.002: 75	Sekreteraren	3.400: —
Ränta i bank	48.554: 86	Resestipendier	1.000: —
Årsavgifter	2.000: —	Anslag ur:	
Årsböckerna:		Tegnérfonden	6.230: —
Försäljning	114: 97	Tegnérpriset	5.000: —
Skriftserien:		Axel Kocks fond	2.294: —
Försäljning	14.568: 62	O. och T. Dahlgrens fond	2.500: —
Återbet. merv.skatt	11.329: —	H. Karlssons fond	1.200: —
»Skånsk senmedeltid och renässans»:		Årsböckerna:	
Försäljning	2.265: 25	Tryckningskostnader	89.604: 40
Fondminskningar	48.003: 25	Erlagd merv.skatt	124: —
		»Skånsk senmedeltid och renässans»:	
		Forskningsbidrag	5.000: —
		Erlagd merv.skatt	218: —
		Avskrivning på aktier (köpta delrätter)	259: —
		Övriga utgifter	25.835: 30
		Fondökningar	44.259: 75
	Kronor 196.900: 45		Kronor 196.900: 45

Specifikation av obligationer, förlagsbevis och aktier den 31 december 1980

Obligationer	%	År	Nom. värde	Bokfört värde
Svenska Staten	3,0	01.02.1937	2.000: —	1.500: —
Svenska Staten	3,5	15.12.1941	10.000: —	10.000: —
Svenska Staten (3. försvarslån)	3,5	15.08.1942	10.000: —	10.000: —
Svenska staten	3,5	15.03.1943	10.000: —	10.000: —
Svenska Staten	3,5	15.04.1943	20.000: —	20.000: —
Svenska Staten	3,5	01.11.1943	25.000: —	25.000: —
Svenska Staten	3,5	15.12.1944	10.000: —	10.000: —
Svenska Staten	8,5/8	20.11.1975	10.000: —	10.000: —
Svenska Staten	9,5	10.11.1976	25.000: —	25.000: —
Svenska Staten	9,5	10.07.1977	50.000: —	50.000: —
Svenska Staten	10,00	10.06.1978	100.000: —	100.000: —
Sveriges Allmänna Hypoteksbank	3,0	01.06.1937	5.000: —	4.000: —
Konungariket Sveriges Stads- hypotekskassa	3,0	15.11.1937	35.000: —	35.000: —
Konungariket Sveriges Stads- hypotekskassa	3,5	15.01.1944	10.000: —	10.000: —
Konungariket Sveriges Stads- hypotekskassa	3,0	15.04.1945	15.000: —	15.000: —
Konungariket Sveriges Stads- hypotekskassa	3,0	15.04.1946	2.000: —	2.000: —
Konungariket Sveriges Stads- hypotekskassa	5,5	10.04.1960	5.000: —	5.000: —
Konungariket Sveriges Stads- hypotekskassa	9,0	10.05.1976	25.000: —	25.000: —
Svenska Bostadskreditkassan	5,75	10.01.1960	5.000: —	5.000: —
Svenska Bostadskreditkassan	5,75	10.10.1960	5.000: —	5.000: —
Svenska Bostadskreditkassan	5,75	10.07.1961	5.000: —	5.000: —
Svenska Intecknings Garanti AB	5,0	01.12.1934	5.000: —	5.000: —
Stockholms Kommuns	5,5	18.12.1965	10.000: —	10.000: —
Göteborgs Kommuns	6,0	20.02.1962	5.000: —	5.000: —
Sandvik AB	6,0	02.11.1960	5.000: —	5.000: —
Gullspångs Kraft AB	6,0	28.12.1960	5.000: —	5.000: —
Sydsvenska Kraft AB	6,0	05.06.1961	5.000: —	5.000: —
Korsnäs AB	6,0	10.11.1961	5.000: —	5.000: —
Munksjö AB	9,7/8	10.05.1977	30.000: —	30.000: —
Norrköpings Kraft AB	6,0	12.02.1962	5.000: —	5.000: —
Billerud Uddeholms AB	6,0	01.03.1962	5.000: —	5.000: —
Edsele Kraft AB	5,5	15.01.1964	5.000: —	5.000: —
Sångkällforsen AB	5,5	07.01.1964	5.000: —	5.000: —
Sparbankernas Intecknings AB	7,5	15.01.1971	10.000: —	10.000: —
Stockholms läns landstings	10,00	10.11.1978	100.000: —	100.000: —
Mölnlycke AB	13,625	10.02.1981	50.000: —	50.000: —
Kronor				632.500: —

Vetenskapssocieteten i Lund

Förlagsbevis	%	År	Nom. värde	Bokfört värde
Skånska Banken	5,25	20.02.1963	5.000: —	5.000: —
Skandinaviska Banken	5,75	10.10.1963	5.000: —	5.000: —
Skånska Banken	10,25	10.11.1978	25.000: —	25.000: —
			Kronor	35.000: —

Aktier

268 st. AB Bofors			13.400: —	10.000: —
210 st. Boliden AB, ser. A			21.000: —	12.000: —
1.084 st. AB Cardo			54.200: —	17.000: —
188 st. Industri AB Euroc			18.800: —	15.900: —
180 st. Höganäs AB, stam efter split			9.000: —	9.400: —
211 st. Skånska Banken			10.550: —	9.750: —
116 st. AB Skånska Cementgjuteriet			3.850: —	3.500: —
1.000 st. Svenska Handelsbanken, stam efter split			20.000: —	25.000: —
125 st. Svenska Handelsbanken, indexaktier efter split			2.500: —	3.125: —
			Kronor	105.675: —

Revisionsberättelse

Undertecknade, utsedda att granska Vetenskapssocietetens räkenskaper för år 1980, har fullgjort vårt uppdrag och funnit räkenskaperna i allo noggrant och omsorgsfullt förda och försedda med behöriga verifikationer.

Vi tillstyrker full ansvarsfrihet för skattmästaren och styrelsen för den tid revisionen omfattar.

Lund i april månad 1981.

Sven Ekbo

Olof Nordström

Stadgar för Vetenskaps societeten i Lund

Av den 6 maj 1920 med ändringar av den 8 dec. 1944, den 27 nov. 1948, den 4 dec. 1953, den 31 nov. 1964, den 25 nov. 1967, den 21 nov. 1970 och den 20 nov. 1971.

SOCIETETENS UPPGIFT OCH SAMMANSÄTTNING

§ 1

Vetenskaps societeten i Lund har till uppgift att främja humanistisk vetenskaplig forskning, särskilt genom
att i sina acta befordra vetenskapliga verk till trycket,
att lämna understöd till vetenskapliga undersökningar, för vilka detaljerad plan i särskild ansökan framlagts,
att taga initiativ till och planlägga vetenskapliga forskningsföretag samt
att anordna föredrag över vetenskapliga ämnen.

§ 2

Societeten består av stiftande samt inländska och utländska arbetande ledamöter, vartill komma hedersledamöter och seniores. Till arbetande ledamöter skola företrädesvis yngre vetenskapsidkare väljas.

I Societetens styrelse och nämnder kunna endast stiftande och inländska arbetande ledamöter inväljas.

Endast stiftande och inländska arbetande ledamöter äga deltaga i val samt sådana överläggningar och beslut som angå ekonomiska och administrativa frågor.

§ 3

De inländska arbetande ledamöternas antal må ej överstiga 70, de utländska arbetande ledamöternas ej 35, de stiftande ledamöternas ej 40.

§ 4

Arbetande ledamot kvarstår som sådan till fyllda 55 levnadsår. Han övergår därefter till gruppen seniores.

§ 5

Stiftande ledamot, vartill Societeten endast äger välja person som ådagalagt intresse för humanistisk vetenskap och kultur, erlägger en inträdesavgift av minst 2.000 kronor samt under vartdera av de 6 efter valet närmast följande åren en avgift av 1.000 kronor. Han äger alltid och i allt samma rättigheter som inländsk arbetande ledamot.

Önskar stiftande ledamot på en gång erlägga samtliga återstående avgifter, äger han rätt till diskontoavdrag å icke förfallna avgifter, räknat efter en räntefot som med 1 % överstiger högsta vid betalningstillfället gällande ränteläge för Svenska statens obligationer.

Vetenskaps societeten i Lund

§ 6

Till Societetens hedersledamöter kunna väljas personer av utmärkt förtjänst om humanistisk vetenskap. Deras antal må ej överstiga 7.

STYRELSER OCH NÄMNDER

§ 7

Societetens angelägenheter handhas av en styrelse, bestående av 9 ledamöter, av vilka en är praeses, en vice praeses, en sekreterare, en vice sekreterare och en skattmästare. Av styrelsens medlemmar skola minst 3 vara stiftande ledamöter. För styrelsemedlemmarna skola ersättare väljas till ett antal av 3.

§ 8

Societetens styrelse väljes för en tid av 3 år. Vid varje högtidssammanträde väljas 3 styrelsemedlemmar och en ersättare.

§ 9

Styrelsen, som har sitt säte i Lund och till vars sammanträden samtliga dess medlemmar och ersättare kallas, är beslutför då minst 5 av dessa äro närvarande. Vid lika röstetal har praeses utslagsröst.

§ 10

Förslag till inval ingives i särskild motiverad skrivelse, undertecknad av minst 2 Societetens arbetande eller stiftande ledamöter, till en valnämnd, bestående av Societetens praeses jämte 4 ledamöter med 2 ersättare. Societetens praeses är nämndens ordförande.

Arbetande ledamöter och hedersledamöter väljas av Societeten med $\frac{3}{4}$ majoritet på förslag av valnämnden; dock skall sådant förslag först underställas styrelsens prövning. Valnämndens förslag upprättas med $\frac{4}{5}$ majoritet. Valnämnden är beslutför endast då den är fulltalig.

Stiftande ledamöter väljas med $\frac{4}{5}$ majoritet av styrelsen förstärkt med valnämnden.

Endast beslut om inval införas i Societetens protokoll, ej förslag därom.

§ 11

Till tryckning i Societetens acta inlämnade skrifter granskas av en nämnd, bestående av sekreteraren jämte 4 arbetande ledamöter, representerande olika vetenskapsgrenar.

§ 12

Societetens nämnder väljas för en tid av 2 år. Vid varje högtidssammanträde väljas 2 medlemmar och en ersättare i valnämnden samt 2 medlemmar i granskningsnämnden.

ÄMBETSMÄN

§ 13

Societetens ämbetsmän äro sekreteraren, vice sekreteraren och skattmästaren. Till ämbetsmän kunna endast ledamöter boende i Lund och dess omnejd väljas.

§ 14

Sekreteraren och vid förfall för honom vice sekreteraren åligger:
att hålla förteckning över Societetens ledamöter,
att föra protokoll vid Societetens sammanträden, ävensom förbereda och föredraga de ärenden som där skola förekomma,
att befordra till verkställighet de vid sammanträdena fattade besluten,
att ombesörja Societetens brevväxling och handhava vården av dess handlingar,
att till varje högtidssammanträde uppsätta styrelsens berättelse om Societetens verksamhet under sistförflutna år samt
att omhänderha Societetens publikationsverksamhet.

§ 15

Skattmästaren, som ansvarar för Societetens medel, åligger att närmast handha Societetens ekonomiska angelägenheter,
att föra Societetens räkenskaper, vilka avslutas med kalenderår, samt
att före den 15 maj avlämna föregående års räkenskaper till revisorerna.
Societetens värdehandlingar förvaras under två olika lås i bankfack, till vilket praeses har den ena nyckeln, skattmästaren den andra, eller också överlämnas de av praeses och skattmästaren till förvaltning av en banks notariatavdelning.

SAMMANTRÄDEN OCH VAL

§ 16

Societeten sammanträder i Lund efter kallelse av praeses. Begära 10 ledamöter i skrivelse till praeses sammanträde, är denne skyldig att omedelbart utlysa sådant.

Högtidssammanträde hålles årligen i november månad, för så vitt ej styrelsen av särskild anledning annorlunda bestämmer.

§ 17

Societeten är beslutför, om minst 10 av dess ledamöter jämte praeses och sekreteraren eller dessas ersättare äro närvarande. Endast närvarande ledamot äger deltaga i omröstning.

§ 18

Val av arbetande ledamöter, hedersledamöter, styrelse och nämnder förrättas med slutna sedlar om varje namn för sig, därest ej Societeten vid varje

Vetenskaps societeten i Lund

särskilt tillfälle enhälligt besluter företaga omröstningen i annan ordning. Vid lika röstetal avgöres valet genom lottning.

§ 19

Ärende, som ej angivits i kallelse till sammanträde, får ej å detta företagas till avgörande, om det ej enligt stadgarna där skall förekomma.

EKONOMI

§ 20

Av de stiftande ledamöternas inträdesavgifter bildas en dispositionsfond.

Av de stiftande ledamöternas årsavgifter bildas en grundfond, varav endast räntan må disponeras.

§ 21

För granskning av årets räkenskaper och inventering av Societetens tillhörigheter utses vid högtidssammanträdet för en tid av ett år 2 revisorer med 2 ersättare, och skola revisorerna äga tillgång till samtliga protokoll och handlingar samt Societetens övriga tillhörigheter.

Revisionsberättelsen, som skall innehålla till- eller avstyrkan om ansvarsfrihet åt styrelsen, överlämnas till Societeten senast den 1 september och framlägges för beslut om godkännande på högtidssammanträdet.

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

§ 22

Societetens årsbok utleas kostnadsfritt till samtliga ledamöter. I Societetens ordinarie skriftserie (»Skrifter») ingående skrifter utsändas kostnadsfritt efter rekvisition.

§ 23

Om Societetens verksamhet i övrigt gäller den arbetsordning Societeten kan finna skäl att antaga.

§ 24

För ändring av dessa stadgar erfordras samstämmiga beslut på två omedelbart efter varandra följande högtidssammanträden, och skola dessa beslut fattas med minst $\frac{2}{3}$ majoritet. Dock får beslut om ändring av Societetens uppgift att främja humanistisk forskning, av § 4 eller av bestämmelserna i § 20 angående grundfonden icke fattas.

Skriftförteckning

Skrifter utgivna av Vetenskaps societeten i Lund

1. *Herbert Petersson*. Studien über die indogermanische Heteroklasie. 1921.
2. *Alf Nyman*. Kring antinomierna. 1920.
3. *Axel W. Persson*. Staat und Manufaktur im römischen Reiche. 1923.
4. James Harrington's Oceana, edited with notes by *S. B. Liljegren*. 1924.
5. *John Frödin*. Siljansområdets fäbodbygd. 1925.
6. *Sigurd Agrell*. Runornas talmystik och dess antika förebild. 1927.
7. *N. Otto Heinertz*. Etymologische Studien zum Althochdeutschen. 1927.
8. *Alf Nyman*. Schema och slutsats. 1928.
9. *Fredrik Lagerroth*. Platons stats- och rättsbegrepp. 1928.
10. *Sigurd Agrell*. Zur Frage nach dem Ursprung der Runennamen. 1928.
11. Stockholms stads tänkebok 1524-1529 av *M:r Olauus Petri Phase*, utg. genom *Ludvig Larsson*, häft. 1-2. 1929. Häfte 3: Register av *Sven Ljung*. 1940.
12. *Gudmundi Olai Thesaurus Adagiorum linguæ septentrionalis antiquæ et modernæ*, utg. av *G. Kallstenius*. 1930.
13. *Torsten Wennström*. Studier över böter och myntvärden i Västgötalagarna. 1931.
14. *Heinrich Hoppe*. Beiträge zur Sprache und Kritik Tertullians. 1932.
15. *Ivar Lindquist*. Religiösa runtexter. I. Sigtuna-galdern. 1932.
16. *Albert Wifstrand*. Von Kallimachos zu Nonnos. 1933.
17. *Ingvar Andersson*. Erik XIV:s engelska underhandlingar. 1935.
18. *Anders Gagnér*. Florilegium Gallicum. 1936.
19. *Gunnar Carlsson*. Eine Denkschrift an Caesar über den Staat. 1936.
20. Smärre dikter av Lejonkulans dramatiker utgivna av *Erik Noreen*. 1937.
21. *Johan Akerman*. Das Problem der sozialökonomischen Synthese. 1938.
22. *Erik Noreen*. Författarfrågor i Lejonkulans dramatik. 1938.
23. *Walter Akerlund*. Studier över Ynglingatal. 1939.
24. *Ivar Lindquist*. Religiösa runtexter. II. Sparlösastenen. 1940.
- 25: 1 *Jesper Swedbergs Lefwernes Beskrifning* utg. av *Gunnar Wetterberg*. I. Text. 1941.
26. *Ivar Lindquist*. Västgötalagens litterära bilagor. 1941.
27. *Bertil Axelson*. Das Prioritätsproblem Tertullian - Minucius Felix. 1941.
28. *K. G. Ljunggren*. Almanackorna och det svenska ordförrådet. 1944.
29. *Bertil Axelson*. Unpoetische Wörter. Ein Beitrag zur Kenntnis der lateinischen Dichtersprache. 1945.
30. *Per Wieselgren*. Neli Suecani. Ett bröllopsbesvär från sjuttonhundratalet. 1946.
31. *Torsten Dahlberg*. Zwei unberücksichtigte mittelhochdeutsche Laurin-Versionen. 1948.
32. *Fredrik Arfwidsson*. Erik Johan Mecks dagbok 1644-1699. 1948.
33. *Thede Palm*. Trädkult. Studier i germansk religionshistoria. With a summary in English. (Tree-worship. Studies in Teutonic History of Religion). 1948.
34. *Carl-Martin Edsman*. Ignis divinus. Le feu comme moyen de rajeunissement et d'immortalité: contes, légendes, mythes et rites. 1949.
35. *Sven Svensson*. Den merkantila bakgrunden till Rysslands anfall på den livländska ordensstaten 1558. En studie till den ryska imperialismens uppkomst-historia. With a summary in English. (The commercial background of the Russian attack on the Livonian state in 1558. A study on the origins of Russian imperialism). 1951.
36. *Erik Rooth*. Viktor Rydbergs Faustöversättning. Mit deutscher Zusammenfassung. (Die Faustübersetzung Viktor Rydbergs.) 1951.
37. *Sture M. Waller*. Abomötet 1812 och de svenska krigsrüstningarnas inställande. Avec un résumé en français. (La conférence à Åbo en 1812 et la cessation de l'armement suédois.) 1951.

38. *Hugo Yrwing*. Maktkampen mellan Valdemar och Magnus Birgersson 1275-1281. Mit deutscher Zusammenfassung. (Der Machtkampf zwischen Valdemar und Magnus Birgersson 1275-1281.) 1952.
39. *A. Thomson*. Studier i frihetstidens prästvalslagstiftning. 1951.
40. *Sam. Cavallin*. Vitae Sanctorum Honorati et Hilarii episcoporum Arelatensium. Editio critica cum indice verborum completo. 1952.
41. *Sven A. Nilsson*. Kampen om de adliga privilegierna 1526-1594. Mit deutscher Zusammenfassung. (Der Kampf um die Adelsprivilegien 1526-1594.) 1952.
42. *Arthur Peetre*. Sko klostrets medeltida jordeböcker. Med kommentarer. 1953.
43. *Carl Fehrman*. Kyrkogårdsromantik. Studier i engelsk och svensk 1700-talsdiktning. With a summary in English. (Romantic churchyard poetry. Studies in 18th century English and Swedish literature.) 1954.
44. *Gerhard Bendz*. Emendationen zu Caelius Aurelianus. 1954.
45. *Hugo Yrwing*. Kungamordet i Finderup. Nordiska förvecklingar under senare delen av Erik Klippings regering. With a summary in English. (The regicide at Finderup. Politic complications in Scandinavia during the later part of the reign of Erik Klipping.) 1954.
46. *Nils Gösta Sandblad*. Manet. Three Studies in Artistic Conception. 1954.
47. *Sven Edlund*. Undersökningar rörande Kalmarprovets prognosvärde beträffande underåriga elevers skolmognad. With a summary in English. (On the prognostic value of the Kalmar readiness test.) 1955.
48. *Sixten Belfrage*. Carl Carlsson Gyllenhielms litterära verksamhet. Mit deutscher Zusammenfassung. (Die literarische Tätigkeit Carl Carlsson Gyllenhielms.) 1955.
49. *Hugo Yrwing*. Gustav Vasa, kröningsfrågan och Västerås riksdag 1527. Mit deutscher Zusammenfassung. (Gustav Wasa, die Krönungsfrage und der Reichstag zu Wästerås 1527.) 1956.
50. *Pietro Belloni e Hans Nilsson-Ehle*. Voci romanesche. Aggiunte e commenti al vocabolario romanesco Chiappini-Rolandi. 1957.
51. *Sven Edlund*. Studier rörande ordförrådsutvecklingen hos barn i skolåldern. 1957.
52. *Gunnar T. Westin*. Riksföreståndaren och makten. Politiska utvecklingslinjer i Sverige 1512-1517. 1957.
53. *Carl Fehrman*. Liemannen, Thanatos och Dödens ängel. Studier i 1700- och 1800-talens litterära ikonologi. 1957.
54. *Göran Rystad*. Kriegsnachrichten und Propaganda während des Dreissigjährigen Krieges. 1960.
55. *Gerhard Bendz*. Studien zu Caelius Aurelianus und Cassius Felix. 1964.
56. *Birgitta Odén*. Kronohandel och finanspolitik 1560-1596. 1966.
57. *Erland Lagerroth*. Selma Lagerlöfs Jerusalem, Revolutionär sekterism mot fädernaärvd bondeordning. With a summary in English. (Selma Lagerlöf's Jerusalem. Revolutionary secterianism versus the traditional peasant heritage.) 1966.
58. *Gösta Svenæus*. Edvard Munch. Das Universum der Melancholie. 1968.
59. *Alf Önnerfors*. Die Hauptfassungen des Sigfridoffiziums. 1968.
60. *Per Wieselgren* (utgivning och kommentar). Brev till Georg Stiernhielm. 1968.
61. *Erland Lagerroth*. Svensk berättarkonst. Röda rummet, Karolinerna, Onda sagor och Sibyllan. With a translation of the last chapter concerning a method of studying works of fiction. 1968.
62. *Bernt Olsson*. Bröllops besvär's Ihugkommelse. Del I (utgivning och kommentar). 1970.
63. *Bernt Olsson*. Bröllops besvär's Ihugkommelse. Del II (en monografi). 1970.
64. *Johannes Th. Kakridis*. Homer Revisited. 1971.
65. *Jan Mogren*. Tegnér's översättningsverksamhet. 1971.
66. *Gösta Svenæus*. Edvard Munch. Im männlichen Gehirn. Del I (textband). 1973.
67. *Gösta Svenæus*. Edvard Munch. Im männlichen Gehirn. Del II (bildband). 1973.
68. *Fredrik Lagerroth*. Sverige och Eidsvollsförfattningen. 1973.
69. *Bernt Olsson*. Den svenska skaldekonstens fader och andra Stiernhielmsstudier. 1974.
70. *Arthur Thomson*. Fortsatta studier i frihetstidens prästvalslagstiftning 1731-1739. 1974.
71. *Rolf Lindborg*. Giovanni Pico della Mirandola, Om människans värdighet. Med några kapitel om humanism och mystik och naturfilosofi under renässansen. 1974.

72. *Ulf Sjödell*. Infödda svenska män av ridderskapet och adeln. Kring ett tema i Sveriges inre historia under 1500- och 1600-talen. 1976.
73. *Louise Vinge*. Morgonrodnadens stridsmän. Epokbildningen som motiv i svensk romantik 1807–1821. 1978.
74. *Hans Jonsson*. The Laryngeal Theory. 1978.

Skånsk Senmedeltid och Renässans

Skriftserie utgiven av Vetenskaps societeten i Lund

1. *Gösta Johannesson*. Den skånska kyrkan och reformationen. With a summary in English. (The Scanian church and the reformation.) 1947. Kan erhållas inb. i hfr bd
2. *Nils Gösta Sandblad*. Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658. With a summary in English. (Scanian town planning and town architecture prior to 1658.) 1949. Kan erhållas inb. i hfr bd
3. *Karl F. Hansson*. Lundabiskopen Peder Winstrup före 1658. With a summary in English. (Peder Winstrup, Bishop of Lund, up to 1658.) Med ett tillägg om Peder Winstrup som svensk biskop 1658–1679. 1950. Kan erhållas inb. i hfr bd
4. *K. G. Ljunggren* och *Bertil Ejder*. Lunds stifts landebok. Första delen: Nuvarande Malmöhus län. 1950. Kan erhållas inb. i hfr bd
5. *K. G. Ljunggren* och *Bertil Ejder*. Lunds stifts landebok. Andra delen: Nuvarande Kristianstads, Hallands och Blekinge län samt Bornholm. 1952. Kan erhållas inb. i hfr bd
6. *K. G. Ljunggren* och *Bertil Ejder*. Lunds stifts landebok. Tredje delen: Tillkomst, innehåll, handskrifter samt register. 1965. Kan erhållas inb. i hfr bd
7. *Gösta Johannesson*. Jordeböcker över Lunds ärkesätets gods vid medeltidens slut. Palteboken och 1522 års uppbördsjordebok. 1953. Kan erhållas inb. i hfr bd
8. *Wilhelm Norlind*. Tycho Brahe. En levnadsteckning. Mit deutscher Zusammenfassung. (Tycho Brahe. Eine Biographie. Mit neuen Beiträgen zu seinem Leben und Werk.) 1970
9. *Salomon Kraft*. Tre senmedeltida godsorganisationer. Mit deutscher Zusammenfassung. (Drei Gutsorganisationen in der ostdänischen Provinz Schonen am Ende des Mittelalters.) 1971

Årsbok 1920–1981

Årsbok 1946 innehåller register för årgångarna 1920–1945, årsbok 1970 för 1946–1969.

Ur innehållet

Artiklar

Esaias Tegnér: Levnadsteckning över Anakreon.

Översättning från latin, jämte inledning och noter, av Arvid C:son Elg

Curt Weibull: Lauritz Weibull under 1890-talet

Gösta Vitestam: Research concerning Arabic Manuscripts - the Role of the Detective. The case of Aye Sofia 3439

Christian Callmer: Gustaf Sommelius, lärdomshistorien och universitetsbiblioteket i Lund

Leokadia Postén: Överste Jordans besök i Köpenhamn 1862 och Karl XV:s planer på en dynastisk skandinavisk union

Minnesord

Karl Olivecrona av Jan Evers

Ole Klindt-Jensen av Berta Stjernquist

Hans Ruin av Staffan Björck

